

LUND UNIVERSITY

Välfärdens operatörer

Social planering i brytningstid

Lahti Edmark, Helene

1998

Document Version:

Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Lahti Edmark, H. (1998). *Välfärdens operatörer: Social planering i brytningstid*. (Meddelanden från Socialhögskolan; Vol. 1998, Nr. 9), (Research Reports in Social Work; Vol. 1998, Nr. 9). Socialhögskolan, Lunds universitet.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

MEDDELANDEN FRÅN SOCIALHÖG- SKOLAN

Helene Lahti Edmark

Välfärdens Operatörer - Social planering i brytningstid

*Seminarierapport från 1998-01-29
Seminariet arrangerades av Bygghögningsrådet*

1998:9

Välfärdens Operatörer -

Social planering i brytningstid

Seminarierapport från 1998-01-29

Seminariet arrangerades av Byggforskningsrådet

Lund maj 1998

Helene Lahti Edmark

Förord

Att göra vår samhällsplanering mer socialt medveten har länge varit en stark ambition hos Byggforskningsrådet. Efter det att Socialtjänstlagen 1982 gav socialsektorn ett särskilt ansvar, tog BFR fram ett FoU-program som delvis har hanterats tillsammans med Kommunförbundet i ett samarbetsavtal. Efter dessa initiativ har mycket hänt, bl a genom krympande statliga och kommunala resurser, som verkat i motsatt riktning.

Byggforskningsrådet arrangerade i januari ett seminarium som syftade till att klargöra: Var står den sociala planeringen idag? Vad var det som gjorde att frågorna i den senaste socialtjänstkommitténs förslag stötte på patrull? Varför är det så svårt att komma framåt, trots allt tal om socialt hållbar utveckling?

Med boken "Välfärdens Operatörer" som grund bjöds forskare och praktiker till en heldag med inledningar, grupparbeten och debatt. Materialet har sammanställts av Helene Lahti Edmark vid Socialhögskolan i Lund.

Det är BFR's förhoppning att boken och denna dokumentation tillsammans skall inspirera till en förnyad debatt om hur frågor om kulturella och sociala sammanhang skall få större tyngd i forskning och praktik.

Stockholm 18 juni 1998

Ingela Söderbaum
Byggforskningsrådet

Innehåll

Sid 1   **Förord**

Sid 5   **Inbjudan till seminarium / Inledning**

Sid 8   **Seminariet / Introduktion**

Var står den sociala planeringen idag?

Sid 14   ***Vad säger politikern?***

Inger Lundberg, riksdagsledamot. av regeringen utsedd till utredare för översyn av socialtjänstlagen.

Sid 27   ***Vad säger forskaren?***

Verner Denvall, en av författarna

Sid 38   ***Vad säger praktikern?***

Eri Thorén, socialchef, Ystad kommun.

Sid 50   ***Vad säger medborgaren?***

Annagreta Segerberg, VD Akleja Boservice AB, Jakobsberg

Sid 57   **Grupparbeten**

Reflektioner inför grupparbetet: Tapio Salonen

Frågeställningar inför grupparbetet

Diskussionssammandrag från de olika grupperna

Sid 86   **Paneldebatt**

Panelen: opponenter, författare till boken Välfärdens Operatörer samt föredragshållarna från förmiddagen.

Moderator: Ingela Söderbaum tillsammans med Mats Forsberg

- Sid 88**   *Inledningsanföranden* av opponenterna:
                    Hans L Zetterberg
                    Bam Björling
                    Carl-Anders Ifvarsson
- Sid 103**   *Den öppna paneldebatten*
- Sid 132**   **Avslutning**
              Reflektioner efter seminariet: Mats Forsberg
              Adress till nätverket

Bilagor:

- Bilaga 1   Inbjudan/ program
- Bilaga 2   Deltagare och gruppindelning
- Bilaga 3   Denvall OH bild: FoU från 70-tal till 90-tal
- Bilaga 4   Denvall OH bild: "Välfärdens Operatörer", översikt
              över innehållet i boken
- Bilaga 5   Denvall OH-bild: Välfärdens operatörer, utveckling

Vart tog den sociala planeringen vägen? Är social planering detsamma som socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen? Vad handlar dagens samtal om på temat social planering?

Denna rapport¹ ger Dig möjlighet att ta temperaturen på det aktuella samtalet genom att möta några av Sveriges mest insatta debattörer på området; i föredrag, i intensiva gruppdiskussioner och i en stimulerande öppen paneldebatt. Låt Dig inspireras av synpunkter kring en mångfacetterad fråga som påverkar våra liv – oavsett om frågan finns på dagordningen eller ej.

Flyingeby maj 1998
Helene Lahti Edmark²

---

¹ Seminariematerialet är ursprungligen inspelat på band, därefter bearbetat och redigerat. Samtliga föredrag och inledningsanföranden är genomlästa och godkända av föredragshållarna.

² Socionom, lärare och doktorand i socialt arbete, Socialhögskolan Lund, tel. 046/ 222 01 92.

Invjudan till seminarium

Inledning

Inledning

Byggforskningsrådet inbjöd under senhösten 97 forskare och praktiker på lokal och central nivå att delta i ett seminarium den 29 januari 1998 på temat social planering. Följande stod att läsa i inbjudan undertecknat av arrangörerna Ingela Söderbaum, Mats Forsberg och Peter Bylund³:

Välfärdens Operatörer Social planering i brytningstid

Det har länge varit en utmaning att göra vår samhällsplanering socialt medveten. En utmaning som har varit svår att leva upp till. Många hoppades att socialtjänstlagen skulle medföra en klar förbättring genom att ansvaret tydligare lades på socialtjänsten, men också på dem som bär ansvaret för tillämpningen av planlagstiftningen.

Byggforskningsrådet har i ett antal projekt följt utvecklingen. Resultaten finns nu sammanförda i en bok med seminarierubrikens titel, utgiven av Boréas förlag. Rådet önskar nu samla ett antal särskilt inbjudna forskare, praktiker och centrala aktörer till en diskussion om den

---

³ **Ingela Söderbaum** är samhällsvetare, forskningssekreterare och handläggare på BFR när det gäller samhällsplanering, sociala och kulturella frågor.

Mats Forsberg är f d socialchef i Eskilstuna, aktiv inom utvecklings- och forskningsarbete. Medverkade bland annat till att Centrum för välfärdsforskning vid Mälardalens högskola startades. Fick 1995 Forsa-pris för att ha "medverkat till att bygga broar mellan fält och forskning".

Peter Bylund är informationssekreterare på BFR.

sociala planeringen nu och framöver. Ambitionerna har sedan 80-talet flyttats fram till att också gälla hur vi skapar en hållbar ekologisk och social utveckling i balans med den ekonomiska. Även genderperspektivet bör föras in.

Boken (Välfärdens Operatörer) är i allra högsta grad tankeväckande. Den handlar om tillkortakommanden med ambitionen att planera bort samhällsproblem som fattigdom och segregation, för att i stället skapa gemenskap och jämlikhet mellan människor /.../.

Det finns idag även andra vittnesbörd om ex segregation, social uteslutning, två-tredjedelssamhället, som talar om svårigheterna för den sociala planeringen. Regeringens proposition föreslår inga ändringar i socialtjänstlagen.

Kanske det behövs andra grepp när det gäller den sociala planeringen, kanske mer av underifrånperspektiv, kanske ett mer integrerat perspektiv social-kultur-ekologi-ekonomi?

Med detta som utgångspunkt och med frågan "Var står den sociala planeringen idag" som en röd tråd, genomfördes det välbesökta seminariet med föredrag, grupparbeten och paneldebatt.

Seminariet

Välfärdens Operatörer

Social planering i brytningstid

Introduktion

Arrangör: Byggforskningsrådet

Chefen för Byggforskningsrådet⁴, generaldirektör **Bertil Pettersson**, hälsar deltagarna välkomna till dagens seminarium på tema "Välfärdens operatörer - social planering i brytnings-tid". Bertil Pettersson menar att de sociala frågorna i ett framtidsperspektiv är centrala och måste prioriteras. Detta är en utmaning som BFR tagit fasta på, bland annat genom satsningar på särskilda insatsprogram. Inför 2000-talet är utmaningen att bygga ett bärkraftigt samhälle. Det handlar då inte bara om ekologi, utan även om ekonomi och sociala frågor, en hållbar social utveckling. Därför, menar Bertil Pettersson, är det av stor vikt att kunna samlas på detta seminarium för att summera de insatser som tidigare har gjorts och studera hur de sociala frågorna kan hanteras och utvecklas i framtiden.

Bertil Pettersson informerar om att en utredning och ett betänkande om byggforskningen och byggforskningens framtid är föremål för remiss. I dagarna har det varit en hearing i frågan på departementet. Det förslag som presenteras innebär stor förändring för byggforskningen, alltifrån avveckling till starkt beskurna resurser. Förslaget har mötts av bred kritik och en mängd synpunkter har förts fram. Bertil Pettersson poängterar vikten av att byggforskningen hålls samman, för att inte mista överblicken och möjligheten till prioriteringar i nära samarbete med olika aktörer i verksamheterna. Verksamheten ska organiseras så effektivt som möjligt, menar han, så att de knappa

---

⁴ Byggforskningsrådet (BFR) bildades 1960 och har ansvar för forskningsfinansiering kring byggd miljö, vilket bland annat omfattar planering, byggande och förvaltning.

resurser som står till buds används på rätt sätt. Detta vill BFR medverka till i framtiden.

Ingela Söderbaum, forskningssekreterare på BFR, förklarar bakgrund och syfte med dagens seminarium. Hon menar att i skuggan av det nedläggningshot som finns mot BFR är det viktigt att komma ihåg att BFR är en av de aktörer som ägnat sig åt de sociala aspekterna i planeringen under en lång tid. De sociala ambitionerna har funnits både under tider då "alla" hade sociala ambitioner (1970-talet), men även under de turbulenta år när andra perspektiv varit i ropet. BFR tog ett krafttag i samband med den Socialtjänstlag som trädde i kraft 1982. En grupp (där flera av dagens deltagare medverkade⁵) arbetade fram ett särskilt FoU-program⁶ och med detta program som vägledning har BFR avgränsat ett särskilt forskningsområde som lett till flera miljöstatsningar. Tillsammans med Kommunförbundet har BFR satsat på två grupper; en i Örebro (Stadsmiljögruppen) och en i Lund (under ledning av Sune Sunesson). Sunessons grupp vid Socialhögskolan i Lund har orienterat sig mer mot Socialvetenskapliga Forskningsrådet. BFR bad några forskare sammanfatta projekt kring "social planering", vilket ledde till boken "Välfärdens Operatörer" som är utgångspunkt för dagens seminarium. BFR's miljöstatsningar har under 1997 lett till att tre forskargrupper fått medel att forska i tre år under rubriken "Staden som livsmiljö". Grupperna finns i Örebro (samma grupp som ovan), vid Stockholms universitet (på kulturgeografen) och Chalmers Stadsbyggnad.

---

⁵ Bland andra Mats Forsberg, Tapio Salonen (forskare på Socialhögskolan i Lund), Tore Andersson (f d socialchef i Linköping) och Lars Hjärne (Statens institut för byggnadsforskning).

⁶ BFR G 27: 1986 : Social påverkan i samhällsplanering.

Boken "Välfärdens Operatörer" visar att Socialtjänsten haft en omöjlig uppgift när det gällt att leva upp till socialtjänstlagens intentioner, menar Ingela Söderbaum. Enligt lagens intentioner skulle Socialtjänsten göra sig väl förtrogen med levnadsförhållandena i kommunen, medverka i planeringen för att främja goda miljöer, bevaka tillgängligheten i offentliga lokaler och kollektiva kommunikationer. Socialtjänsten skulle också bevaka intressen för de grupper som har behov av samhällets särskilda stöd och dessutom tillföra planeringsunderlag, delta i och följa upp övergripande planering. Detta var kanske möjligt när lagen skrevs, men på 90-talet har detta blivit nästan omöjligt. De statliga resurserna är mer och mer kringskurna, samtidigt som allt fler uppgifter (omsorgen exempelvis) har lagts på kommunerna utan att det har tillförts resurser. Det går nästan inte att tala om en sammanhållen socialtjänst idag. Det borde i stället vara Kommunstyrelsens uppgift att se till att planeringen blir socialt medveten, påpekar Ingela Söderbaum. I Plan- och Bygglagen betonas exempelvis att man skall sträva efter socialt goda miljöer.

Dagens seminarium bör vi ägna åt att diskutera vad som ska göras framöver när 70-80-talsmodellerna har dukat under för det samhällsekonomiska läget, menar Ingela Söderbaum. När resurser och politisk uppslutning saknas för nya stora organisatoriska lagstiftningsmässiga grepp, måste vi åstadkomma en socialt medveten planering med nya infallsvinklar. Ytterst handlar det om att föra upp de sociala och kulturella sammanhangen på den politiska dagordningen och att inse att planering måste ha mer humanistiska utgångspunkter än den har idag.

Mats Forsberg, en av dem som planerat dagens seminarium, avslutar introduktionen med att ange de praktiska ramarna för

dagen och åter hälsa alla välkomna. Han lämnar därmed över ordet till dagens första föredragshållare.

*Var står den sociala planeringen
idag?*

Vad säger politikern?

Vad säger forskaren?

Vad säger praktikern?

Vad säger medborgaren?

Vad säger politikern?

Inger Lundberg, socialdemokratisk riksdagsledamot bland annat med uppdrag av regeringen att följa upp den nya socialtjänstlagen.

Efter att ha läst boken Velfärdens Operatörer kommenterar Inger Lundberg: "Den är kritisk, den visar en klar oro för samhällsutvecklingen. Det finns anledning för oss politiker att ta åt oss mycket av kritiken men också se de glädjeämnen som ändå finns.."

"Även om ni är kritiska idag så är det viktigt att upprepa, att för politiken är det viktigt att vi menar allvar med att de sociala värdena måste bära samhällsplaneringen, att det ytterst måste vara kunskaper om människors villkor som är avgörande för hur samhället planeras."

"Det är angeläget med en sann verklighetsbild. När man talar om områden där det finns stora bekymmer idag är det angeläget att också se styrkorna. Det finns en risk att socialtjänsten (i varje fall individ- och familjeomsorgen) inte riktigt orkar med eller ser det, utan bara ser den tunga bilden av bostadsområdena."

"Det är en svår diskussion om de mest utsattas boende, men socialtjänsten måste också orka ta de riktigt svåra diskussionerna."

Tack för inbjudan till ett intressant och viktigt seminarium. Jag heter Inger Lundberg och jag är socionom. Jag har kort arbets- erfarenhet i socialtjänsten, men har däremot arbetat mycket politiskt genom åren. Jag har varit kommundelschef i Örebro drygt ett år, men också kommunalråd och ordförande i Socialnämnden på 80-talet. Sedan 1991 är jag riksdagsledamot och har i första hand arbetat i utbildningsutskottet och skatte-utskottet. Jag har parallellt varit aktiv i SABO⁷ och arbetat en del med utvecklingsfrågor där.

Jag är här idag som utredare i Socialtjänstutredningen. Vår utredning har fyra huvuduppgifter. Den första är att se över Socialtjänstlagens struktur och i det ingår också avvägningen mellan rättighets- och skyldighetslagstiftningen. Den andra är att se på socialbidragen och bakgrunden till den mycket snabba ökningen av socialbidragskostnaderna och av antalet människor som från tid till annan är beroende av socialbidrag, och föreslå alternativ till socialbidragen. Vi skall vidare se över socialtjänstens finansiering och har dessutom ett särskilt uppdrag att se över tillsynsfrågorna. Däremot har vi inget explicit uppdrag att titta på Socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen och det är därför jag i det här tidiga utredningsstadiet vågar vara här idag och föra fram några personliga synpunkter.

Välfärdens Operatörer – en angelägen och kritisk rapport

Jag har läst Välfärdens Operatörer och upplever den som en mycket angelägen rapport. Den är kritisk och den visar en klar oro för samhällsutvecklingen. Det finns anledning för oss politiker att ta åt oss mycket av kritiken, men också se de glädjeämnen som ändå finns i rapporten. Jag fäste mig speciellt vid det

---

⁷ Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretags Organisationer

Eva Öresjö skrev om Råslätt av två skäl: dels behöver vi politiker ibland se det som är glädjeämnen och positiv utveckling på många områden, dels har jag redan stiftat bekantskap med Evas forskning i SABO. I en forskningsrapport (gjord tillsammans med SABO-Utvecklingsråd) visar hon att trots hård segregation och stora problem i miljonprogramsområdena runt om i landet så är det meningsfullt att agera. Det är meningsfullt att göra sociala insatser i bostadsområden och det är meningsfullt och angeläget att arbeta för mobilisering i bostadsområden som har stora bekymmer. Det är, som någon av forskarna skrev, som att simma mot tidvattnet. Men självfallet är det än viktigare att simma om man är *mot* tidvattnet. Det är tungt, det går inte särskilt fort, det är inte ens säkert att man kommer fram precis där man har tänkt sig, men det är ändå nödvändigt att orka och våga.

I backspegeln – förändringar inom socialtjänsten

Jag var socialnämndsordförande i Örebro när den förra socialtjänstlagen trädde i kraft och jag vet vilka stora förväntningar som fanns, både bland oss socialpolitiker och bland många medarbetare inom socialtjänsten. Jag vet också att det var ganska förvirrat, att vi inte riktigt visste vad vi skulle göra. Vi visste att det var bra, men vi visste inte riktigt *hur*. Det ledde till ett antal organisatoriska förändringar. Socialarbetare kom in i stadsbyggnadshuset, planerare anställdes på Socialnämnden. Men vi hade svårt att hitta länkarna mellan planerarna och de socialarbetare som ute i myllan mötte klienter, kunder och brukare. Vissa delar var inte så svåra och där tror jag också att det har gått ganska bra. Vi har t ex de åtaganden som finns på handikappsidan. Där har det hänt väldigt mycket praktiskt för där är det påtagligt och lätt att samverka mellan dem som möter

de funktionshindrades problem och planerarna. Det gäller också äldreomsorgen. Där är det på många sätt är enkelt och tydligt att översätta praktisk erfarenhet till fysisk planering. På andra områden är det så oerhört mycket svårare, områden som har samband med människors hela livssituation och som inte så enkelt låter sig översättas i fysisk planering.

Även om ni är kritiska idag så är det viktigt att upprepa, att för politiken är det angeläget att vi menar allvar med att de sociala värdena måste bära samhällsplaneringen, att det ytterst måste vara kunskaper om människors villkor som är avgörande för hur samhället planeras. Socialtjänstlagens första paragraf är en viktig grund för utvecklingen. Den var det på 70-talet och den är det idag. Men det är samtidigt viktigt att se i vilket klimat Socialtjänstlagen kom till. Det var ett tag sedan jag läste paragraferna, men när jag nu läste dem på nytt fann jag en väldigt stark betoning på fysisk planering. SoL tillkom efter den gigantiska fysiska planeringen under 70-talet och 50-60-70-talen. Besvikelsen var stor över att man, trots den folkhemstanke som levde hos de politiker som var med och planerade, hade misslyckats på många områden. Att tekniken hade tagit över, att man inte hade haft former att föra över socialtjänstens erfarenheter. Och att det hade lett till många bostadsområden med allvarliga fysiska problem.

Samhällsplanering i Örebro

Jag är Örebroare och det fanns hela tiden sociala ambitioner bakom Stiftelsen Hyresbostäder, det fanns länkar mellan socialtjänsten och planerarna. Vi hade t ex Harald Aronsson. Det finns mycket att kritisera Harald för, men ett är säkert och det är att planeringen skedde nära medborgarna i dialog med

Bostadsförmedlingen. Där fanns Karin Kallin som en gång satt i BFR:s styrelse och som hade rollen som den som kom från Socialtjänsten med särskilt uppdrag att vara socialdirektör på Stiftelsen Hyresbostäder. Det ledde till bostadsområden som vi idag kan säga har mycket goda fysiska kvaliteter; Oxhagen, Varberga, Vivalla och med Brickebacksområdet som föregångare. Jag minns när jag som nyanställd politisk sekreterare i Örebro hade som halvtidsuppgift att lotsa olika grupper runt Brickebacken, servicekommitténs stora flaggskepp på den tiden. Ändå har de här områdena, precis som andra områden i landet, allvarliga sociala problem. Man såg ganska tidigt att det fanns tunga sociala problem och det gav i alla fall mig en insikt om att det inte bara är en fråga om fysisk planering, utan ytterst en fråga om livsvillkoren för de människor som lever i våra bostadsområden.

Mycket av samhällsplaneringen är att simma mot tidvattnet, det finns starka segregeringar i samhället. Det är ingen enkel utmaning och det är lätt att man förkastar väldigt mycket av det som gjorts och som är bra, för att man inte har nått det yttersta goda. Det vore intressant för oss politiker att få reda på om det med avseende på segregation är en annorlunda utveckling i områden som Brickebacken i förhållanden till områden som har mycket allvarliga fysiska brister. En del forskning i Örebro visar att det inte är så stor skillnad. Men frågan är om det finns en skillnad i människors livskvalitet (i sociala förhållanden, folkhälsa, subjektivt upplevd glädje och tilltro till sig själva) i områden som har goda fysiska förutsättningar i förhållande till de som vi lätt kan se på olika sätt är fysiskt misslyckade?

Att ta fasta på plusfaktorer

Erfarenheterna från miljonprogrammen gav under alla förhållanden planerarna ny kunskap, mycket beroende på socialarbetarnas signaler, som ledde till andra planeringsmodeller inför 80-talet. De bostadsområden som byggdes på det tidiga 80-talet var inte storskaliga och enhetliga på samma sätt som 70-talets områden var. Med en blandning av hustyper, av lägenhetsstorlekar och av upplåtelseformer skilde de sig ganska markant från miljonprogrammets bostadsområden. Det vore viktigt för forskningen att titta på dessa. Min subjektiva uppfattning är att här finns det en bättre integration, att det i dessa områden finns många plusfaktorer i förhållande till de enhetliga områden vi planerade på 50-60-talet. Det är en uppgift att se om detta stämmer. Är det så? Vad är det för skillnader? En andra kvarstående stor uppgift är självfallet att förändra utvecklingen i de mest utsatta bostadsområdena. Här tycker jag att Tapio Salonens beskrivning av Saltskog är viktig. Det är angeläget med en sann verklighetsbild.

När man talar om områden där det finns stora bekymmer idag är det också angeläget att se styrkorna. Det finns en risk att socialtjänsten (i varje fall individ- och familjeomsorgen) inte riktigt orkar med, utan bara ser den tunga bilden av bostadsområdena. Jag tror att den största skada vi kan göra är att inte stödja det positiva och fungerande sociala liv som finns i många bostadsområden. Därför är det angeläget att se andra delar av socialtjänsten och lyssna noga. En viktig faktor är skolan. En annan är bostadsföretagens personal ute i områdena. Jag tror att socialtjänsten har nonchalerat dem och inte riktigt insett vilken stor kunskap det finns där. Ytterligare en faktor är hyresgästföreningen. Det fanns en tid när hyresgästorganisationerna var mycket centralistiska. Jag tror att det har skett en radikal

förändring. Åtminstone tycker jag att jag praktiskt ser det hos oss, där det idag finns ett levande liv i hyresgästorganisationen.

Att ta vara på skilda perspektiv i den sociala planeringen

Det här med social planering är svårt. Ett skäl kan vara att man försökt föra över en del modeller med tabeller och statistik osv från den fysiska planeringen till socialtjänsten, i stället för att ta vara på den mjuka kunskapen. Detta kan inte göras i den typ av rapporter som tekniska planeringen har använt sig av. Det finns många exempel på att det inte finns några enkla lösningar på miljonprogramsområdenas problem. Det är inte bara Haninge som har gjort det tydligt, Tapio Salonen har visat oss att en turn-around inte är någon lösning på de problem vi har.

Det finns också anledning att undersöka om några av problemen ligger i motsättningar mellan socialtjänsten och bostadsföretagen. Jag har varit i båda kulturerna och jag har respekt för båda. Jag har respekt för bostadsföretagen när de säger att socialtjänsten inte har sett deras problematik. Jag minns när vi i mitten på 80-talet nästan var förlamade i förändringsarbetena i miljonprogramsområdena för att man hade ett antal hushåll som inte orkade bo integrerat. Människor runt om tyckte att de var besvärliga, och det var lätt för oss som representerade socialtjänsten och inte bodde där att säga att bostadsområdet måste ta sitt sociala ansvar. Det här ledde till att företagen använde hårda metoder. Jag tror inte detta hade varit nödvändigt om socialtjänsten hade vågat ta till sig det perspektiv som fastighets-skötare, hyresgäster och många andra har.

Diskussion om de mest utsattas boende är svår, men socialtjänsten måste orka ta de riktigt svåra diskussionerna. Det är

viktigt att man orkar tala samma språk. Jag har ibland deltagit i dialoger med socialtjänstens företrädare på äldre- och handikappsområdet som har krävt mycket radikala förändringar för att tillgodose t ex tillgänglighet. Andra delar av socialtjänsten har då sett hur kraven har lett till kraftiga hyror och föränd-ringar i området som har fått konsekvenser för andra som socialtjänsten har mött. Det är viktigt att vi är tydliga mot varandra.

Initiativ uppifrån eller nerifrån – några exempel

Jag vill ge några exempel från min praktiska erfarenhet. När vi byggde upp små kollektiv med föräldrar/missbrukare i centrala Örebro var det mot de flesta principer om integration. Men vi såg att vi byggde upp någonting som var bra för de människor det gällde. En del av dem som hade det svårt i de stora bostadsområdena fick ett boende i city där det fanns en generösare miljö mot människor som var väldigt udda. Bostadsområdena i sin tur byggde tydligt på att alla människor skulle göras synliga i områdena.

Idag är brukarperspektivet rådande för samhällsplanering och detta är viktigt. Man måste utgå från den enskilda människans situation. Men det som gör det lite svårt för mig är att jag samtidigt har sett ett par bra exempel på planering som har kommit uppifrån och som har landat i ett starkt engagemang från de boende. Det ena exemplet är Holma i Malmö. Jag har varit där några gånger och jag är imponerad. Den mobilisering som har ägt rum i Holma-området har såvitt jag förstår inte initierats nerifrån, utan projektet har initierats utifrån praktiska erfarenheter och närmast på VD-nivå i MKB⁸. Ett annat exempel är från mitt eget län, när en "helgalen" bostadsdirektör

---

⁸ Malmö Kommunala Bostadsbolag

(Lennart Ljungberg) fick för sig att han skulle använda konst och kultur för att förändra två nerslitna 70-talsområden i en utsatt brukskommun. Han åkte till Stockholm och köpte Milles-statyer, bestämde med en skicklig landskapsplaneringsfirma i Örebro att det skulle bli en barockpark i ett gammalt nerslitet område och fortsatte sedan med ett grannområde där han använde Sveriges bästa konstnärer i förändringen. Han lyckades få ett engagemang kring någonting som har betydelse, men jag är tveksam till om det hade vuxit fram direkt bland brukarna. Jag nämner de här exemplen för att de har snurrat till det i hjärnan på mig och jag tycker att de kan få snurra till det i hjärnan lite grand på er också.

Har vi misslyckats så kapitalt?

När jag läste Valfärdens operatörer så måste jag erkänna att jag först blev nedslagen. Kritiken tog i hjärtat för jag kände att mycket är sant och jag funderade över hur jag skulle klara av det här seminariet. Men så frågade jag mig: är detta hela bilden? Är det verkligen så bedrövtligt? Har vi misslyckats så kapitalt?

Nej, det har faktiskt hänt mycket. För det första finns det en insikt om att kunskap om människors behov och socialtjänstens erfarenheter är nödvändiga om vi skall få en god samhällsplanering. För det andra har det skett mycket organisatoriskt sedan socialtjänstlagen kom till. I Örebro har vi totalt omorganiserat den kommunala verksamheten. Vi har byggt upp en kommundelsorganisation som bygger på att socialtjänsten skall finnas med i samverkan när det gäller teknisk planering, skolplanering och fritidsplanering. Socialtjänstens erfarenheter skall finnas direkt tillgängliga för de politiker som är ansvariga för utvecklingen inom sitt respektive område. Så var det inte när jag

började i Socialnämnden. Då var hanteringen av individ-ärenden skild från socialnämndens övriga verksamhet och låg i särskilda distriktsnämnder. Därefter förändrades organisationen och kommunen införde kommundelsnämnder som hade ett mycket brett ansvar. De var socialnämnder, men också t ex skolstyrelser och hade samtidigt i uppgift att ha ett helhetsgrepp på planering och utveckling av sin del av kommunen. Den decentraliserade organisation, som samtidigt innebar en helhets-syn på stora delar av den kommunala verksamheten, började i ett antal kommuner. Den har övergetts av en del, främst mindre kommuner, men lever kvar i andra. Idag är det främst de stora kommunerna; Stockholm, Göteborg, Malmö, Örebro m fl som tillämpar en decentraliserad organisation med ett brett verksamhetsansvar. I Örebro och i många andra stora kommuner där avståndet är långt mellan baspersonalen och de politiker som är ansvariga för planeringen är det här viktigt. Kunskapen måste finnas med överallt.

Jag tror att socialtjänsten ibland är väldigt sena att se vad som händer med de stora samhällsförändringarna. I miljonprogrammet har man funnits med, men hur var det egentligen med ROTprogrammet⁹ och med planeringen av citykärnorna? Varför försvann alla ettor? Varför fanns det inte någon dialog kring konsekvenser av insatserna av de stora förändringarna? Se exempelvis på Rostadsområdet i Örebro, ett 50-talsområde där socialtjänsten deltog och där man har en helt annan syn på ombyggnader än man har när ROTprogrammet drogs igång. Idag finns en insikt om att det är farligt att bryta sönder starka nätverk, men den kom in lite sent.

---

⁹ ROTprogrammet tillkom 1982/83 och var en bostadspolitisk åtgärd som bl a fördelade medel till underhåll, reparationer och ombyggnader av bostäder.

Några ord om samhällsekonomi

Nu står vi inför många nya planeringsförutsättningar. Vi har haft en mandatperiod där ekonomin har stått i fokus. Det har varit nödvändigt. Vi lånade 240 miljarder när mandatperioden började, räntorna lamslog samhället, vi hade inget handlingsutrymme. Det har lett till svåra omprövningar och drabbat hela samhället. De analyser vi har gjort i riksdagen visar på en hygglig fördelning av bördorna, men det har självfallet varit svårast för de mest utsatta. En kritik som förts fram i uppföljningar och analyser är att det finns för lite kunskap om hur situationen har påverkat enskilda hushåll och enskilda individer. Det krävs ökad uppmärksamhet på fördelningsfrågorna.

De fördelningsanalyser som har gjorts av Finansdepartementet visar ändå att Norden har avvikit från det mönster av kraftigt ökade skillnader som finns bl. a. i Frankrike och många andra länder. Det sociala trygghetssystemet har motverkat stora klyftor. Men vi vet för lite på individnivå och jag ser det som en viktig uppgift för oss i socialtjänstutredningen belysa detta. Jag tror att vi kommer att kunna ta fram ett bra underlag.

Idag är vi i en situation när svensk ekonomi är i balans igen. Då finns det ett utrymme för politik på nytt, men med 2000-talets förutsättningar. Det betyder för det första en internationaliserad ekonomi och en insikt om att vi har en hög skattekvot. Vi politiker kan inte äventyra ekonomin. Jag tycker lika illa om köp- och säljsystemet som Tapio Salonen, men jag kan ändå se att det var nödvändigt en period, att det var nödvändigt att skapa ett kostnadsmedvetande i varje del av den kommunala organisationen. Det tror jag att köp- och säljsystemet har bidragit till. Det är också viktigt att vi ser att vi har en hög skattekvot och att det är svårt att med höjningar av skattekvoten skapa ett ökat

utrymme för t.ex. kommunal verksamhet utan att det blir allvarliga biverkningar för ekonomin.

Den andra faktorn är den förändrade arbetsmarknaden (som jag återkommer till) och den tredje är invandringen med delvis andra värderingar och andra hushållsmönster. Det finns ett minskat utrymme för stora fysiska planeringsprojekt.

Socialtjänsten i ny roll

Här måste socialtjänsten hitta sin nya roll. Det behövs metoder för att arbeta inom de områden där de stora samhällsplaneringsinsatserna sker idag.

Det första området är arbetsmarknaden. Massarbetslösheten är vårt allvarligaste ekonomiska problem. Hur skall socialtjänsten bidra i det arbetet?

Det andra är utbildningen. Min erfarenhet är att den vanligaste kontakten mellan skolan och socialtjänsten är paragraf 71-anmälningar. Hur nära samverkan finns det mellan socialtjänsten och skolan i utvecklingen av skolans arbete?

Det tredje är kunskapslyftet. Det är en gigantisk satsning, mycket inriktad på de svagaste grupperna i samhället. Hittills har det i första hand varit de relativt välutbildade som har gått in i kunskapslyftet. Vad kan socialtjänsten göra för att kunskapslyftet ska bli en angelägenhet för de mest utsatta grupperna?

Det fjärde är invandringen som är en radikalt förändrad faktor. Det femte är den insikt vi idag har om förändringarna och de stora klasskillnaderna på folkhälsoområdet.

Jag vill avsluta genom att prata om ett praktiskt område där jag tror att socialtjänsten lyckats (åtminstone för en period) och det är narkotikafrågan. Det var mycket debatt om narkotikafrågan i

början på 80-talet. Det var inte socialtjänsten primärt som slog larm utan det var föräldrarna, men det ledde till ett brett samarbete i det svenska samhället. Socialarbetarnas erfarenhet användes för utveckling av polisens arbete, för utveckling av tullens arbete, för utveckling av skolans arbete med drog-förebyggande verksamhet och för att påverka den allmänna opinionen. Detta ledde till en internationellt sett extremt låg nivå av narkotikaproblem i Sverige. Vi kan ha anledning att återkomma till det, men det är ett exempel på vad socialtjänsten kan om socialtjänsten hittar ett sätt att göra viktiga frågor angelägna.

Vad säger forskaren?

Verner Denvall, lärare och forskare på Socialhögskolan i Lund sedan mitten på 80-talet. Denvall skrev sin doktorsavhandling om socialtjänsten i samhällsplaneringen¹⁰ och är en av författarna till Välfärdens Operatörer.

"Jag tror att vi idag har ett väldigt stort gap mellan det som människor anser om Välfärdens operatörer och vad de själva tror att de har för betydelse."

Verner Denvall ger i sitt anförande en tillbakablick över de senaste decennierna när det gäller socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen. Han presenterar också boken, Välfärdens Operatörer, och reflekterar över dess innehåll. Han lyfter bland annat fram exempel ur boken som visar att när planerarnas bild av verkligheten inte stämmer överens med verkliga förhållanden kan det få ödesdiga konsekvenser. Han frågar sig om socialtjänsten egentligen har förutsättningar/ intern förmåga att delta i samhällsplaneringen.

Verner Denvall menar att vi är tillbaka i de grundfrågor som diskuterades under 60-talet och som handlar om mål, metoder, kunskapsinsamling och inte minst vem som har ansvar för att frågan drivs. Det är viktigt att släppa tron på den enda modellen, för att i stället bejaka mångfalden på detta område. Satsning bör göras på forskning kring de frågor som handlar om dialog och

---

¹⁰ Denvall, Verner (1994). *För samhällets bästa. Socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen*. Floda: Zenon

demokrati, kombinerat med stöd till olika typer av utvecklingsinsatser.

"De verkligen viktiga frågorna som jag tycker att man ska satsa på forskningsmässigt är att undersöka konsekvensen av den eftersatta dialog och den klyfta som finns mellan människorna och de som arbetar inom de sociala yrkesområdena."

Jag vill passa på tillfället att presentera skriften som vi har samlats här kring, Valfärdens Operatörer. Men först ska vi göra en liten resa "down the memory lane", en minnenas kavalkad. Många av er har varit med under resans gång och en del är lite mer gråsprängda och har lite större kulmagar än på den tiden det begav sig på 70-talet, men eftersom ni är här så antar jag att era hjärtan klappar för dessa frågor fortfarande.

På vilket sätt samhällets institutioner ska kunna säkra människors välfärd, det är högst allvarliga frågor som fortfarande har politisk dignitet.

1970-talet skulle man kunna karaktärisera som en tid med någon form av projektyra. Socialutredningen började sitt arbete -68, propositionen kom -79 och lagstiftningen började gälla 1982. Den socialutredning som fastlade formerna för den lagstiftning som gäller socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen och det som är strukturinriktat arbete tog lång tid på sig. En del viktiga skrifter kom under 1970-talet, skrifter som på något sätt fortfarande gör sig bemärkta, t ex "Socialvård i framtiden", ett dokument som sammanfattar mycket av den tidens ideologiska ställningstaganden. Många projekt under 70-talet ville prova olika sätt att arbeta förändringsmässigt och inspirerade mycket av arbetet med lagstiftningen.

Återblickar

70-talet -- Projektyra¹¹

Under 70-talet fanns starka allianser mellan forskningsfält, politiker och praktiker, de tre parter som också finns här idag. Dessa allianser ledde till den lagstiftning vi har idag. Inte minst viktig var just projektyran med sina förhoppningar om att projekt som Östergårdsprojektet i Malmö (ett stort förslummat bostadsområde) skulle kunna medverka till förändring. Östergårdsprojektet framhölls under den tid som jag själv gick min utbildning på Socialhögskolan som ett av de viktigare exemplen på hur man genom insatser från kommunens sida och genom socialarbetarnas samverkan skulle kunna förändra en förslummad miljö. Det var lite av ett pilotprojekt, lite på samma sätt som vi nu idag riktar blickarna mot projekt i områden som Gårdsten i Göteborg och Brickebacken eller Vivalla i Örebro. Det pratas däremot sällan högt om forskarnas slutrapport som kom i mitten av 70-talet. Gruppen, som arbetat intensivt med att bejaka tankarna bakom Östergårdsprojektet, ägnar sig i rapporten åt en hel del självvrannsakan och kom fram till att de var tvungna att omvärdera en del av de påståenden som grundade sig i hur de såg på förutsättningar och tankar kring de problemalstrande strukturerna som fanns i Malmö kommun och Malmö stad och som bars fram av en ideologisk grundsyn. Det var inte så lätt som vi tänkt, vi jobbade väldigt mycket i motvind. Problemet var att det inte var förrän efteråt som de kunde dra den här typen av slutsatser, det påverkade i väldigt liten utsträckning den sociala praktiken inom det samhällsinriktade arbetet. I Östergårdsprojektet, liksom i andra liknande projekt, var ofta forskare och praktiker delaktiga i någon form av gemensamma arbetsuppgifter och kring detta finns det en mängd olika rapporter.

---

¹¹ OH-bild, se bilaga 3

Vi har några pionjärkommuner under slutet av 70-talet. Linköping brukar framhållas som en av de pionjärkommuner som satsade stort och ville väldigt mycket. Man åkte gärna till Linköping på studiebesök för att titta på den typ av planeringsidéer som man där försökte omsätta i praktiken.

80-talet -- Omprövning

80-talet innebar lite av en omprövningstid. Ett par stora projekt sattes igång under början av 80-talet, det började komma metodböcker och böcker om bostads- och sociala inventeringar. Statens planverk och Bostadsstyrelsen arbetade gemensamt fram riktlinjer för hur man borde arbeta för att ta vara på den typ av kunskap som praktiker och medarbetare har, men också för att ta reda på vad befolkningen i områdena tyckte om att bo, leva och verka i de här bostadsområdena. Initiativet kom från DSF, delegationen för social forskning (numera Socialvetenskapliga forskningsrådet), men också från Byggforskningsrådet. Det här var initiativ till forskning och utveckling som i väldigt liten omfattning genomfördes fullt ut. Vare sig DSF eller BFR har på ett tydligt sätt sammanfattat sina erfarenheter från den här tidens forskning och utvecklingsarbete. Jag återkommer till detta senare.

Socialstyrelsen påbörjade under 80-talet ett arbete med allmänna råd om socialtjänstens medverkan i samhälls-planeringen. De tog fram en remiss, men remissen blev en mycket pinsam historia. Jag vet att en del av er som var med sitter här och skruvar på er lite generat. Men det var ett alldeles för svårt fält för att Socialstyrelsen skulle kunna sammanfatta det hela i form av råd och praktisk vägledning. Remissen finns fortfarande att läsa för den som är intresserad av att försöka fånga den tidsanda som rådde. Den ger en mycket intressant bild av vilka förhoppningar man hade om att socialt engagerade planerare

skulle kunna driva utvecklingsfrågor på ett ganska oproblematiskt sätt. Det finns också en sammanställning av remissvaren som Tord Jacobson från Socialhögskolan, Lunds Universitet, utförde 1989.

Fallstudier började komma i slutet av 80-talet. I Strömsund i Jämtland gjorde Alf Ronnby en belysande och rolig skrift om vad som händer i en jämtländsk kommun när socialtjänsten får för sig att arbeta med socialtjänstlagen i förarstolen. Vad händer när man ville arbeta strukturiellt och med samhällsplanering i socialtjänsten? Jo, kommungubbarna blev förbannade! "Det är ingenting för er, ni skall hålla på med dom fattiga i kommunen, syssla med socialbidragen, med att skicka folk till institutioner, med missbrukshjälp eller någonting annat. Vi sköter samhällsplaneringen".

Jag gjorde själv en liknande studie i Kävlinge, där det visade sig vara väldigt starka motsättningar som eskalerade mellan kommunstyrelsens och socialtjänstens företrädare. Även Cecilia Henning och Mats Lieberg började producera sina studier från Linköping, en av pionjärkommunerna. Det började också komma en del miljonprogramsstudier som speciellt fokuserade på socialtjänstens deltagande, som studerade hur socialarbetare arbetar i de här sammanhangen, vad som händer när socialtjänsten aktiveras. Sören Olsson har exempelvis gjort studier i den riktningen.

90-talet – Vilsenhetens decennium

Det är inte ett överdrivet påstående att karaktärisera 90-talet som vilsenhetens decennium när det gäller dessa frågor. Till en del beror vilsenheten på att det har kommit flera avhandlingar som på ett kritiskt sätt har granskat de förutsättningar, tankar och ideologiska utgångspunkter som fanns kring den social

planeringens praktik. De avhandlingar som jag har plockat fram här rör de ämnesområden som jag själv är inblandad i, kring socialt arbete och sociologi. Det finns inte tid att här sammanfatta dessa avhandlingar på något enkelt sätt, men jag hoppas att vi kan återkomma till en del av de slutsatserna som finns i forskningsrapporterna under eftermiddagens paneldiskussion.

Boken¹²

Välfärdens Operatörer

Boken inleds med en första del som handlar om de idémässiga ideologiska grunderna för det här arbetet. Här finns det några kapitel som tar upp en del historiska grundkriterier som uttrycks bland annat i lagstiftningen, när det gäller social planering och socialtjänstens roll i samhällsplaneringen. Sedan övergår boken i tre intressanta fallstudier som läsaren kan uppröras av eller inspireras av. Fallstudierna är inte bara en fallstudiernas sorgkanter som visar en rad misslyckanden, utan man kan läsa dessa fallstudier som en bild av Sveriges förändring från 80-tal till 90-tal. Vad är det för tid vi befinner oss i just nu? Det är klart att det är svårt att se tecken när man befinner sig mitt uppe i något. Först när man i efterhand kan summera hur det gick och vad det var som hände, kan det som då verkade rörigt faktiskt bli ganska tydligt.

Exemplet Lambohov

Lambohov i pionjärkommunen Linköping är det första exemplet i boken. Lambohov var på 80-talet ett bostadsområde som många vallfärdade till för att ta del av vilka idéer social-tjänsten i Linköping hade om hur man skulle genomföra en form av ny områdesplanering, genom att skapa leklador, genom att göra

---

¹² OH-bild, se bilaga 4

små enheter och förvaltningsområden där man kunde känna samhörighet och gemenskap. Cecilia Henning och Mats Lieberg visar i sin framställning på förändringar mellan 80-tal och 90-tal, från en väldigt socialt inriktad planering till en planeringsmix där marknadslösningar och ett helt annat politiskt synsätt dominerar det praktiska arbetet. Detta skildras ingående i framställningen. Civilsamhällets renässans, kanske som en from förhoppning? När socialtjänsten i det här fallet försvinner, då kommer det in en massa andra aktiviteter i området, då händer det nånting nytt där. Exempelvis blir det en positiv förstärkning på föreningssidan.

Exemplet Saltskog

Saltskog är kanske det exempel där man kan rikta mycket allvarlig kritik mot kommunen, i detta fall Södertälje. Saltskogsfallet visar tydligt vad som hänt med de personer som blivit föremål för en folkomflyttning. Det visar också vad som hände med den engagerade socialarbetare som blev gisslan i ett arbete där han fick ansvaret för att se till att denna folkförflyttning gick smidigt. Bakgrunden när det gällde Saltskog var att det fanns en överrepresentation av bidragsberoende personer som drog ner områdets status och rykte. Tapio Salonens visar i sin undersökning att det här faktiskt inte riktigt stämde, bilden byggde på förutfattade meningar. Den här gruppen av boende hade inte sämre förutsättningar än andra i slutet på 80-talet när denna turn-around började. Däremot efteråt! Det visade sig att när deras nätverk, deras samhörighet och liv förändrades radikalt, förändrades också livet drastiskt för en stor del av den här gruppen på ett mycket negativt sätt.

Exemplet Råslätt

Råslätt i Jönköping, med ett lokalt områdesarbete för socialt utsatta bostadsmiljöer, visar upp en bild av hur socialtjänsten kan agera på ett annat sätt. Här har det inte funnits en lösning utan en mängd olika lösningar, en mängd olika projekt som har avlöst varandra. De har dragit lite ojämnt och i otakt ibland, oplanerat, ad hoc-inriktat, men också med ett klart intresse för själva uppdraget. Ett problem i området har bland annat varit den drastiskt ökande andelen invandrare/utländska medborgare på Råslätt. Det tycks inte vara någon som kan styra över den här invandringen, utan det skapar andra typer av problem inom bostadsområdet som då motverkar sociala ambitioner från exempelvis socialtjänsten. Som helhet hamnar området i otakt.

I bokens tredje del försöker vi summera, visa en del utvägar ur det här. Vi uppfattar Socialtjänstlagstiftningen som en alldeles för stark doktrin som har begränsat synsättet. Vi visar hur man kan förstå den här typen av välfärdsinriktat arbete i ett historiskt, nationellt och internationellt perspektiv, liksom mot bakgrund av att vi står inför ett decennium med väldigt omfattande förändringar. Vad betyder det för socialtjänstens interna förmåga att över huvud taget syssla med detta? Och vad finns det för förutsättningar att styra? Det är frågor vi lyfter fram och vill väcka.

Att vara operatör

Vad utmärker då den lite svepande benämningen "Välfärdens Operatörer"? Att vara en operatör i det här sammanhanget är inte bara att man är samhällsplanerare, utan man är lika mycket operatör om man arbetar med de här frågorna på gruppnivå. Det kan vara i skolan eller socialtjänsten eller över huvud taget i

arbete med sociala frågeställningar. Tidigare var detta en fråga som utgick från socialtjänsten i centrum¹³, men numera finns det (precis som vi har hört här) en mångfald av aktörer. Det leder till nya frågor. Vad innebär den här mångfalden? Vad finns det för typer av samverkansstrategier och hur ska man hantera dessa? Här väntar oss också viktiga frågeställningar att belysa forsknings- och utvecklingsmässigt. Samma sak med den här modelltilltron som vi såg tidigare. Vi talar nu i mycket högre utsträckning om att det finns ett program som inte består av en ensam planeringsdoktrin utan av en mångfald olika. Och då inte bara teorier om hur staden ska byggas, utan också en mängd olika politiska och marknadsmässiga system som tävlar med varandra. Detta visar att det är långt ifrån självklart att det är en sida som ska arbeta med planeringsfrågor.

I skiftet från planering till utvärdering har det blivit väldigt påtagligt att det krävs ytterligare andra typer av insatser. Frågor ställs som: vad är en utvärdering? vad leder en utvärdering till? hur hanteras kunskap i en utvärdering? vad finns det för typ av användningsområden för en utvärdering? Hur används utvärderingar på det bostadssociala området till exempel? Vem över huvud taget är det som vet något om alla de utvärderingar som kommit till efter de bostadssociala satsningarna på 80-talet och 90-talet, när staten pumpade ut 100 miljoner för att satsa på olika typer av bostadssociala program?

De verkligt viktiga frågorna som jag tycker att man ska satsa på forskningsmässigt är att undersöka konsekvensen av den eftersatta dialog och den klyfta som finns mellan människorna och de som arbetar inom de sociala yrkesområdena. Jag tror att vi idag har ett väldigt stort gap mellan det som människor anser om välfärdens operatörer och vad operatörerna själva tror att de

---

¹³ OH-bild, se bilaga 5

har för betydelse. Det är väldigt viktigt att satsa på forskning just kring de här frågorna som handlar om dialog, demokrati, men också att konkret stödja olika typer av utvecklingsinsatser.

I mångt och mycket är vi tillbaka till de frågor som diskuterades på 60-talet, dvs målen, vad är det som gäller, vilken riktning, vad är det för metoder, hur ska man samla in kunskap, hur ska den här kunskapen hanteras i planeringsprocesser. Inte minst när det gäller organiseringen. Vilka är det som ska driva det här? Vem har/tar ansvar? Frågor kring utbildning när man ska arbeta i lokala bostadsområden som planerare. Vad krävs det för utbildning kring frågor som exempelvis empowerment, vad är det för frågor kring kunskapsinsamling och vad man skulle kunna satsa på när det gäller en utbildning? Jag är själv lärare för socionomer och jag vet att det under en lång tid har funnits ett starkt ideal att socionomer ska finnas i ett arbete med en behandlingsinriktning, för att individuellt påverka genom andra typer av insatser. I alldeles för liten utsträckning har vi lyckats hjälpa socialarbetarna att se bortom skrivbordet.

Sista ordet till socialarbetare P i Saltskog

När turn-around-projektet startade i Saltskog gjorde socialarbetare P en träffande iakttagelse av hur tokigt det kan bli när lägenheterna hos en epoks trötta bilarbetare från Saab-Scania i Södertälje mer eller mindre skövlades för att ge plats åt andra mer potenta och kapitalstarka hyresgäster. Hans iakttagelse är inte speciellt smickrande för de ansvariga. I denna gisslansituation slets P hårt mellan de olika krafter och de herrar som han skulle tjäna. Det slutade med att han blev sjukskriven och förtidspensionerad.

Då äntligen upptäcker P badkaret. Det står lutat mot balkongräcket som en Tjocka Berta från världskriget. Många trötta finländare har väl i det badkaret funnit vila och rekreation efter en arbetsdag på Saab-Scania. Nu har badkaret upphöjts i rang och värdighet att representera allt gammalt innehåll i husen och att i stället för första spadtaget bli objekt "första badkaret". Badkaret skulle stå som en symbol för starten av projekt "Nya Saltskog"..... Med en klang värdig ett badkar i Saltskog slår det i marken och efter några sprattlande kast som om det var ett nedlagt villebråd, lägger sig badkaret tillrätta alldeles intill en spis som hade fått utgöra försöksobjekt tidigare på dagen. Alla klappar i händerna och går långsamt, nästan andaktsfullt, fram mot badkaret ungefär som man går fram till graven vid en nära väns frånfälle. De närmast sörjande dvs VD och projektledaren sparkar lätt på badkaret, ser den stora bucklan, tittar på varandra och börjar skratta. Alla skrattar med som om man ville skratta ut hela sitt förakt för en svunnen epok. Att de inte förstår att de skrattar åt sig själva, tänker P...

Vad säger praktikern?

Eri Thorén, socialchef i Ystad med mångårig och bred erfarenhet inom det sociala arbetsfältet och med ett tidigt brinnande intresse för frågor kring samhällsplanering..

".....När det gällde det här speciella området med socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen, har jag kvar en märklig känsla av att ibland är kunskapen farlig, den är hotande, den är besvärande". Orden är Eri Thoréns och hon fortsätter utifrån egna erfarenheter och exempel att reflektera över om politikerna alltid VILL veta.

Samtidigt uppmanar hon till hoppfullhet när det gäller möjligheter till inflytande. "Det är en lång process. Det tar så här lång tid" menar hon och syftar på den tid det tar att få en ömsesidig respekt i mötet mellan experterna inom planeringens område. Hon varnar för att socialtjänsten ska lägga monopol på kunskaper om människors levnadsförhållanden och önskemål.

Eri Thorén lyfter fram vikten av att beskriva erfarenheter och kunskaper i det konkreta fältarbetet när det gäller underlag till planering: "... även om det här var under 70- och början av 80-talet med goda resurser, så tilläts man inte disponera sin tid så att man fick utrymme för god verksamhetsdokumentation. Och det är allvarligt. Detta överlämnades ofta till planeringssekreterare, specialister, forskare och det föreligger fortfarande ett

starkt behov att ge den enskilde socialarbetaren, vårdbiträdet och arbetsterapeuten t ex, TID och MÖJLIGHET att själv skriva ner - eller på annat sätt, filma, dokumentera sitt arbete. Det ger möjlighet till självinsikt, det ger möjlighet till kreativitet. Och idéerna till utveckling och förbättring kommer förmodligen då att komma från rätt håll."

Jag heter Eri Thorén och jag är sedan 8 år tillbaka socialchef i Ystads kommun, en kommun med 26 000 invånare långt ner i Sverige. Jag är alltså praktikern på listan här. Jag hittade tre stycken till på närvarolistan som jag kunde få till praktiker i den här församlingen och det känns ju bra, med tanke på diskussionen är det kanske nyttigt att vi blandar upp resonemangen. Jag känner mig väldigt hedrad att få komma hit och prata för er i dag. Men det krävs en presentation av mig själv för att jag fritt ska kunna tala om vad jag anser om socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen.

Att förstå forskning

När man hör politiker och forskare tala, blir man som praktiker lite skärrad mellan varven. För det är inte alltid tydligt vad forskarna ska göra. Jag vill säga detta inledningsvis, för det är mitt perspektiv, mitt förhållningssätt. Det är viktigt att man som forskare är tydlig med vilket uppdrag man har. Jag kan känna ibland att när vi som är mitt i verksamheten får uppleva att forskarna stoppar in nånting i ena ändan av forskningsprocessen från verksamheten, från verkligheten, så kommer det ut nånting helt annat i slutändan som vi inte riktigt förstår. Forskaren är välformulerad, värtalig, skriver tjugisgt och har

analyserat så in i Norden. Men om vi ska ha nån glädje och nytta av det, så måste vi ju förstå allihopa.

Samhällsplaneringens utveckling speglad i historien om ett yrkesliv

Jag tänker presentera mig successivt och berätta om mina erfarenheter efter hand, för när jag läste den intressanta boken Välfärdens Operatörer, fann jag att det var en beskrivning över mitt arbetsliv, från det jag lämnade socialhögskolan till idag. Det var en mycket märklig upplevelse. Men så är det. Och därför börjar jag ganska långt tillbaka. 1969 var jag nästan färdig på socialhögskolan och fick möjlighet att göra min praktiktermin på Tekniska Högskolan i Lund. Samhällsplaneringsfrågorna har alltid varit i fokus för mig, jag har alltid tyckt att de var viktiga. Jag fick möjlighet att tillämpa de sociala kunskaper som jag redan då hade, både direkt som övningsassistent i undervisning av blivande arkitekter och i samband med olika aktuella forskningsprojekt som fanns. Jag fick delta i diskussioner som hade med människan och hennes fysiska omgivning att göra, och jag fann, att trots min korta tid inom det sociala kunskapsfältet hade jag oerhört mycket att ge de här människorna. Det handlade om människosyn. Institutionen för Byggnadsfunktionslära var en institution där man jobbade på tvärs, alla vetenskaper fanns representerade i personalkåren där. Jag fick också möjlighet att fortsätta jobba på institutionen när jag var färdig socionom, i ett forskningsprojekt som assistent, och blev sedermera antagen som doktorand på institutionen. Jag måste få nämna ett namn som ni flera av er känner, professor Carin Boalt, som har varit en mycket stark kunskapskälla för mig. Hennes insikt om vad helhet och sammanhang handlar om har varit och är oerhört värdefull, jag har det ständigt med mig.

Socialtjänsten – bäst på att se de sociala dimensionerna?

Jag vill understryka att de olika individerna som jobbade på institutionen, lärare och forskare, praktiker som fanns där från olika håll -- de visste redan då väldigt väl vad det handlade om. De individuella behoven, människans behov i den fysiska miljön. Vi talade dagligdags om detta. Man hade stora forskningsprojekt på gång om de här frågorna och det var vägledande för institutionen att se människan i sin omgivning. Jag tycker att det är viktigt för oss som socialarbetare att komma ihåg, att här fanns en kår som utbildade sig för att ha det här perspektivet. Jag vill säga det för att ta upp en diskussion så småningom om hur socialtjänsten har mött och möter planerarna och tvärtom. För det har framförts mycket kritik mot planerare alla kategorier. Man har sagt att de kan inte uttrycka sig så att gemene man förstår, att de inte tillräckligt sätter sig in i folks olika behov av alla möjliga slag innan man fattar viktiga beslut som påverkar samhällsplaneringen. Och en snabb slutsats har ju då ofta gjorts, både från politiker och kollegor till mig, om att bostadsbrist, dåliga miljöer, ekonomiska förhållanden – det är konsekvenser av dålig planering.

Så enkelt är det inte, det har vi hört tidigare här idag. Det är väldigt stora svårigheter att visa på påverkbara samband mellan sociala problem och strukturella förhållanden, men det har varit lätt att uttrycka sig som om det vore enkelt. Man drar snabba slutsatser och sedan har man någon slags lösning på problemen. När socialtjänsten så småningom fick den lagliga möjligheten att delta i samhällsplaneringen utgick vi ofta från den här uppfattningen och vi socialtjänstemän gick ut och talade om att vi bäst förstod de mänskliga sammanhangen. Vi ville gärna - och med lagens rätt - vara med, delta aktivt i och tillföra underlag till samhällsplaneringen. Men vad hade vi egentligen och komma

med? Hade vi strukturerat och dokumenterat vår egen verksamhet så att vi klart och tydligt kunde förmedla våra erfarenheter, eller tillförde vi personliga tyckanden, politiskt gångbara synpunkter på problemen? Jag vet inte idag. Vi visste väldigt mycket om individuella problem. Vi kände till hur folk hade det, de som kom till oss och sökte hjälp. Och den kunskapen skulle vi ha! Det var ett uppdrag som vi hade fått och det skulle vi genomföra. Klandern som har givits socialtjänstemännen i det här sammanhanget att man borde gå ut och arbeta strukturellt i stället, tycker jag inte riktigt att vi ska ta till oss. Det är inte antingen eller, utan det är både och.

Jag tror att socialtjänsten gjorde en ordentlig miss, som inte på ett mer ödmjukt sätt satte sig in i vad kollegorna på den planerande sidan egentligen hade för kunskaper om individens behov, om hur den fysiska miljön skulle utformas för att den enskilde skulle må så bra som möjligt. Jag tror att det var ett misstag att man inte bättre lärde sig förstå vad andra kategorier och specialister utgick ifrån när de gjorde sina bedömningar och uttalanden. Men det var heller ingen från planerarsidan som tog initiativ. Jag tycker att man ska understryka att socialtjänsten inte har monopol på de här problemområdena, på samhällsplaneringen, utan att alla ska bry sig. Alla måste lägga sig i och ha ett uppdrag. Verner Denvall sa att det finns väldigt många aktörer just nu -- men de har funnits där hela tiden. Varför har de inte visat sig? För ibland kan det låta som om många fortfarande talar om fysisk planering *kontra* social planering. Och jag vet inte, det kan säkert ni som är bildade lära mig, -- men *begreppen* är inte riktigt klara. Jag kan tycka rent spontant att fysisk planering är nån slags ram som omger hela vår värld och därinne finns ett socialt liv som ska fungera. Sen kan man missbruka fysisk planering och säga att den hindrar visst liv av olika slag, och fysisk planering kan också ge möjligheter till ett

bättre liv i viss mån. Exempelen från boken här är hämtade från den fysiska planeringen, men det är riktigt som Inger Lundberg sa, att socialtjänsten naturligtvis också ska delta i de andra planeringsområdena, det står även i lagen. Text sysselsättningsplaneringen, där ska vi vara aktiva. Och på vilket sätt går vi då in i samarbetet med representanter från försäkringskassa, arbetsförmedling, AMI och liknande? Där är vi också snabba till kritik och påstår ibland att det här skulle vi inom socialtjänsten klara mycket bättre. Då kan man undra om det är fruktbart att gå ut så? Ska vi inte bygga ett samarbete på ömsesidig respekt och god kännedom om varandras kompetenser?

Tid och ödmjukhet – viktiga ingredienser i mötet experter emellan

Nu får vi i Skåne se var vi hamnar när vi har fått möjligheter till ett mer konstruktivt samarbete mellan de här myndigheterna. Vi har goda erfarenheter måste jag säga, det finns exempel på kommuner där det här har fungerat alldeles förträffligt. Man behöver inte slå ihop påsarna med pengar, utan finns viljan där och en tillåtande attityd så fungerar det många gånger. Men om vi utvärderar och studerar hur långt vi har kommit sedan socialtjänsten lagligt fick möjligheten och skyldigheten att aktivt delta i samhällsplaneringen, när det gäller just *mötet* mellan experterna, så tycker jag att vi har kommit ganska långt. För när det gäller mötet med representanter från den fysiska planeringen är processen så här lång! Det behövs en tillvänjning och en anpassning, vi måste kunna förstå varandra. Som representant för socialtjänsten får jag idag naturliga invitationer att delta i processen på olika sätt, även i ett tidigt skede. Och att mina medarbetare också tillfrågas om sin sakkunskap och samarbete ter sig naturligt. Jag skickade ut en snabbenkät till kolle-

gorna i gamla Malmöhus län innan jag åkte hit och bad dem svara på fyra frågor om vad de egentligen gjorde med samhällsplaneringen och hur det var. Jag hann inte få in så många svar, men åtta kommuner svarade i alla fall. Det var både nedslående och upplyftande. I någon liten kommun i Skåne hade man i dagarna satt sig ner i socialnämnden och diskuterat inför revideringen av översiktsplanen -- hur ska vi förhålla oss, vad är *egentligen* vår roll i det här sammanhanget. Jag tycker det är skönt att man tar ett sådant resonemang innan man bara tar ställning till förslagen. I någon annan liten kommun svarar socialchefen *nej* på alla frågor, "...de bryr sig inte om oss, de bryr sig inte om de sociala förhållandena". Men annars kan man väl säga så här att det fungerar skapligt - på chefsnivå i alla fall. Det är lätt att nå kollegorna i de här grupperingarna man har på chefsnivå, man pratar med varandra och informerar varandra. Ofta tycker folk att när cheferna har pratat med varandra då är det väl färdigt, men det är inte vi som jobbar med det praktiskt, utan det måste förmedlas ut. Och det har sina svårigheter. Det är viktigt att hela tiden uppmärksamma att planerarna *är* mottagliga, att de tar emot synpunkter och att vi är med i processen!

Någon kommun säger sig vara med i bilden när det gäller äldreboende och den egna verksamheten, men när det gäller andra saker och bostadsområden ö h t eller utbyggnader av industriområden eller trafikdragningar (eller som nere hos oss nu med stora Lv4 som läggs ner), så är man inte alls med. Vi är det i Ystad, det är roligt att kunna säga det. Så långt med processen.

Dokumentationen – vilka röster blir hörda?

När jag senare fortsatte jobba ute i kommunerna som socialsekreterare och fältsekreterare och handikappsekreterare, avdelningschef för Äldre- och handikappomsorgen och allt vad det var, fick jag naturligtvis insikter från andra håll än från utbildningen. Men även om det här var under 70- och början av 80-talet med goda resurser, tilläts man inte disponera sin tid så att man fick utrymme för god verksamhetsdokumentation. Och det är allvarligt. Detta överlämnades ofta till planeringssekreterare, specialister, forskare och det föreligger fortfarande ett starkt behov att ge den enskilde socialarbetaren, vårdbiträdet och arbetsterapeuten t ex, *tid* och *möjlighet* att själv skriva ner - eller på annat sätt, filma, dokumentera sitt arbete. Det ger möjlighet till självinsikt, det ger möjlighet till kreativitet. Och idéerna till utveckling och förbättring kommer förmodligen då att komma från rätt håll, nerifrån.

Kundperspektivet används alldeles för sällan, dialogen saknas. Beskrivningar från den enskilde som behöver våra tjänster på ena eller andra sättet förekommer alldeles för sällan. Och när de dyker upp så betraktas de som ytterst pittoreska. Och sedan lägger man undan dem och bryr sig inte så mycket mer om vad det egentligen stod. Det var egentligen först när Maj Fant började beskriva sin mammas situation och sin kamp för att hon skulle få den vård hon behövde, som "dementa personer" fick ett ansikte. Människor som var Alzheimersjuka osv, blev plötsligt intressanta. Kanske var det för att det var en kändis som skrev, men dock, vi måste tala om vad det är vi gör och vad vi ser. Om vi då åter ser på vad vår möjlighet i att tillföra underlag till en god samhällsplanering har gett oss, så har det varit en träning i att beskriva och tänka till om hur det samhälle jag betjänar egentligen ter sig (bl a genom sociala områdes-

beskrivningar). I de kommuner där man arbetade med områdesbeskrivningar, tror jag att man har ökat kontakten både med den fysiska planeringen och andra verksamheter. Och dessutom ökat kvaliteten i den kontakten, själva mötet har blivit mer värdefullt. Idag är man mycket bättre på att beskriva och arbetet med att bli bättre på att beskriva sina mål för verksamheten på olika nivåer, öka kvaliteten, har också ökat insikten i vikten av att göra fina verksamhetsbeskrivningar. Man gör det på många håll.

Hotfull kunskap eller konsten att söka utan att vilja finna

När Tapio Salonen och jag jobbade som utredningssekreterare i Lund, såg vi att t ex Helsingborg hade kommit väldigt långt med den rent statistiska behandlingen av sina områden och de började att utveckla den genom att lägga på ett socialt filter. Vi försökte plagiera det och sedan blev det någon variant på det i Lund så småningom. Under den tid jag jobbade som utredningssekreterare och sedan också som sekreterare på kommunförbundet Malmöhus, jobbade jag med att tillföra kunskap och ordna möten för att politiker och tjänstemän skulle få tillfällen att ta emot och också ge kunskap. Men när det gällde det här speciella området med socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen, har jag kvar en märklig känsla av att i bland är kunskapen farlig, den är hotande, den är besvärande. Efter att ha givit förslag till en omorganisation i en kommun som innebar större möjligheter för den enskilde kommuninnevärdaren att komma till tals, efter att ha genomfört utbildningar för den enskilde socialtjänstemannen och politiker om nödvändigheten av sociala aspekter i planeringen, kom vi till insikt (och många med oss) om att politiker inte ville veta. Det tycker jag är det absolut mest besvärande.

Och då undrar jag – till vad nytta är det då med genomgående forskningsarbeten, och undersökningar i bostadsområden år efter år om resultaten bara är hotande och besvärliga? Och var har vi modet till kraftfulla initiativ? Ett exempel är det eviga arbetet med socialbidraget, där jag tycker att Tapio har visat oss på kunskap om hur det hela hänger samman gång efter gång, och likväl fortsätter man att arbeta med nedskärningar i ett bidrag som ska vara till gagn för de absolut sämst ställda människorna i samhället, i stället för att för att studera förändringsmöjligheterna i det stora transfereringssystemet. Jag efterlyser alltså innovationer. Både i mitt jobb på förbundet och som socialchef har jag haft möjlighet att prata med och haft många diskussioner med företrädare för riksdag och tjänstemän på departement och statliga verk. Jag tycker att det är ett förbluffande stort inslag av förvaltande principer och tro på att man vet hur folk har det och hur folk ska ha det, samtidigt med en enorm brist på innovationer och på en tillåtande attityd till verksamheterna ute i landet. Jag skulle önska att idéer och förändringsförslag skulle betraktas mycket mer som spännande utmaningar och aktiva kreativa försök till förbättring, så att man centralt ifrån stödde sådant arbete mycket mer.

Efterlyses: vidare vyer, nerifrånperspektiv och konkreta förebilder

Vad jag vill komma fram till är alltså att det är nerifrånperspektivet som saknas. De fina arbeten som författarna här har genomfört och som så intressant redovisas i skriften, är faktiskt uppifrånstyrda. I god mening och tro att det är möjligt att fortsätta ett stort reformarbete genom en aktiv samhällsstyrning, med hjälp bland annat av socialtjänsten. Men det handlar nog om andra saker, och man undrar – vad vill den

enskilde individen, vad vill grupper av individer faktiskt. Nu har det varit exempel från den fysiska planeringen i huvudsak, men jag tror att det måste bli en analys som är mer fullständig, som har helheten och även analyserar bristen på arbetsmöjligheter och de ekonomiska förhållandena i större grad. Kunskaperna om värdet med en helhetssyn och att man inte ensam inom socialtjänsten kan lösa en mängd besvärliga samhällsproblem, har utvecklats under åren. I många kommuner har man därför nått många positiva resultat. Det hade kanske blivit ännu bättre om även centrala myndigheter hade förstått värdet av gemensamma mål och samråd i genomförande, för man ser fortfarande på central nivå att "varje sektor klarar sig själv". I verkligheten jobbar man på ett sätt och den centrala makten jobbar på ett annat.

Vi bör se på och analysera vad som händer i mindre kommuner. Jag roade mig med att räkna. 58% av vårt lands kommuner – nämligen 167 stycken – har 20 000 invånare och mindre. Hur är det där? Hur fungerar det i de små enheterna? Har vi närmare till varandra? Är det lättare att finna gemensamma lösningar? Jag tror att det är så. Om man tittar på era exempel, Jönköping med 116 000 invånare, Södertälje 83 000 och Linköping 132 000 invånare, är det problemområden i sin stora skala. De finns säkert i miniatyr ute i de mindre enheterna, problemen också, men hur löser man dem där? Kanske finns det modeller. Man har också gått ut i mindre kommuner och arbetat mycket mer med demokratin. Vad som är aktuellt idag är ett intensivare brukarinflytande. I Ystad har man utvecklat detta ganska väl. Byalag har vuxit upp. Man har från byalagen talat om att man vill vara med, man har skapat ett byalagsråd som kommunicerar med våra politiker regelbundet. Man har också sett till att avpolitisera institutioner som handikappråd och pensionärsråd. Förr var dessa råd sammansatta av grupper med både politiker

och representanter från intressentföreningarna. Idag är det inga politiker med, de satt som gisslan på något sätt för de hade sina beslut att falla tillbaka på från sina nämnder och handikappföreningarna hade sina speciella frågor som de ville få belysta. Nu är det här klara grupper, det är intressentgrupper och de kan påverka och ställa krav och man får en vettig debatt mellan politiker och tjänstemän. Det finns många exempel. Svedala är en kommun där man idag försöker organisera om sig så att det ska bli ett verkligt stort brukarinflytande. Man har tänkt att i princip bara ha kommunstyrelsen kvar, ingenting annat. Man menar att dialogen ska kunna öka på det sättet.

Avslutningsvis ska jag bara säga att misströsta inte. Vi måste vara delaktiga i samhällsarbetet allihopa på olika sätt, men jag tycker att man har lagt en alltför stor börda på socialtjänsten isolerat och jag tycker inte att man, som med personen P i Saltskog, ska utsätta den enskilde socialtjänstemannen för en så stor börda, utan vi måste aktivt alla hjälpas åt. Det är inget monopol för socialtjänsten att lösa de sociala problemen. Tack.

Vad säger medborgaren?

Annagreta Segerberg, fritidspedagog som har arbetat med olika utvecklingsprojekt i Järfälla kommun. Har även varit med i expertgruppen då Socialstyrelsens pedagogiska program för fritidshemmen utarbetades. En optimist och "alternativ-människa" med gott civillurage som har startat Akleja Boservice AB i Järfälla.

"... för mig är köksbordet en bra symbol för demokrati, värme och gemenskap. Och det är de viktigaste ingredienserna för ett demokratiskt och rättvist samhälle, där människor i allt högre grad tar ansvar och har lov att ta ansvar och lär sig att vi kan påverka vår situation."

"Vi tycker att det är många i vår kommun som blir fattigare på erfarenheter, men vi på Sång- och Nibblevägen vi tränas desto mer i solidaritet och tålmod i våra mångkulturella möten i exempelvis tvättstugan."

"Vi behöver tänka om. Vi är något även om vi inte har ett lönearbete! Det handlar om människans värdighet och det handlar om att varje människa har behov av att sätta sina avtryck och lämna spår som ska finnas kvar i framtiden"

Jag heter Annagreta och jag bor i Järfälla kommun, i ett litet bostadsområde med 460 hushåll och ca 1200 boende som heter Sång- och Nibblevägen. Det är ett miljonprogramsområde, med

alla de kriterier som man brukar beteckna ett miljonprograms-område med. Jag har jobbat kommunalt sedan 1970, utslutande inom socialtjänstens område, främst inom barnomsorgen. 1988 startade man i Järfälla kommundelsnämnder. Då arbetade jag som utredare med skolbarnomsorgen. 1992 beslutade man att man skulle upphöra med KDN. Då tyckte jag att man gjorde demokratin en otjänst och jag slutade i protest mot detta beslut och mot att införa köp- och sälj och de principer som detta för med sig och som jag inte tycker tjänar oss medborgare alls. Jag tycker att man kan skapa ett ekonomiskt medvetande genom budgetansvar i stället för det här absurda systemet som jag tycker att det är. Då tänkte jag att jag tar väl ansvar för det och så startar vi väl eget i stället. För att köpa och sälja på riktigt så att säga.

Om ilska och protest och om att köpa och sälja på riktigt

Då startade vi Akleja Boservice AB. Vi hade diskussioner om hur vi skulle ha ägandet, för vi ville ändå inte riktigt vara privata. Jag hade ju kvar den sociala verksamheten i mitt medvetande. Så vi gick runt och samlade röster i bostadsområdet för att kunna att starta ett aktiebolag där alla hyresgästerna skulle vara delägare. Vi fick ihop 26 000 kronor, det räckte ju inte till 50 000¹⁴. Då tänkte vi att vi pratar med hyresgästföreningen om inte de kan äga aktierna och på det sättet skulle de boende ändå äga det här bostadsföretaget eller skötselbolaget. Och så blev det. Hyresgästföreningen i Stockholm gick in med ett aktiekapital på 50 000 kronor. Vi beslutade också att de boende skulle sitta i styrelsen. För oss var det en fråga om demokrati att vi skulle ha ett skötselbolag i egen regi, att vi som arbetade i det här skötselbolaget också skulle bo

---

¹⁴ Summa som behövs som startkapital i ett aktiebolag.

i bostadsområdet. Och att vi skulle ha *en* organisation för skötsel i bostadsområdet med en ansvarig ledning. Förut hade man olika entreprenörer som gjorde olika saker i bostadsområdet. Vår tanke var att blev det pengar över skulle de gå tillbaka till bostadsområdet. Vi räknade med att vår organisation skulle vara lite snabbare och enklare, mindre byråkratisk och mindre formell. Besluten tas där arbetet utförs och de anställda arbetar för sig själva i sitt eget bostadsområde.

Boendets centrala roll och rätten till trygghet

1992 startade vi ett ombyggnadsprojekt, målet var varsam ombyggnad. Det var mest i syfte att försköna, förbättra och öka säkerheten i bostadsområdet. Vi var övertygade om boendets centrala roll i människornas liv och ett minimikrav var att vi ska ha trygghet i boendet. Och sen ska det vara fint och rent, ge barn och deras föräldrar stimulans för sig själva och för själen och för att göra saker i livet som är bra. Vi arbetade aktivt med att få med många hyresgäster, ett processinriktat arbete med många grupper i ungefär två år. Vi startade en områdestidning för att beskriva de förslag som arkitekten gjorde och som vi också var delaktiga i. Och vi startade ett kafé som en träffpunkt i området. Där satsade vi också på lunchservering och catering. Det kom många besökare framför allt från de kommunala verksamheterna och det tyckte vi var bra för de var ju inte så ofta sedda gäster hos oss på Sång- och Nibblemärgen trots att det låg så nära centrum.

Vi har haft många projekt, arbetsmarknadspolitiska åtgärder som det heter nu för tiden. Och det är många människor från vårt bostadsområde som kommer och vill jobba hos oss tack vare att det finns en närhet och att man känner en trygghet.

Många har aldrig varit i kontakt med arbetslivet förut. Vi hade ett stort ALU-projekt där vi satsade på konstnärlig utsmyckning bl a i portar, garage och miljöhus. Sen stoppade konstnärernas fack den här typen av ALU-projekt och då blir det ju ingen utsmyckning alls som resultat. Men vi hann göra ganska mycket och man kan se att det verkligen uppskattas att det blir fint. Det är med små medel vi gjorde målningar i trapphus och de är inte klottrade på, inte förstörda trots att det är flera år sen vi gjorde dem.

2/3-delssamhället finns redan – hos oss

Det finns ca 65% utrikes födda i vårt bostadsområde och i kommunen som helhet är det 17%.

Vi tycker att det är många i vår kommun som blir fattigare på erfarenheter, men vi på Sång- och Nibblevägen vi tränas desto mer i solidaritet och tålmod i våra mångkulturella möten i exempelvis tvättstugan.

Om man inte har språket, vilket många ofta inte har, förstärks och förpassas en allt större andel människor till underklassen. Det 2/3-dels-samhälle vi fruktade har nu slagit rot, i vårt bostadsområde i alla fall. Och jag tycker att vi i framtiden måste skapa förutsättningar och noggrant ta till vara alla mänskliga resurser. Arbetsbegreppet måste vidgas. Jag vet inte riktigt hur, men jag har sett allt för många familjer brytas ner av sysslösheten och det drabbar verkligen hela familjen och i förlängningen vår gemensamma framtid. Vi behöver tänka om. Vi är något även om vi inte har ett lönearbete! Det handlar om människans värdighet och det handlar om att varje människa har behov av att sätta sina avtryck och lämna spår som ska finnas kvar i framtiden. Människor måste ha möjlighet att förverkliga ambitioner och hoppas på framtiden för sig och sina barn. Ett

sätt kan vara att investera i lokaler som är till för boendes egen verksamhet och samvaro. Idag är det 59% som inte arbetar i vårt bostadsområde. Och i kommunen som helhet är det 27%. Den disponibla medelinkomsten för hushållen i vårt bostadsområde är 185 000 kronor, i kommunen som helhet är det 314 000 kr. Så vi har lång väg till jämlikhet, i vår kommun i alla fall. Och så säger man samtidigt att världens samlade tillgångar lär ha ökat. Fast det märker inte vi.

Demokratin utgår från köksbordet

Jag tror på bostadsområdets möjlighet att engagera människor. Det viktigaste är att bostadsområdena blir stabila och att människorna blir kvar. Det finns så många frågor att ta itu med som angår och intresserar många. Ett exempel är ett ekologiskt bostadsområde, där har allt fler av våra unga hyresgäster ett klart uttalat intresse. Och vi som bor på höjden har sparat in mycket resurser genom samutnyttjande. Jag läste en artikel av Jonas Hållén i Metro, rubriken var "Demokratin utgår från köksbordet". I den artikeln skrev han om alla dessa samtal, människors möten och samtal om barnen vid köksbordet. Där kan vi lära oss demokrati. Och det stärker mig ytterligare om vikten av att ta kamp mot de hinder som finns för att människor själva ska kunna utveckla bra boendemiljöer, för det är där som köksbordet står. För mig är köksbordet en bra symbol för demokrati, värme och gemenskap. Och det är de viktigaste ingredienserna för ett demokratiskt och rättvist samhälle, där människor i allt högre grad tar ansvar och har lov att ta ansvar och lär sig att vi kan påverka vår situation.

Jag var på demokratimässan i Örebro för några veckor sen, och där var samhällets "alla" instanser och organisationer represen-

terade. Men den enda egentligen som jag tyckte verkligen pratade om demokrati och demokratins värde, han heter Kjell Wiklund, präst i Strängnäs stift. Jag skulle vilja sluta med att läsa en liten bit av vad han sa, som är viktigt att minnas när vi pratar om socialtjänstens roll i framtiden. Det han sa som gjorde att jag började lyssna på honom var att "det gäller att få syn på människosynen". Och det gällde även på 70-talet när man byggde de här husen. Jag tycker ingen borde ha byggt dem. Ingen har kunnat tro att det skulle vara trivsamt att bo i så här höga hus med så här mycket betong! Han pratade om Homo Competitor, den tävlande människan. Följande är ett citat från Kjell Wiklund:

Homo Competitor avtecknar sig som en ny sorts människa, en tävlar i ett samhälle där konkurrens inte längre är ett gott och användbart medel. Konkurrensen har blivit ett mål i sig. Homo Competitor borde ha sin naturliga arena i idédebatten eller på varumarknaden. Där är konkurrens ett självklart och nyttigt redskap för att man ska kunna nå goda mål. Men vad sker när samhällen i sin helhet konkurrensutsätts utifrån denna nya syn på vad det är att vara människa. Klyftan mellan den konkurrensutsatta företagsvärldens fallskärmsavtal och den i sjukhuskorridoren utsatta, i mycket bokstavlig mening den gamla människans vårdvillkor, kan lugnt beskrivas som snabbt växande.

Att hävda den lilla människans rätt, värde och värdighet har alltid varit av yttersta vikt. Hur ett samhälle handskas med den mycket lilla, den mycket gamla, den mycket slitna och den mycket rädda människan, har alltid varit ett kriterium på detta samhälles styrka och etiska halt. Kommer Homo Competitor, koncentrerad på sitt tävlande

*och besegrande av andra, att kunna se detta perspektiv
från undersidan?*

Grupparbeten

Reflektioner inför grupparbetet

Frågeställningar

Diskussionssammandrag

Reflektioner inför grupparbetet

Tapio Salonen, forskare i socialt arbete på Socialhögskolan i Lund, ger nedan en kort reflektion inför arbetet i grupperna. Reflektionen utmynnar i ett upprop och bildandet av ett nätverk kring bostadssociala frågor.

Jag var orolig för att detta seminarium enbart skulle bli ett nostalgiskt återblickande, en reunion för "alla som har varit med", eftersom de flesta av oss redan har varit med i det här gemet i många herrans år. Jag var junior för 15 år sen när jag kom in i denna bransch, jag är junior fortfarande när jag ser mig omkring här. Frågan är vart vi för stafettpinnen vidare? Och framför allt: hur får vi en dialog över gränserna; mellan forskare och praktiker, mellan våra olika sektorer, mellan er som är engagerade utifrån bostaden /byggandet och andra som har sin utgångspunkt i de sociala uppgifterna, osv? Ett av de problem som vi från forskarhåll har lagt märke till är just bristen på samlingspunkter, en plats att fritt kunna föra en dialog där vi verkligen lyssnar på varandra. Vi är väldigt dåliga på detta. I stället blir det lätt lite så här pompöst konferensmässigt; nu ska vi säga nånting klokt och sammanfatta 15 års forskning. Risken är stor att det blir tämligen meningslöst. Inte för att jag vill kritisera det här seminariet, för jag tror det är viktigt (speciellt som jag är en av medförfattarna till Valfärdens Operatörer), men jag skulle vilja väcka en tanke som kan gro i de grupper ni nu ska samlas i. Vi är några som vill fokusera de bostadssociala frågorna och som har fört en diskussion kring detta, och vi ser ett stort behov av att hitta mötesplatser för att diskutera, sprida

information och löpande utbyta kunskap. Därför är vi (forskare som håller på med de här frågorna vid socialhögskolan i Lund) beredda att ställa upp som värdar för ett *nätverk* runt dessa frågor framöver. Vad det innebär vet vi ännu inte, men det blir förmodligen inledningsvis utbyte av skriftlig information, bildande av e-mailgrupp, osv. Så småningom kanske det leder till mötesplatser runtom i Sverige runt dessa frågor. Alla ni som är intresserade av att delta i detta nätverk är välkomna att höra av er!

Nätverket kan nås per:

<i>Post</i>	"Nätverk för bostadssociala frågor" / Tapio Salonen, Socialhögskolan, Box 23, 221 00 Lund
<i>Telefon</i>	046-222 94 13
<i>E-mail</i>	Tapio.Salonen@soch.lu.se
<i>Fax</i>	046-222 94 12 /Tapio Salonen

1. *Hur stimulera vidare forskning och utveckling (FoU) inom området social planering?*
2. *Vilka problemställningar ska prioriteras?*
3. *Vilka aktörer har ansvar och vilka vägar ska man gå för utveckling, vad kan lagstiftning betyda?*

Grupparbeten

Grupparbeten genomfördes i sex grupper¹⁵ utifrån följande frågeställningar:

- 1. Hur stimulera vidare forskning och utveckling (FoU) inom området social planering?**
- 2. Vilka problemställningar ska prioriteras?**
- 3. Vilka aktörer har ansvar och vilka vägar ska man gå för utveckling, vad kan lagstiftning betyda?**

Diskussionerna präglades generellt av ett inspirerande engagemang och bjöd på en mångfald infallsvinklar. Grupperna berikades dessutom av medverkande som representerade en bred och imponerande samlad kompetens. I någon av grupperna presenterades detta nyckelordsvis så här:

”...politiker, praktiker, byråkrat, medborgare, utredare socialutredning och socialkommitté, bostadsföretag, miljonprogrammet, kulturgeograf, socialstyrelsen, socialdepartementet, kommunalråd, filosof, socialnämndsordförande, socialarbetare, lärare i planering, kulturchef..”

Sex sekreterare antecknade och förmedlade ett 30-tal maskin- eller handskrivna sidor anteckningar. Frågorna överlappar varandra vilket i viss mån försvårat sorteringsarbetet. Materialet har i det följande bearbetats och tematiserats.

---

¹⁵ Gruppsammansättningen presenteras i bilaga 2

Gruppsamtalen berör följande teman:

1. Hur stimulera vidare forskning och utveckling (FoU) inom området social planering?

- "Social planering" - ett omnipotent begrepp?
- Socialtjänsten och den sociala planeringen.
- Forskningen och dess roll. Metoder, strategier.
- Skiftande tidsperspektiv
- Bidragsgivarnas styrande funktion

2. Vilka problemställningar ska prioriteras?

- Mötesplatser
- Samverkan med flera aktörer
- Perspektiven
- Processen
- Om språket och att förmedla kunskaper
- Tag vara på kunskap
- Kompetens och utbildning
- Övriga angelägna forskningsområden

3. Vilka aktörer har ansvar och vilka vägar ska man gå för utveckling, vad kan lagstiftning betyda?

- Ansvaret
- Vägar till utveckling
- Lagstiftningens betydelse

1. Hur stimulera vidare forskning och utveckling (FoU) inom området social planering?

”Forskningens kritiska uppgift diskuteras, bland annat mot bakgrund av boken Välfärdens Operatörer. Hur kritisk ska man vara? Är man inte kritisk i överkant? De olika fallstudierna i boken är av olika karaktär. Varför framträder Råslätt så positivt i boken? Eva Öresjö skiljer sig från de andra forskarna och ger positiva bilder/ perspektiv från civilsamhällets organisering. Svarar projektens olikheter mot forskarnas perspektiv mer än faktiska skillnader i själva projekten?” (gr 6)

”Social planering” - ett omnipotent begrepp?

Att diskutera social planering förutsätter en gemensam begreppsdefinition. Vad menar vi med social planering? Några påpekar att det finns en begreppsförvirring, att begreppet är alltför förknippat med den fysiska sidan. Andra begrepp efterlyses. Ett förslag är att ersätta begreppet ”social planering” med ”socialt förändringsarbete” (gr 3).

Men minnesanteckningarna visar på flera möjligheter till tolkning. Grupp 5 utvecklar exempelvis följande resonemang kring ”social planering”:

- Social planering omfattar sociala, existentiella och fysiska villkor. Täcker in allt. Visar att det är en helhet. Att alla kuggar måste hänga ihop.

- Sätter fokus på en modern social planering och möjliggör den spontana ordningen. Planerna ska vara så att de möjliggör det spontana.
- Social planering är ett värderingsperspektiv. Planering kan ju gå ut på att en viss grupp eller kommun använder planering för att man till varje pris ska skydda sig (t ex Danderyd).
- En del kopplar social planering till att få bort människor med ett beteende som man inte vill ha. Exempelvis psykiskt sjuka.
- Men ser det även som en social arena.
- Social planering är inte detsamma som socialtjänst.
- Planering med sociala ambitioner. Arkitekter har jobbat med sociala ambitioner. Många yrkesgrupper har sociala ambitioner.
- Social planering är att ta hänsyn till människor i planering. Gäller då även sjukvård, etc.

Andra grupper för in ytterligare synpunkter:

- Social planering är ett *tvärsektoriellt forskningsområde*. Att skiva om planering och att genomföra den är två sidor av planeringsprocessen. (gr 6)

Socialtjänsten och den sociala planeringen

Det finns en stor enighet om att:

"Sociala aspekter i planeringen är inte samma sak som socialtjänstens aspekter i planeringen!" (gr 2)

Några formuleringar på samma tema:

- Socialtjänsten har givits uppgiften att sörja för de sociala aspekterna i planeringen. Det bygger på föreställningen att all social kunskap finns inom socialtjänsten. Det är ett alltför snävt perspektiv. Mandatet har gjorts för snävt. (gr 6)

- Socialtjänsten tänker gärna i banor som: "De som har problem" och "de som ännu inte har problem". Det är viktigt att föra in andra sociala aspekter, inte bara via socialtjänsten.
- När social planering definieras i socialtjänsten, då blir man klienter. Ser man på social planering i vidare perspektiv är man medborgare.
- Problem att koppla ihop socialtjänst och social planering. Då snävas den sociala planeringen av till att gälla socialtjänstens problem. (gr 5)
- Det är viktigt att sträva mot mer *övergripande* sociala mål i samverkan med *fler* olika aktörer. Det som blev fel var att socialtjänsten ("ensam") skulle ansvara för den sociala planeringen. (gr 3)

Socialtjänsten har två uppgifter, att sammanställa och dokumentera, att åtgärda och intervensera.(gr 6)

- Socialarbetarna ska inte behöva känna kravet att behöva komma med hela sanningen. Men socialarbetarna sitter på en viktigt pusselbit, och den behövs!(gr 6)

Har man tagit problemen på allvar inom socialt arbete? Vill man jobba med dessa frågor som socialarbetare? Det finns LITE av debatt och dialog inom yrkeskåren - så man kan fråga sig.

- Om man som socialarbetare vågar och vill så finns det mycket att göra. Socialarbetarna vågar sig inte ut och utbildningsmässigt har man otillräckligt med sig.(gr 6)
- Alla som arbetar inom socialtjänsten måste lära sig *ödmjukhetens strategi*!(gr 6)

Forskningen

Forskningen, dess roll, metoder och strategier är en av de givna diskussionspunkterna i grupperna. Sören Olsson i grupp 6 sammanfattar:

Vi befinner oss i ett samhällsklimat och en tidsanda där forskarna också ingår.

1970-talet: Optimism och tro på planeringens möjligheter.

1980-talet: Misstro mot allt vad samhällsplanering heter, det går inte att planera.

1990-talet: Var befinner vi oss? Börja vi närma oss en realism?(gr 6)

Här några fler röster:

- Mer forskning i socialt arbete, men dra ner pretentionerna i forskningsambitionerna utan att förlora vetenskaplig och forskningsmässig grund.(gr 2)
- Viktigt att bygga på vetenskapligt grundad kunskap, forskning ger grund för metoder, ex samhällsplaneringsarbete. Inte bara nyttoinriktning. Grundforskning behövs.(gr 2)
- Det behövs mycket av tillämpbar forskning. En typ av forskning mellan utredningsarbete och mer renodlad akademisk forskning.

Var ska denna bedrivas? Av särskilda FoU-avdelningar inom kommun och landsting? Eller (kanske hellre) på ett nära samarbete mellan kommun/ landsting och lokal högskola?

- Forskningen utgår till stor del från ett ensidigt kritiskt perspektiv, vilket skapar osäkerhet och dåligt självförtroende hos aktörerna i projekten. Samtidigt behövs kritiskt granskande forskning.(gr 6)
- En viktigt forskningsuppgift är att lyfta fram goda exempel. (gr 3 och gr 1)

- En alternativ forskningsstrategi kan vara utvärdering under sakkunnig ledning. En annan är den (relativt sett nya) tradition som går under beteckningen "deltagarorienterad forskning" (participant research - PAR).(gr 3)

Flera grupper diskuterar forskares förmedling av sina resultat:

- Forskarna bör fundera på mottagarna! Vem är forskarna till för?(gr 6)
- Pedagogisk utbildning för forskare efterlyses, liksom olika typer av metoder och kunskapsformer. (gr 1)
- Forskare behöver även vara goda pedagoger. Ibland kan det vara en strategi att skriva en rapport som är mer inriktad mot praktiker som avnämare, och en som mer riktar sig mot forskarsamhället.(gr 3)

Metoder

Vikten av att använda olika metoder kompletterande framhävdes:

- Den kvalitativa metoden ger inte ensamt en beskrivning av livssituationen.
- De stora kvantitativa studierna är viktiga. Text som visar på den ökade klyftan. Men man måste hitta något mer än enkla parametrar.

Det är färre människor som idag bor i dåliga områden enligt kvantitativ forskning. Men livet har blivit svårare att leva än för 10 år sedan. Det är en kvalitativ fråga. (gr 5)

- Vi måste hitta metoder och tekniker som gör att olika slags kunskap förs in i planeringen. Utveckla metoder och tekniker, ex sociala konsekvensanalyser. Se över strategierna.
- Bygga teorier för att få en förståelse kring hur förändringsprocesser nerifrån sker och om människans relation till den byggda miljön. (gr 2)

- Vi måste skaffa oss mer kunskaper om genomförandeproblematiken. (gr 5)

Forskningens roll

Grupp 5 har i ett antal punkter förtydligat sina synpunkter på forskningens roll som sådan:

- Forskningen kan användas till att legitimera ad hoc.
- Forskningen kan tydliggöra mönster.
- Forskningen ska inte bara serva tjänstemännen.
- Det är viktigt att väcka debatt. Presentera forskning i lokalpressen.
- Forskningen bör bjuda in målgruppen.
- Viktigt att tänka igenom aktionsforskningens roll. 70-talets aktionsforskning liknar 90-talets.
- Aktionsforskningen på 70-talet drevs bara med en part - med de boende. Idag är det komplext, det krävs flera parter. Då kan det bli att vara forskningens roll att göra syntes.
- Alltför lite fokus på vad vi kan göra själva. Forskningen måste även fånga upp detta.
- Vi kan inte rikta in forskningen bara på vad kommunerna kan göra. Varje part måste få lika stort utrymme

Skiftande tidsperspektiv

En aspekt på möjligheterna till dialog och förståelse är hur man uppfattar *tid*. Tid kan bli en problemskapande faktor:

- Forskning tar lång tid. Politiker jobbar i snabbt tempo. Forskning är ofta färskvara och tidsperspektivet är viktigt. (gr 3)
- en lösning kan vara att forskaren jobbar med olika (mer kortsiktiga) projekt som tillsammans ger en bas för en mer

teoretisk analys. Kommuner är mer intresserade av att finansiera den första typen, medan forskningsråd (typ HSFR eller FRN) kan vara mer intresserade av att stödja den senare (mer inomvetenskapligt och teoretiskt inriktade) forskningen. (gr 3)

- Mycket av forskning och utvecklingsarbete sker i olika tidsfaser. Först kommer projekten, sedan kommer forskarna som i backspegeln granskar projektens förehavanden och tillkortakommanden, varför det gick som det gick. (gr 6)
- Forskare kommer ofta *efteråt*. Det behövs också "förebyggande" forskning. (gr 3)
- Det är viktigt med långsiktigheten i projekt. Ska man jobba i lokala bostadsområden och vinna människors förtroende..
Det tar tid! (gr 6)

Bidragsgivarnas styrande funktion

Till sist några ord om hur bidragsgivarna påverkar:

- Bidragande till krisen inom planeringsforskningen har varit nedläggningen av DSF. Forskare spreds ut och SFR följde inte upp frågorna.
- Planeringsforskningens kris "spiller över" på socialtjänsten.
- *Vem har rätten* att på vetenskaplig grund föreskriva hur samhällsplaneringen ska gå till? Se ex den skamfilade sociala ingenjörskonsten. (gr 2)
- Kanske är en framtida strategi att sprida byggforskningen på fler antal institutioner (med anslag från fler sponsorer än t ex BFR). (gr 3)
- Det är svårt att få pengar till övergripande teoretiska forskningsfrågor från BFR, resurser att teoretisera och "lyfta

upp” frågorna. Därför: Decentralisera FoU-resurserna till olika FoU-miljöer.(gr 6)

2. Vilka problemställningar ska prioriteras?

Gruppanteckningarna kring problemställningar som ska prioriteras spänner över ett brett fält och omfattar såväl inomvetenskaplig forskningsproblematik och förhållnings-sätt/relationer till omgivningen som en lista på övriga angelägna forskningsområden. I vissa delar ansluter svaren under denna frågeställning till de teman som fanns under den första frågeställningen.

”Betydelsen av mötesplatser i olika former i förnyelsearbete. Medborgarperspektiv, social kompetens var centrala begrepp i denna diskussion. Efterlystes någon central instans i Sverige som samlar och förmedlar kunskaper om demokratiska erfarenheter på lokal basnivå.” (gr 4)

Mötesplatser

Samtliga grupper lyfter fram nya mötesplatser som en förutsättning för att möjliggöra dialog och utveckling.

- Nya arenor för social planering i lokalsamhällen krävs. (gr 1)
- Skapa mötesplatser och gör dialog möjlig. Det gäller att finna gemensamma trådar mellan områdena. Olika kompetenser måste samordna sig. (gr 2)
- Fler typer av framtidsscenarier efterlyses, inte bara på nationell nivå (”Centrum för framtidsstudier”) utan också på lokal nivå.
- Det är viktigt att skapa seminarier och diskussioner där forskare-praktiker möts. (gr 6)

- Tvärvetenskapligt forskarcenter behövs – kring arbete, utbildning, ungdomsfrågor, segregation. Olika vetenskaps-grenar befruktar varandra, som sociologen och byggfunk. Aktionsforskning och utvärderingar som grund för planering och beslut. Mobilisering och dialog som grund i en lärande organisation där man tar medborgaren på allvar. En dialog krävs för produktutveckling. (gr 2)

Genomgående uttrycks vikten av att stödja mångfald.

Samverkan med flera aktörer

- Det är viktigt att sträva mot mer *övergripande* sociala mål i samverkan med *fler* olika aktörer. Det som blev fel var att socialtjänsten ("ensam") skulle ansvara för den sociala planeringen.(gr 3)
- Samverkan är ett centralt tema. Hur förstår man integrerings- och samverkansproblemet? Hur jobbar man med integrering och samverkan? Forskarna har ägnat sig åt detta men på ett övergripande plan och med ett kritiskt perspektiv.(gr 6)
- *Det behövs utvecklas konstruktiva samverkansformer forskare/ praktiker* under interventionsfasen där kunskaps-utveckling återkopplas till praktiken/ projekten under arbetets gång. (gr 6)
- Det finns flera exempel på projekt där forskning och utveckling, forskare-praktiker samspelat under arbetets gång. Samspelet forskare-praktiker är viktigt!(gr 6)
- *Saknas ofta en länk/ ansvar* att förmedla till berörda grupper. (gr 4)
- Prioritera ett FoU som för samman olika kompetenser i en dialog, så att de förstår varandra. (gr 2)

- Det underströks behovet av sociala experiment, hitta balans mellan kaos/ styrning, top-down - bottom-up-styrning..." (gr 4)

Perspektiv

Samtliga grupper diskuterar vikten av att välja "perspektiv".
Perspektiv behandlas huvudsakligen ur tre olika aspekter:

1. Nya perspektiv

- Vem är nyskapande? (gr 1)
- Nya perspektiv efterlyses, liksom mottaglighet för nyskapande och nya idéer (företrädesvis bland forskare och planerare i stora organisationer). Förnyelsebehovet ansågs ligga i skärningspunkten mellan stat och medborgare, näringslivet och andra aktörer samt forskare och de som arbetar konkret. (gr 1)
- Forskningens internationella inriktning (kontaktnät och kunskap) kan vara mycket viktig för praktiken, liksom ett historiskt perspektiv. (gr 3)
- Behovet av internationella jämförelser betonades. (gr 4)
- Nya perspektiv. Internationella jämförande forskningsprojekt som kan utmana givna föreställningar. Invandrarnas perspektiv på social planering saknas. (gr 1)
- En forskning som inte enbart lägger vikt vid materiella aspekter på social planering utan även beaktar andra värden, som t ex individuell lycka. (gr 1)

2. *Helhetsperspektiv*

- Vem styr och bestämmer och har ett helhetsperspektiv (med tanke på att det finns många aktörer och många arenor)? Vem har tolkningsföreträde? Vem legitimerar företrädaren? (gr 1)
- Ett helhetsperspektiv krävs. Det räcker inte att jobba med "tårtbitar", utan det gäller att få med hela tårtan. (gr5)
- Bredare perspektiv krävs. Vi får inte fastna i gamla strukturer. I stället tänka civilsamhälle, marknad och det offentliga. Ö h t motverka ensidighet och "ensamrätt" på kunskapen. (gr 2)
- Socialarbetarna ska inte behöva känna kravet att behöva komma med hela sanningen. Men socialarbetarna sitter på en viktigt pusselbit, och den behövs! (gr 6)

3. *Nerifrånperspektiv*

- Det är viktigt att fånga upp brukarperspektivet. Skaffa fram en basal kunskap om livsmönstret. (gr 5)
- Det räcker inte att bara föra fram de boendes synpunkter. Det finns många nivåer och aktörer med olika kulturer. Alla bidrar med kunskap från sitt håll. Det är inte lätt att föra ihop det. (gr5)
- Misstro-förtroende, hur ska man övervinna klyftan? Genom ett underifrån-perspektiv, genom ett system som möjliggör att åsikter tas till vara och att samråd kan komma till stånd. Om vi ska få med människor i samhällsplaneringen måste vi få med människor underifrån! (gr 6)
- Forskningen bör bjuda in målgruppen.¹⁶ (gr 5)

---

¹⁶ Exempel från Göteborg: Möte kring verksamhet med män som inte kan bemästra sin vrede. Forskare från etnologiska institutionen (kvinna) deltog. Hon bjöd in männen på mötet att bli medarbetare i forskningsprojektet. Kunde på detta sätt få fram ett fokus på vad som är väsentligt, frågor som är angelägna, osv

Processen

- Det är viktigt att hitta *former* för att brukarna (de boende etc) ska kunna formulera sina behov/ problem, vara med och utveckla strategier, *samt* få möjlighet att delta i ett (lokalt) förändringsarbete. (gr 3)
- Det är viktigt att utveckla *processen* (nerifrån) i stället för modeller (uppifrån).(gr 3)
- Bygga teorier för att få en förståelse kring hur förändringsprocesser nerifrån sker och om människans relation till den byggda miljön.
- Det uttrycktes en samstämmig hållning från gruppen om att *frågor om socialt utanförskap, social kompetens och lokala processer* (som drar in en mix av formella/ informella aktörer) är centrala i dagens bostadssociala situation och väsentliga forskningsfrågor. Hur *själva processen* kring förnyelsearbete och eller FoU-aktiviteter utformas.(gr 4)

Om språket och att förmedla kunskaper

Under första frågeställningen efterlystes forskare med pedagogisk utbildning eller förmåga att kommunicera kring kunskap. Här fortsätter detta tema:

Språket, hur vi talar om detta, vilka ord och beteckningar vi använder, leder lätt till att människor delas upp i debatten, att man stämplar och stigmatiserar.(gr 6)

- Red ut begreppsförvirringen. Begrepp används olika och görs politiskt gångbara (socialt arbete blir folkhälsoarbete t ex). Behöver bidra till en enhetlig begreppsdefinition.(gr 2)

- Vi rör oss med många begrepp som vi lägger olika betydelse i. T ex helhetssyn, livskvalitet. Vad menar vi med att må bra i framtiden? (gr 6)

Det finns ett *informations- och kommunikationsproblem* mellan forskare och socialarbetare. Forskarna tar tag i och beskriver problemen. I dessa beskrivningar saknas socialarbetarnas bilder.(gr 6)

- Ett *informationsproblem*! Tron på kunskap är stark. Bara vi får kunskap så ordnar det sig. Problemet som följer blir därför ett info-problem, att nå ut med kunskapen, att informera om sociala aspekter och konsekvenser av samhällsplaneringen.
- Ett *dokumentationsproblem*. Mycket av den sociala kunskapen finns inte dokumenterad ordentligt, inom socialtjänsten, FK, AMI m fl. Det finns inte tid och resurser inom organisationerna att göra det.(gr 6)

Tag vara på kunskap

Någon berättar om upprättandet av en Erfarenhetsakademi. Genomgående efterlyses sammanställningar av befintlig kunskap:

- *Hur används befintlig kunskap* om de sociala aspekterna kring förnyelse i bostadsmiljön? Betonades *behovet av internationella jämförelser, regelbundna kunskapsöversikter*. (gr 4)
- En viktig forskaruppgift kan också vara att *sammanställa kunskap som finns*.(gr 3)
- Det behövs olika slags kunskap och (därmed) olika slags forskning. Dessutom måste (bör) "beställningsforskning" kompletteras av mer fristående (kritisk) forskning.(gr 3)
- Lyft fram den vardagliga kunskapen. Ifrågasätt det vi tar för givet. Det är viktigt men svårt att ta var på och arbeta utifrån

sina erfarenheter. Det finns en kunskapsmassa, hur ska den överföras?

- Intresset för forskning om vardagslivet och osynlig kunskap bör väckas.(gr 1)
- Vi är dåliga på att ta tillvara kunskapen i de projekt vi driver. Ej vana vid kritiskt tänkande, reflekterande, eller beredda att skriva och reflektera. (Jfr läkare). Det behövs mer utvärderingsarbete.(gr 2)
- Praktiken är kunskapen, ur den växer det teori.(gr 2)
- Utveckling av forskningsinstrument för att undersöka vardagsfenomen. Även forskning om lyckade projekt behövs.(gr 1)

Kompetens och utbildning

- Det finns idag behov av en bredare kompetens. Det är också viktigt att fundera över vilken kompetens (t ex om sociala relationer) som behövs föras in i utbildningen av olika aktörer inom planeringssfären (liksom att det kan vara viktigt att lära planerarna vad de *inte* bör planera...). Internationellt knyter man av tradition i större utsträckning ihop olika typer av kunskap (discipliner).(gr 3)
- På socialhögskolorna har undervisningen om samhällsplanering rustats ner, på vissa ställen finns inte möjlighet att läsa om området. Behandlingsarbetet gäller. Detta är ett stort problem. Varför inte införa AT-tjänster (jfr läkarna)?(gr 2)

Övriga angelägna forskningsområden

Förortsproblematik

- *Förortsproblematiken.* Det viktigaste idag och de närmaste åren är vad som händer i förortsområdena och inte i första hand i staden. I förortsområdena är man idag tillbaka i en situation som liknar den under 1960-/70-talet.

Refererar till egna uppföljningsstudier av tre förortsområden. När det har gått bra, när projekten och strävandena uppvisat resultat, kan man se att det beror på att man i dessa områden utvecklat *gemensamhetsstrategier*. Hyresgästföreningen, bostadsbolag, socialtjänst, ideella föreningar etc har utvecklat samarbetsformer som bestått över en längre tid.

- Om man tittar ut i Europa kan man se att i Danmark, England, Tyskland, Frankrike ... ser man att problemen och insatserna i förortsområdena är likartade. I Sverige skiljer man sig i dag på så sätt att *bostadspolitikerna drar sig tillbaka* och insatserna minskar.(gr 6)
- Arbeta för att skapa ett bra boende, arbete, ordna miljön. Här finns företagen som är beredda att finansiera forskning på området, samspela med forskningen (gr 2)
- Social hållbarhet(gr 1)
- Jämföra bostadsområden. Exempelvis studien kring *Adolfsberg/ Markbacken/ Björkhaga* och deras olika förhållningssätt kring exempelvis invandrare. Från tolerant inställning (i Markbacken där hälften har invandrarbakgrund) till stark kontroll och utstötning av dem som inte passar in i normen (Björkhaga).(gr 5)

Segregation

Segregation är intressant att studera. Hur väljer människor att bo, t ex i ett bostadsområde? Var flyttar man in, i vilka kvarter, gårdar/ trappuppgångar?

- Har människor ett fritt val? Det finns oftast en tydlig men ibland *osynlig styrning* av boendeplaceringar i ett bostadsområde.
- Det är svårt att tala om detta. Det blir och uppfattas lätt som rasism om man förordar någon form av styrning, t ex att styra invandrare/ etniska grupper att bosätta sig i samma kvarter.
- Det saknas en aktiv bostadspolitik i svagare bostadsområden.
- Det finns *många tabun och rädslor* att tala om detta, om segregering och integreringsstrategier.
- *Språket*, hur vi talar om detta, vilka ord och beteckningar vi använder, leder lätt till att människor delas upp i debatten, att *man stämplar och stigmatiserar*.
- Det är *viktigt att få nyanserade beskrivningar* av bostadsområdena som inte bara är problemfixerade. (grupp 6)
- Den svenska ensamheten (gr 1)
- Segregation. Vad sker egentligen i hårt segregerade bostadsområden och vad är forskningsbart? (gr 1)

Demokrati

- Viktigt är demokrati- och inflytandefrågor, men även lokala sociala nätverk. Hur skapas dessa? Att stödja mångfald är en annan viktig aspekt. Liksom kulturmötesfrågor. Och då inte enbart mellan olika invandrargrupper eller invandrare/ svenskar. (gr 3)
- Demokratifrågorna. Det är viktigare att tala om demokrati än om social planering. (gr 5)

Arbetslöshet och arbetsmarknad

- Arbetslösheten. Det största problemet i utsatta bostadsområden. Får dessa jobb när det blir bättre tider? Vad händer med barnen? Förr åkte du vuxna i alla fall till jobbet. Studier visar att barnen har skolprestationer som är 0. (gr 5)
- Det finns grupper av arbetslösa som idag håller på att definiera nya livsprojekt. Men det kräver nya strukturer. De vill ha pengar som de kan leva på. De är inte knäckta, men de knäcks av strukturen. Detta är ett viktigt forskningsområde. (gr 5)
- Vad kan man redan idag se som riskfaktorer? (gr 5)
- Arbetsmarknadens utveckling
- Marginaliseringen av vissa grupper(gr 3)

Skolan

- Skolan - kunskapslyftet(gr 3)
- Skolans roll 1. Exemplet Jordbro där den geografiska placeringen är en laddad fråga. Det finns tre skolor i Jordbro. Vilken ska man plocka bort? Vem ska behandla frågan? Vems bord är det? Politiskt sprängstoff. (gr 5)
- Skolans roll 2. Om ett Röda Korset-projekt i Jordbro där barnen fick skriva om sin situation och känsla av trygghet. Barn som gick i blandade klasser var tryggare än de som (efter starkt föräldratryck bland villaboende) fortsatte i sin mellanstadieklass i högstadiet. (gr 5)

Övrigt

- Det mångkulturella samhället (gr 3)
- Vårdbyggnadsforskning (ang ombyggnad, viss kompletteringsbebyggelse samt när det gäller hemmet som arbetsplats för t ex hemtjänstens personal).(gr 3)

- Sektorsproblematiken (omodernt att tala om en social sektor). Det är viktigt att titta på arbetssättet. Det är alldeles för mycket sektoriserat med olika nämnder och förvaltningar. Det leder till att frågor om sociala aspekter i planeringen hamnar mellan stolarna, ”det här är inte vårt bord”.(gr 3 och 6)
- Hemmet som arbetsplats. IT-utvecklingen har möjliggjort en expansion av distansarbete som alternativ till arbetsresor och personlig kontakt.(gr 3)
- Förhållandet mellan de fattiga. Amerikanska studier visar att det är väldigt skarpa gränser även bland de fattiga. Hur man ser på de hemlösa t ex.(gr 5)

3. Vilka aktörer har ansvar och vilka vägar ska man gå för utveckling, vad kan lagstiftning betyda?

Ansvaret

- Varje aktör har ett ansvar för att skapa en mötesplats där aktörerna kan se och förstå, bli varse. Socialstyrelsen har ett tillsynsansvar och ansvar att skapa en dialog så att man blir motiverad att gå vidare. Nätverk mellan medarbetarna är ett betydelsefullt stöd för lokala processer, där framhålls vars och ens ansvar. Krafterna finns, vi kan ta hjälp av modern teknik. (gr 2)
- Alla aktörer har ansvar. (gr 3)
- Ansvarsfrågan. Hur mycket kan man lasta över på civila organisationer? Varför ska SOL ha trycket om social planering på sig? Självklart har alla aktörer ett ansvar för dessa frågors utveckling:
  - *ex bostadsbolagen* har ansvar för ekonomin, vad flyttning av hyresgäster kostar, osv
  - *hyresgästerna* har också ett ansvar
  - *frivilligorganisationerna* också
  - *regeringen* har ansvar också; för målstyrning och för sammankoppling av ekonomisk och social utveckling kan ske (gr 6)

Här kan man *utnyttja processen i Agenda 21* för att samla upp frågorna. (gr 6)

Vägar till utveckling

- Vilka formella hinder kan identifieras som försvårar socialt utvecklingsarbete utifrån ett lokalt medborgarperspektiv? I diskussionen framfördes synpunkter om bl a *avsaknad av samordning av dessa frågor på centralstatlig nivå, divergerande lagstiftningar* men också behovet av forskning som följer förändringsstrategier över tid och inkluderar påverkan från flera samhällsnivåer i mer samlade analyser.
- Efterlystes någon *central instans i Sverige som samlar och förmedlar kunskaper* om demokratiska erfarenheter på lokal basnivå.

För detta krävs ett mer *ambitiöst och långsiktigt statligt forskningsstöd*. (gr 4)

- Det saknas en central aktör som initierar FoU. Vilka utvecklingsmedel finns? Var finns resurserna? Finns ett mellanting mellan F(orskning) och U(veckling)? (gr 2)
- Vägen går genom en mångfald av projekt och experiment (i stället för modeller). Ett *underifrånexperiment*. (gr 3)
- Användningen av kunskap ligger på kommunerna. De måste tänka om i förhållande till hur det var förr när centrala experter tänkte ut och gav råd i olika frågor. De måste bli bättre på kunskapsproduktion. Detta ställer socialingenjören på huvudet och ersätter den med trädgårdsmästaren.(gr 2)
- Viktigt att bli medveten om att det inte är en specialist som ska lösa problemen. Det krävs en tvärfacklig ansats.(gr 5)
- Satsa på att följa och utvärdera projekt som pågått. Iscensätt nya projekt och utvärdera dem. Det är viktigt med långsiktigheten i projekt. Om man ska jobba i lokala bostadsområden och vinna människors förtroende, då tar det tid. (gr 6)

- Det handlar om att inte styra upp varenda krona utan låta det finnas kvar *rörliga pengar*. (gr 6)
- Sedan 1980-talet har företagets roll i samhällsplaneringen ökat och samhällsförändringarna har inneburit ändrade planeringsvillkor. Det behövs en politisk diskussion om planeringens nya vägar, roller och uppgifter, men även om innehållsmässiga frågor som representativ eller direkt demokrati, samverkan och problemdefiniering. (gr 1)
- De sociala problemen passar inte in i organisationsformerna. Storstadskommittén diskuterar att bilda en oberoende departementsgrupp. Det finns t ex i Frankrike. Problemet tillhör inte ett enskilt departement. Mellandepartementala grupper bör skapas. Om det genomförs så är det en signal på att frågan inte är en en-departementsfråga. (gr 5)
- Kunniga ledare efterlyses. Vi har haft starka socialministrar (Aspling t ex). Då klarade man av det. Man hade s a s "hela tårtan". Så är det inte idag. Men det får inte hänga på personfrågan. (gr 5)

Lagstiftningens betydelse

- Det är *viktigt med lagstiftning*. Lagen kan inte tvinga fram utvecklings- och förändringsarbete på lokal nivå. Men det finns ett lagrum som ger utrymme för aktioner, som ger legitimitet åt dem som vill agera. (gr 6)
- Det finns risker med att tro att man kan lagstifta fram metoder. (gr 3)

I grupp 1 fanns delade meningar om lagstiftningens roll:

- Fler lagar ökar vare sig delaktighet eller nyskapande inom social planering, i stället behövs goda exempel.
- Bättre lagstiftning för social planering efterlyses. Ska omfatta alla offentliga sektorer.

Gruppen enades om att utvecklingen mot en välfärdsmix innebär nya utmaningar för lagstiftning, organisationsstrukturer, forskning och olika aktörers handlingsmöjligheter inom bland annat FoU.(gr 1)

- Frågorna skulle kunna lyftas in i *kommunallagen* i stället. Där skulle det skrivas in ett ansvar för social planering och sociala miljökonsekvenser.(gr 6)

Paneldebatt

Inledningsanföranden

Öppen paneldebatt

Debatten

Eftermiddagens debatt inspirerades av boken (Välfärdens Operatörer), förmiddagens föredrag samt de grupparbeten som genomförts under dagen.

Debatten inleddes med tre inledningsanföranden av de inbjudna opponenterna. Därefter inleddes den "öppna" delen av paneldebatten med aktivt deltagande av såväl panelen som auditoriet.

Opponent:

Hans Zetterberg, Bam Björling och Carl-Anders Ifvarsson.

Panel:

Inger Lundberg, Verner Denvall, Eri Thorén, Annagreta Segerberg, Tapio Salonen, Cecilia Henning och Eva Öresjö

Moderator:

Ingela Söderbaum tillsammans med Mats Forsberg

Debatt

Första inledningsanförandet

Inledningsanförande av **Hans Zetterberg**, professor i sociologi, engagerad vid City-universitetet i Stockholm.

De dominerande ideologierna på det socialpolitiska området har alla sina stora svagheter. Och vad kan då forskningen göra åt detta? Det är naturligtvis så som vi alla egentligen alla vet – att man klarar sig bäst om man har ett mångfaldigt stöd. Har man bara staten att lita på och marknaden att köpa ifrån – så blir välfärden torftigare. När vi också har de små gemenskaperna i civilsamhället finns det en hel del mer att hämta.

City-universitet är ett privat initiativ som tillhör det civila samhället eller den frivilliga sektorn mellan staten och näringslivet. Stockholms liksom Göteborgs högskolor har en gång varit privata, men det är svårare att starta något sådant idag.

En illustration från en aktuell offentlig utredning (Idrottsutredningen) ger en bra bild av det svenska samhället av idag. På frågan "Vilken motionsanläggning använde du senast?" svarade 41% kommunens olika anläggningar, 20% idrottsföreningars och 32% privata anläggningar (företrädesvis gym för aerobics, osv). Detta speglar en självklarhet som man ofta glömmer bort inom social forskning och praktik. Det är ett exempel på det tre-eniga svenska samhället, med stat/

näringsliv/ civilsamhälle (där föreningarnas siffror representerar civilsamhället).

Den svenska socialdoktrinen

Mycket av våra problem hänger samman med den svenska socialdoktrinen, som säger det att de som har problem i vårt samhälle ska förlita sig på de offentliga arrangemangen, socialförsäkringarna och de offentliga in naturatjänsterna som barnomsorg, arbetsförmedling, sjukvård, socialvård och äldreomsorg osv. Ingen ska behöva bli beroende av släkt och vänner och ingen av privat välgörenhet och inte heller av marknaden. Denna föreställning är inte bara svårgenomförbar och svårfinansierad, den har dessutom aldrig varit riktigt sann. Både släkt, vänner och föreningar har hela tiden funnits där och tagit hand om många problem, inte minst inom äldreomsorgen.

Den kommunitära doktrinen

Sen har vi en kommunitär doktrin som nu har blivit populär, att man ska förlita sig på det civila samhället. Se till exempel bokens beskrivning av Lambohov där social planering misslyckades. In trädde då en tomte på scenen som författarna kallar det civila samhället. Jag tror inte att den tomten alltid finns, men i så fall är det lyckliga omständigheter.

Engagemanget från släkt, vänner, grannar, föreningar är nåt som finns långsiktigt. Det är väldigt tilltalande men man kan inte *lita* på att det finns just nu, det tar kanske ganska många år för att det här ska växa fram, och det låter sig inte formaliseras i lagstiftning. Du kan inte stifta en lag i Sverige som säger att nu

drar vi in den här sociala förmånen och låter civila samhället ta över från och med den 1 juli 1998. Det går helt enkelt inte för det civila samhället fungerar inte på det sättet. Det är ett frivilligt nätverk. Så den doktrinen är väldigt fin, men ...

Den subsidiära ideologin

Den subsidiära ideologin menar att man först ska lita till det civila samhället och marknaden och i sista hand gå till staten. Det är en modell som är väl utvecklad i kontinentala Europa, i Tyskland t ex. Men där har den drivits så att den har misslyckats också. Får staten ett avgörande finger med i det här – de finansierar ju ofta kyrkornas och fackföreningarnas sociala program – så tar den gärna hela handen och skaffar sig total kontroll.

Den nyliberala ideologin

Den nyliberala ideologin innebär att de som behöver hjälp ska förlita sig på privata försäkringar och privata välfärdstjänster, att socialförsäkringarna ska privatiseras. Denna föreställning kan öka effektiviteten hos den välbärgade delen av samhället, men den löser inte de fattigas problem, de som inte har råd att teckna försäkringar eller köpa tjänster på marknaden.

De dominerande ideologierna på det här området har alltså alla stora svagheter. Och vad kan då forskningen göra åt detta, vad kan vi medborgare göra åt detta? Det är naturligtvis så som vi alla egentligen alla vet – att man klarar sig bäst om man har ett mångfaldigt stöd. Har man bara staten att lita på och marknaden att köpa ifrån – så blir välfärden torftigare. När vi också

har de små gemenskaperna i civilsamhället finns det kanske en hel del mer att hämta.

Socialtjänsten självklar i samhällsplaneringen?

Ska då socialtjänsten både vara en del av samhällsplaneringen och beställare av forskning? Om man tar den inledande listan från socialtjänstlagen om vad socialtjänsten ska göra, så är det bara två punkter som jag ska kommentera. Socialtjänsten ska kunna sitt lokalsamhälle, känna till problemen i sitt lokalområde. Det är främst kunskapsinhämtning och learning-by-doing, men man ska också kunna utföra en hel del forskning. Det som vi i många stycken har struntat i men som kommer fram väldigt bra i Valfärdens Operatörer, är att socialtjänsten ska delta aktivt i samhällsplaneringen och alltså har en laglig rätt att vara med i samhällsplaneringen. Jag tycker inte att man ska säga att socialtjänsten har misslyckats i detta. Problemet är väl snarare att socialtjänsten normalt inte har gjort så särskilt mycket åt det. Det har visserligen gått ganska bra (som vi hörde när det gällde narkotikadelen), men det kanske har gått mindre bra på andra områden...

Jag har alltid frågat mig varför det just är socialtjänsten som med lagstiftningen i ryggen ska tvinga in sig i samhällsplaneringen? Varför inte distriktssköterskan, varför just socionomen? Varför inte polismästaren, varför inte direktören i Försäkringskassan? Det är egentligen nästa projekt för politisk sociologi att titta på varför man skrev in just socialtjänsten. Min gissning är att detta hände under Palme-åren för att man kände sig ganska maktlös i kanslihuset för vad som skulle hända nere på lokalplanet. Och så hittade man dessa underbara socialhög-

skolor där det fanns många sympatisörer och så kunde man skicka ut dem.

Detta är alltså en fullständigt ogrundad hypotes, det finns ingen avhandling skriven om detta. Men på nåt sätt kom det här in, för man trodde att man skulle få hjälp. Faktum är att det var godtyckligt och hjälpen har också – som man ser i dokumentationen Valfärdens Operatörer – inte blivit så stor. Tack så mycket.

Debatt

Andra inledningsanförandet

Inledningsanförande av **Bam Björling**, VD

Kvinnoforumgruppen, sociolog, forskare, samhällsdebattör och författare som arbetat i vitt skilda sammanhang; på departement, i föreningar, klientorganisationer och i näringslivet. Varit engagerad i flera alternativa verksamheter, rådgivare åt investeringsbanker och politiker, kvinnoorganisationer, mm.

Jag skulle faktiskt kunna tala hela min tid om bokens framsida, för jag tror det är väldigt mycket det som det handlar om. Velfärdens Operatörer är huvudrubriken. Sen -- som en omedveten eller medveten paradox -- "social planering i brytningstid". Då ser vi framför oss hur det öppnas möjligheter till att reorganisera systemen, redefiniera begreppen osv. Samtidigt är ju operatörerna de som är troget bundna vid sina maskiner inom de befintliga systemen. Egentligen är det kanske paradoxerna som är bärare av det som är verksamt när det gäller utveckling och förändring.

Vilka glasögon har man när man tittar på verkligheten?

Jag har en mycket enkel vardagsstrategi, som jag använder oavsett vad jag jobbar med. Oavsett om jag jobbar i konkret gräsrotsarbete eller som rådgivare åt någon minister i Latinamerika eller med de strukturella projekten i investerings-

bankerna – frågar jag mig ”vilka glasögon har man när man tittar på verkligheten”. Hur man ser på verkligheten handlar om perspektiv. Man ser väldigt olika saker beroende på vad man betraktar utifrån. Och det tror jag är problematiskt i den svenska verkligheten, framför allt när det gäller välfärdsdiskussionen.

Välfärdens Operatörer

Vi sitter idag här med en bok som är producerad av ett antal författare. Det har varit en väldigt rolig läsning. Inte enbart beroende på igenkänning från slutet av 60-talet där jag började min forskningsbana och började delta i den ideologiska diskussionen, utan faktiskt också att få den samlade överblicken. För jag tror att man alltid måste ha någon slags strategi, gå ”backwards towards the future”. Någon här oroade sig för att vi många var medelålders med kulmagar, men jag oroar mig inte ett dugg för det. Snarare tvärtom. Jag tror att det är väldigt viktigt. I min styrelse har vi exempelvis Bror Rexed som är 84 år. När han analyserar de socialpolitiska frågorna på 40 -talet, 50-, 60-, 70-, 80- och 90- talet för att sedan lägga upp intressanta strategier framåt, då ser man helt andra saker. Vi har också en äldre medarbetare som är 86 år, Agda Rössel, när det gäller kvinnofrågorna ¹⁷. Det är guld värt.

Var skapas utrymme för nytänkande?

När vi nu idag står här och ska ”gå baklänges in i framtiden”, vad är det då vi ser ? När jag läser boken ser jag att den tydligt är inom ramarna för både den ideologiproduktion som vi hade

---

¹⁷ Agda Rössel var den första kvinnan i FN 1951. Fördelningen var en kvinnlig och 59 manliga ambassadörer.

på 70-talet (och i viss mån i början på 80-talet), och de vetenskapliga normer eller paradigmer som fanns på den tiden. Jag tror att den yttersta utmaningen idag (oavsett var man befinner sig), är att skapa utrymme för nytänkandet.

Och *var har nytänkande vuxit* om vi ser det historiskt? Har det någonsin vuxit inom något befintligt system? NEJ! Vi kan gå tillbaka och titta på självklarheter som finns i dag, som t ex socialförsäkringssystemet. Var växte det? Jo, det växte i små föreningar som bildades av arbetslösa en gång i tiden. Det samma gäller alla frågor. Idag när vi verkligen behöver ha nytänkandet då slår de traditionella systemmekanismerna till och systemen skyddar sig själva. Detta gäller inte minst socialtjänst, försäkringskassa och arbetsförmedlingar.

Jag tror på en stark stat och har mitt hjärta i den offentliga sektorn. Det skrämmer mig att ha socialtjänsten i sin nuvarande form som en stark aktör när det gäller samhällsplaneringen! Därför att dessa system har idag fått en konserverande effekt. Det är inte där nytänkandet finns, det är inte där öppningarna finns för att människorna ska kunna mobilisera sina egna resurser.

Jakten på "skärningspunkten"

Kommer ni ihåg Paolo Freire som var guru på 70-talet för många av oss och som bl a skrev boken "Pedagogik för förtryckta"¹⁸? För några år sedan var jag på en global konferens med den typen av forskare. Där använde Paolo Freires efterträdare Sverige och den svenska välfärdsmodellen som ett exempel på hur man har organiserat samhället så att man hindrar

---

¹⁸ Paulo Freire 1972. *Pedagogik för förtryckta*. Gummessons Stockholm.

delaktigheten på individnivå! En utmaning är alltså att hitta *skärningspunkten*, med staten den goda modern. När man går över gränsen blir det en totalitär stat som styr vad som är rätt och vad som är fel, vad som är ont och vad som är gott.

Hur ska vi skapa det ultimata utrymmet för det som är demokratins yttersta utmaning, nämligen att vilja och kunna vara delaktig i det egna livet, i arbetslivet och på samhällsnivå? Den skärningspunkten diskuterar vi över huvud taget inte i Sverige idag. Vi balanserar på gränsen. De flesta av oss kan väl räkna upp ett oändligt antal exempel på när arbetslösa människor som har någon form av egen entreprenörsanda går till arbetsförmedlingen och säger: "Jag har en idé". Och möts av svaret: "Nej men varför kommer du? Du har ju bara varit arbetslös i en månad, du måste vänta sju månader till!". Om man ska uttrycka det drastiskt: Systemen medverkar till att göra människor till offer! Man måste fundera väldigt mycket över systemmekanismerna, när det gäller att skapa utrymme eller icke-utrymme för delaktighet!

Stora grupper är osynliggjorda och marginaliserade

Om man ersätter ordet *operatör* i rubriken med *aktör*, vilket författarna faktiskt gör redan i inledningen (man pratar ju om ett "multiaktörssamhälle"), så är det viktigt att definiera vilka aktörer vi har. I den svenska traditionen är man inte en ackrediterad aktör, om man inte företräder en stor mängd människor med ett specifikt partsintresse och det ska dessutom vara i traditionell föreningsform. Det betyder att stora grupper av människor idag är totalt osynliggjorda och marginaliserade. Kvinnoforumgruppen är ett "civila-sektorn-institut" som för 10 år sedan hade en totalt omöjlig förändringsidé. Då fanns 3

halvtidstjänster, idag har vi drygt 50 tjänster som jobbar med förändringsarbete. Vi jobbar med de grupper som aldrig finns med i sammanhang där man är definierad som samhällelig aktör. Detta visar alltså att det är möjligt att dessa grupper finns med som aktörer. En viktig förutsättning är dock att denna typ av verksamhet inte enbart är beroende av medel från de system som de kritiskt ska granska!

Hur skapar vi då utrymme inom de offentliga system som vi har idag (framför allt socialtjänsten och andra system) för de marginaliserade och osynliggjorda gruppernas delaktighet? Vem företräder eller pratar om dessa grupper? Invandrarflickorna? Människor med missbruksproblem? Dessa grupper har det i många avseenden betydligt svårare idag än för 10 år sedan. Som grupper betraktas de oftast som "försumbara" av systemets företrädare. Någon sa tidigare att vi i Sverige varit väldigt framgångsrika när det gäller missbruks- och behandlingspolitik och hur vi har operationaliserat det i olika typer av sammanhang både i privat, kommunal och institutionell vård. Det är säkert sant till viss del, när det gäller den traditionella bilden. I Sverige har vi givetvis utvecklats under denna period, men omvärlden har under tiden också förändrat sig. När narkotikapolitiken och behandlingspolitiken idag definierar missbrukare så som de såg ut på 70-talet, finns det ett långt avstånd mellan missbruksproblemet och forskarna, behandlarna och många politiker. Det finns t ex ett gigantiskt missbruksproblem som vi möter när vi jobbar med managementfrågor ute i arbetslivet. Ett helt dolt missbruk. Det är den här diskrepansen mellan det vi har byggt och det som finns idag som också är en utmaning både för forskare och beslutsfattare.

Debatt

Tredje inledningsanförandet

Inledningsanförande av **CarlAnders Ifvarsson**, med ett långt förflutet kring politiska och sociala frågor, har arbetat som statssekreterare på Socialdepartementet och som överdirektör på Socialstyrelsen. Är numera generaldirektör på Patent- och Registreringsverket. Ordförande i den socialtjänstkommitté som lade fram ett huvudbetänkande kring ny socialtjänstlag 1994.¹⁹

Vi såg det som lite hoppfullt att pendeln genom vårt betänkande höll på att svänga tillbaka åt rätt håll, men sedan kom det ingenting i propositionen. Det är möjligt att vi inte var tillräckligt kraftfulla. Jag kan inte svara på frågan om varför propositionen inte tog upp våra goda idéer.

Socialstyrelsens misslyckande med Allmänna råd...

Jag fick en märklig déjà-vu-upplevelse både när jag läste Valfärdens Operatörer med sin översikt över hur utvecklingen har varit på det här området och när jag hörde Verner och såg hans diagram från 70-, 80- och 90-talet. Jag skulle vilja karaktärisera mig som en av dessa operatörer. Jag är inte forskare och har inte forskningsbakgrund. Jag är inte heller praktiker i den meningen att jag på något sätt har ägnat mig åt

---

¹⁹ SOU 1994:139

någon form av socialt behandlingsarbete. Men jag har hela tiden sedan slutet på 60-talet varit verksam på olika nivåer inom socialtjänstområdet, som kommunalråd för sociala frågor, som statssekreterare, som överdirektör på Socialstyrelsen och som kommittéordförande. Jag får väl känna ett ansvar både för det som varit bra och det som inte varit bra. Verner pekade helt riktigt på Socialstyrelsens tillkortakommanden när det gällde att utfärda allmänna råd om socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen. Det var ett mångårigt arbete som misslyckades totalt. Det var väl helt enkelt så att vi som jobbade med frågan levde kvar i en annan tillvaro. Det blev alldeles för teoretiskt, en "flummig" produkt som inte var till någon glädje för dem den var avsedd för, nämligen den lokala socialtjänsten och deras samhällsplaneringsarbete. Och efter en remissomgång där dokumentet med all rätt blev malt sönder och samman, så kom vi fram till att det gick inte att göra nånting av det. Det lades åt sidan. Därmed menar jag inte att jag vill utesluta att socialtjänsten ska medverka i samhällsplaneringen.

Förra socialtjänstlagen i backspegeln

Som operatör har jag också varit med och lagt sista handen vid den förra socialtjänstlagen. Det var ett spännande arbete. Så här långt efteråt kan jag säga att den höll på att inte bli genomförd. Det var ett väldigt motstånd att få igenom den. Det var i slutet på 70-talet och man hade börjat få en aning om att ekonomin höll på att utvecklas i negativ riktning i samhället. Det fanns ett motstånd från det dåvarande budgetdepartementet mot att den här propositionen ö h t skulle få läggas fram. Men den blev framlagd och jag tycker ändå att det var bra. Det behövdes en reformering av den dåvarande sociallagstiftningen som var alldeles klart föråldrad. Men det fanns väl en viss övertro på att

socialtjänsten skulle kunna göra underverk på livets alla områden, förenklat uttryck. Där gick man för långt. Jag kan förstå när Hans (Zetterberg) frågar varför inte skola, polis och alla andra också ska vara med i samhällsplaneringen. Men av tradition har man lyssnat lite mer på polisen och skolan än vad man har lyssnat på socialtjänsten. Socialtjänsten har länge varit satt på undantag.

Arbetet i nya socialtjänstkommittén

Jag fick så småningom uppdraget att leda den här socialtjänstkommittén som skulle se över socialtjänstlagen. Vi hade utförliga direktiv om vad vi skulle göra och inte göra. Det skulle göras en översyn över lagen och vi fann att vi borde göra en samlad översyn. Det talades då också om socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen och vi fick ett direkt uppdrag att se på hur socialtjänsten *kan* och *bör* medverka i samhällsplaneringen. I kommittén ställde vi oss frågan vad som inte har fungerat bra under den tid (80-talet) då socialtjänstlagen hade varit i kraft. Och det kunde väl enklast sammanfattas i två frågor: *vad* ska göras och *hur* ska socialtjänsten göra det. Vi kom fram till att man måste hitta någon teknik, någon modell för att i första hand föra den kunskap som finns hos socialtjänsten in i planeringen. Vi trodde inte på att socialtjänsten ensam ska sköta om planeringen. Men det är viktigt att all den kompetens som finns samlad inom den kommunala socialtjänsten kommer fram, som en bland flera aktörer. Sedan kan man ju fråga sig vad "socialtjänsten" framöver är för nånting, för den har ju undergått förändringar och fragmentiserats så att det egentligen inte går att tala om samma socialtjänst nu som för 10 år sedan.

I förslaget lyfte vi fram att socialtjänsten skulle ha vissa uppgifter. En uppgift var att varje år ge en social rapport över det sociala läget i kommunen till fullmäktige, ungefär som Socialstyrelsen gör på den nationella nivån. Rapporten skulle ligga som ett kunskapsunderlag till fullmäktige som ett komplement till annan kunskap. Socialtjänsten skulle också kunna ge larmrapporter om de uppfattade att något höll på att gå åt skogen på något område (antingen lokalt eller inom någon annan sektor i lokalsamhället). En tredje uppgift var att göra en social konsekvensanalys innan man vidtog viktigare förändringar i samhällsplaneringssammanhang. Vi hade tagit intryck av de förslag som fanns när det gäller miljökonsekvensanalyser i den lagstiftningen.

Kommunförbundets kritiska röst avgörande?

Dessa tre insatser borde inte ha varit så stötande eller orimliga. Vi var mycket eniga politiskt kring detta (utom den moderata representanten som friskrev sig). Men Kommunförbundet ansåg (kort sammanfattat) att vi inte skulle skriva kommunerna på näsan om vad de skulle göra. Hur det sedan gick med detta kan vi läsa i Välfärdens Operatörer. Vi såg det som lite hoppfullt att pendeln genom vårt betänkande höll på att svänga tillbaka åt rätt håll, men sedan kom det ingenting i propositionen. Det är möjligt att vi inte var tillräckligt kraftfulla. Jag kan inte svara på frågan om varför propositionen inte tog upp våra goda idéer. Jag hade då lämnat socialdepartementet och övergått till helt annan verksamhet, så jag vet inte alls hur man resonerade. Men jag föreställer mig att den kraftigt negativa inställningen från Kommunförbundets sida mot att i detalj tala om vad kommunerna skulle göra färgade av sig. Jag tror inte att lagstiftaren

orkade ta denna diskussion när man reformerade socialtjänstlagen.

Än är det inte för sent....

Jag skulle vilja önska den nya kommittén lycka till, för även om det inte står i direktiven så förmodar jag att det finns en punkt som säger att ni även kan ta upp annat som ni tycker är intressant eller viktigt. Det vore synd om man slutade fundera på hur man kan komma vidare och hitta tekniker och metoder för att föra in socialtjänstens kunskap i planeringssammanhang, som en aktör bland många andra. Socialstyrelsen får inte göra anspråk på någon hegemoni, tvärtom.

Det är symptomatiskt att vi idag vid flera tillfällen talat om "det civila samhället". Man talade inte om det för 10 år sen (eller knappt ens för 5 år sen) och det nämndes inte i socialtjänstkommitténs direktiv. Icke desto mindre gjorde vi med hjälp av forskare en kunskapsöversikt över hur det frivilliga sociala arbetet i vårt land fungerar. Den kan rekommenderas till läsning, för den visar att den finns en väldigt stor civil sektor som man hade förträngt. Det har precis i dagarna kommit en ny rapport från en stor forskningsstudie som har gjorts av John Hopkins-institutet i USA tillsammans med Sköndalsinstitutet och Handelshögskolan om "the NonProfit Sector in Sweden". Rapporten ingår som en del i ett stort forskningsprojekt. Den torde visa på en stor och intressant sektor och på kunskaper som självklart måste kanaliseras in i planeringen. Om denna sektor sedan står till buds när den behövs i alla lägen kan man vara mer osäker på.

Den öppna paneldebatten

Moderator Ingela Söderbaum tillsammans med Mats Forsberg

Tapio Salonen

Mognad och realism, grund för en "välfärdsmix" med "nya" socialingenjörer

Den samlade klokskapen från dessa tre inlägg kan sammanfattas i någon form av realism kring interventionsmöjligheter. Vi har pendlat en tid mellan ytterligheter, mellan interventionsoptimism och interventionspessimism kan man säga. Från 70-talet med dess extrema naiva optimism och kanske extremen i interventionspessimismen och bespottandet av den sociala ingenjörskonsten, med högtidsdagar för ca tre-fyra år sedan. Socialtjänstkommittén hade en extremt dålig timing med sitt betänkande. Kommittén ville ta ett steg framåt medan opinionen och saken i det svenska samhället talade för att välfärdsstaten skulle dra sig tillbaka i stället.

Jag är helt övertygad om att under de tre-fyra senaste åren har det hänt mycket i form av mognad och realism. Många har vaknat till och tilltror ändå någon form av ingenjörskonst en väsentlig samhällsroll framöver. Men det är en annan typ av social ingenjörskonst än tidigare. Det är inte en traditionell ovanifrån, myndighetsorienterad, expertbetonad – utan det är en social ingenjörskonst som framför allt tar fasta på att släppa fram olika röster i dialog, möten och olika sammanhang. Framför allt gäller det att släppa in dem det handlar om. Risker

är annars att det ständigt och jämt blir ett överordnat perspektiv, där vi som tror oss veta bättre ska säga saker och ting.

Som svar på Hans Zetterbergs fråga om varför just socialtjänsten fick den här uppgiften, kan jag rekommendera bra doktorsavhandling som ger en insiktsfull och trovärdig bild av detta och som Verner Denvall har skrivit²⁰. Jag tror nämligen att det här är en evig uppgift, just den här balansen. Om man tolkar debatten i hela västvärlden kring välfärdsfrågorna, så samlas man kring en mer mogen hållning, att det inte är en överordnad aktör oavsett om det är stat, marknad eller familj, utan att det är en *välfärdsmix*. Välfärdsmixen kommer att te sig väldigt olika beroende på de historiska, nationella och lokala förutsättningarna.

Det fanns en övertro på att välfärdsstatens stora personalgrupper skulle kunna ha betydelse. I en mer realistisk planering är det självklart att man vänder sig till hemtjänstens personal, barnomsorgens personal osv, eftersom de både har kunskap och engagemang. Men samspelet i en annorlunda välfärdsmix ger framför allt plats för det som människorna själva tänker och vill ha. Därför tror jag att det kommer att ske en *renässans av den sociala ingenjörskonsten*, om än ganska annorlunda än den vi tidigare tänkte rationellt uppifrån.

Ingela Söderbaum

I BFR's forskning har vi inte bara sett de sociala aspekterna ur ett organisatoriskt perspektiv, utan vi har ägnat en hel del forskning åt att ta reda på hur de äldre har det, deras vardagsliv,

---

²⁰ Verner Denvall 1994. *För samhällets bästa. Socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen*. Zenon förlag.

ungdomar, kvinnor, invandrare. Vi har försökt hålla i sär olika grupper. Över huvud taget har vi odlat ett individperspektiv, men vem som sen ska utnyttja det, det återstår att se.

Päivi Turunen

Hur ska aktörerna mötas?

I Sverige har diskussionen handlat mycket om den sociala planeringen utifrån välfärdssystemets perspektiv. Men om man går utanför Sverige så handlar diskussionen också om andra saker. Det gäller lokalsamhället eller begreppet community och olika uppfattningar om det. Begreppen går inte att använda på samma sätt.

Det diskussionen här också handlar om är hur vi ska möta teori och praktik på ett annat sätt. Hur vi ska möta socialtjänstens yrkesgrupper eller välfärdsstatens yrkesgrupper och hur olika aktörer ska mötas. Handlar det inte om att egentligen skriva ett nytt socialt kontrakt med olika parter? Både när det gäller de materiella villkoren och de värdemässiga grunderna i våra liv, som har förändrats under den här utvecklingsperioden.

Inger Lundberg

Svaret är nej...

Jag fick en fråga om vi i socialtjänstutredningen skulle utreda socialtjänstens roll i samhällsplaneringen. Jag vill säga ett mycket bestämt nej, om det är i den djupa meningen som socialtjänstkommittén arbetade med det. Det är inte möjligt. Vi har mycket tunga och svåra uppgifter, vi har 1,5 år på oss och vi har dessutom ambitionen att göra en seriös och bra utredning.

Däremot finns en klar ambition hos mig och hos Margot Wallström att vi inte ska äventyra det grundläggande förhållningssättet i socialtjänstlagen, under det arbete vi gör.

Planeringen är en angelägenhet för socialtjänsten, men också för andra aktörer på en samhällelig arena. Det finns säkert många skäl till att just fysisk planering uppmärksammades så mycket i socialtjänstlagen. Det blev en "back-lash" på miljonprogramsområdena. Det här var ju stora områden. Barnomsorgen och äldreomsorgen skulle byggas ut, båda med stora andelar av kommunens verksamhet. Många av kommunens anställda och mycket kunskap finns samlat i socialtjänsten. Så det är ingen lapsus.

Sen har det inte gått så bra. Vi pratade tidigare om planeringsmodellerna. En av mina aha-upplevelser när det gäller social planering var när vårdbiträdena i Rosta berättade om hur de sociala nätverken slogs sönder i samband med ombyggnaden av Rosta. Den kunskapen borde ha kommit fram. Den kommer aldrig fram med aldrig så goda social planeringsmodeller och statistik på områdesnivå, utan det är de här kvinnornas kunskap ute på fältet. Jag har jobbat en hel del med bostadsfrågor och vet att det är betydligt smartare att fråga tjejkarna på bostadsförmedlingen om hur snacket går när de träffar de som söker, än att titta på planeringsdokumenten. För de får snabbare kunskap som man kan tolka.

Nu står vi inför stora samhällsförändringar och svåra och stora risker när det gäller de mest utsatta grupperna i samhället, det är uppenbart. Då gäller det att hitta former för att lyssna på socialsekreterarna; vad är det som händer?, hur möter utsatta grupper de samhällsförändringar som görs?, osv. Förmodligen är det alldeles för tidigt att sätta in det här i tabeller. Det är möjligt att

de modeller som ni (i Socialtjänstkommittén) har tagit fram är väldigt bra. Men det är inte säkert att man kan fånga in den här kunskapen i formella rapporter till kommunfullmäktige.

När staten gör regleringar för kommunerna ska man vara helt säker och trygg i beslutet. Jag tycker att det var helt rätt att ta ett beslut om en riksnorm t ex. Då kunde Kommunförbundet bli hur arga som helst, men det var viktigt för att säkra en grundstandard. Tar vi andra beslut ska vi vara väldigt säkra på att det är rätt. Det är mycket möjligt att man i årsredovisningarna kan ta fram viktiga fakta i stället för i en formell social rapport. Larmrapporter är viktiga, men hur tar man fram larmrapporter så att det blir rätt. I detta mediasamhälle, hur träffar det rätt, hur går det in i politiken på rätt sätt? Så att det verkligen får effekt, att det tas på allvar. Inte för att jag som politiker är rädd för att obekväma fakta, men hur ska jag kunna veta om larmrapporten kanske handlar om att ett antal tjänstemän tycker att det är obekvämt att man förändrar deras arbetssituation? Vad är rätt larm?

Vi kommer också i utredningen att jobba med tillsynsfrågorna. Där kommer naturligtvis frågan om vad staten har för anledning att följa upp och tycka till om kommunernas sätt att arbeta och jobba med de här frågorna. Jag vill inte att vi ska komma undan frågan om socialtjänstens roll i samhällsplaneringen, men ni kan inte vänta er konkreta förslag till lagtexter från vår sida.

Ingela Söderbaum

Vill politikerna egentligen veta?

Många av oss har erfarenheter av hur kommunerna ser på sådana här saker. När man sitter som planerare eller kommer

från socialtjänsten och försöker beskriva sociala förhållanden så är det som om *politikerna egentligen inte riktigt vill se de här rapporterna*. Social planering är så politiskt att politikerna inte vågar ta i det.

José Ramirez

Om att byta vetenskapligt paradigm

Det är ganska symptomatiskt att så fort man börjar prata om social planering så hamnar man i socialtjänsten. Det handlar om ordets makt och en yrkeshegemoni som uppstod. Jag vill ta upp frågorna om forskningen och vetenskapen i sammanhanget. Det vetenskapliga synsättet och forskningen har stor betydelse även för dem som pratar underifrån. Det finns redan en del sociala beskrivningar, eller konsekvensbeskrivningar, men vårt sätt att vetenskap är väldigt konstigt.

Därför har jag (med en del forskning som stöd) i 14 år ägnat mig åt att inte tänka så mycket på *vad* utan tänka lite mer på *hur*. Problemet för mig har aldrig varit tekniken, utan det stora problemet i Sverige -- är samhällsvetenskapen. Durkheim sa att man ska betrakta sociala fenomen som om de vore ting. Och då var det kört. På 40-talet fick vi alltså en vetenskapsparadigm som åt upp humanvetenskapen genom att socialvetenskapen blev den som gav riktningen. Då är det riktigt att fortsätta bygga bostäder med tekniska fysiska kunskaper. Men om man ska koppla in s k socialkunskap, då ska man inte använda sig av kunskaper om människan, utan om människor. Man ska alltså försöka få in en typ av humanvetenskap. Humanism är ett ideologiskt ord som förvandlas och det som håller på att uppstå är inte nya socialingenjörer utan *humaningenjörer*.

Aristoteles sa att man kan inte behandla matematiska problem med retoriska metoder eller samhällsproblem med matematiska metoder. Det här är alltså gammalt. Det svenska samhället lider av ett stort problem och det är att det är samhällsvetenskapen som har fostrat er, inte mig. Jag är född i en annan kultur, som trots att den var fascistdominerad, så var den mera historisk. Det var något bra med det. Det är alltså historia som jag predikar.

Vi måste göra upp med den typ av forskningsmetoder och vetenskapliga utgångspunkter som är förknippade med det 40-talistiska vetenskapliggörandet av allt, genom att samhällsvetenskapen skulle imitera naturvetenskapen i stället för att försöka utveckla genuin humanvetenskap, mera människokunskap, mera *hur*. Nu är det många som pratar om lärande processer, om att lära sig genom att *göra*. Så vi är på rätt väg. Vi behöver alltså ett genuint humanvetenskapligt paradigm för att hantera socialt beteende.

Cecilia Henning

Blott en idé i sänder.....

Jag skulle vilja ta upp ett annat problem med Sverige, och det är det här att vi har *en* favorittanke, idé eller ideologi i sänder. Och när vi blir frustrerade över att det inte fungerar så byter vi gärna till någonting som är väldigt diametralt motsatt. För Mats Lieberg och mig var det problematiskt att sammanfatta våra erfarenheter från Lambohov, därför att vi hade en stark känsla för den *ambition* som fanns. Och är man som jag fostrad att bli en bra välfärdsoperatör på Socialhögskolan i Lund på 70-talet, då är det inte så lätt att bara ge upp hela projektet och tänka att det var fel från början. Det blev inte som man tänkte i Lambohov, fastän man hade så goda intentioner och var så skickliga

sociala experter. Då kunde man tycka att socialtjänsten ö h t inte ska befatta sig med detta, utan att det är mycket bättre att överlåta det åt civilsamhället. Vi såg just i Lambohov tecken på att om socialtjänsten drar sig undan så hoppar tomten fram i form av civilsamhället. Att frivilligsektorn eller föreningslivet och (inte minst) kyrkan blev en mycket viktig aktör på arenan.

Det vi samtidigt såg som bekymrade oss och som vi också lyfte fram, är de som *inte* var med, som inte hade resurser att vara med och bygga upp andra strukturer. Vem tar ansvar för dem och vad händer med dem? Vi kunde se exempel på att de blev ännu mer marginaliserade. Här är det viktigt att socialtjänsten är med och tar ansvar, finner en balans.

Ju mer distans jag får till det här projektet, desto mer självklart blir det, att det som var fel var inte det man *ville* utan *hur man gjorde*. Felet låg i förhållningssättet, att tro att man kan utbilda sig på Socialhögskolan under 3,5 år och sedan *veta* hur människor vill ha det! Att tro att man kan jobba i ett system och skapa goda livsvillkor för alla möjliga människor. När jag var med i Östergårdsprojektet var vi fullständigt besjälade av ambitionen att ställa till rätta för människor och vi tyckte vi lyckades så bra under projektet. Två år senare hade allt fallit ihop som ett korthus efter att vi hade lämnat scenen...

Nu framstår det som viktigt att tänka sig att socialtjänsten ändå har någon roll för framtiden i samhällsplaneringen, men att det handlar om att utveckla ett helt annat förhållningssätt, helt nya strategier. Hur ska man kunna skapa kanaler och möjligheter för människor ute i bostadsområdena så att de formulerar sina behov, sina önskemål? Hur medverka till att utveckla strategier för att hantera behoven och sedan också vara med i en förändringsprocess för att skapa nya möjligheter? Man måste fundera

mycket över detta. Jag är i min nuvarande forskning lite besjälad av att pröva olika sådana vägar. Det kanske inte var helt fel att göra den här forskningen nu så här en tid efteråt, men vi skulle ha kommit fram till resultatet långt innan så att man kunde ha vänt halvvägs. Men så är det ju inte. Förhoppningsvis har vi lärt oss av historien.

Benny Hjern, professor vid Högskolan i Jönköping, säger att "den stora utmaningen idag är att hantera mångfalden". Jag vill understryka att det inte bara gäller att *hantera* mångfalden utan faktiskt att *ta tillvara den*. Och att inte vara rädd. Vi måste komma bort från modelltänkandet. Att vi tror att vi har definierat problemet, att vi har hittat en modell för att lösa det och att vi ska ha samma modell överallt för det blir mest rättvist. Vi måste bygga på mångfalden. Gör man en sak i Rosengård så ska man förmodligen göra nånting totalt annorlunda i Råslätt. Benny Hjern menar att om vi vill hantera mångfalden, så ska vi akta oss för att bygga nya organisationer. Då ritar vi bara om boxarna och pilarna. I stället ska vi organisera samverkan. Vi ska utveckla ett nätverk mellan olika aktörer och intressenter. Det tror jag mycket på.

Jan Larsson

En revitaliserad patriarkalisk samhällsingenjör?

Det var väldigt trevligt att höra dessa bekännelser till skepsis och tvivel vad gäller samhällsforskningens räckvidd, dess pretentioner. Det är viktigt att ha det i åtanke, därför att tittar man på 500 år av paternalistisk kultur i Sverige där en central patriarkaliskt organiserad makt har haft ansvaret att sörja för medborgarnas väl och ve, så kan man säga att det har funnits en expertistro i ett historiskt lopp som på 1900-talet omfattar den

moderna samhällsingenjören. Samhällsingenjören som har ett direkt förbund med framtiden och som också är i stånd att föreskriva de goda samhällslösningarna på de definierade problemen.

Det som är bekymmersamt är att samhällsforskningens grund har skakats om. Medborgarna har blivit lite mer kompetenta, till stor del mera skeptiska. Ska man revitalisera samhällsingenjören och se en återkomst för samhällsingenjören, *så måste man omdefiniera sin syn och sin tro* på den rationella övertygelsen fullt ut, så som den formulerades så väl av exempelvis Gunnar Myrdal. Han ville ha koll på industrisamhällets alla små-samhällen för att kunna leverera ekonomisk tillväxt för social välfärd. Det medförde massor av entusiasm när hela vetenskapliggörandet inom samhällsforskningen firade triumfer.

Hela den här revitaliseringen av samhällsingenjören bygger alltså väldigt mycket på vilka förberedelser forskningen gör, när det gäller att hävda ett kunskapsmonopol inom professionerna och föreskriva nästa samhällslösning över huvudet på medborgarna. Kompetenta medborgare som idag har 13 års utbildning (eller säg om 10 år kan vi ha ett sådant genomsnitt) är nånting helt annat än när Gunnar Myrdal skulle bygga landet. Därför kan man inte växla om i en vilja att komma tillbaka till det bästa av det goda från folkhemstiden. Man måste i stället finna öppningarna för det nya med de nya förutsättningarna, med bibehållen vilja att bidra till ett väl och ve, men där medborgarna själva måste känna ett större ansvar för sitt eget väl och ve. Den starka staten som vi minns den från Gustav Wasas tid och till våra dagar får ses som utagerad.

Det är mera sympatiskt att bli kallad trädgårdsmästare. Det är mera tillåtande menar jag, än den universalistiskt lagda ingenjören - som på nåt vis har spelat ut sin roll

Eva Öresjö

Socialtjänsten och den sociala planeringen

När jag funderar kring socialtjänsten, social planering och även civilsamhället så vill jag i första hand knyta tillbaka till den forskning jag gjorde i slutet på 80-talet (och inte till det jag skrivit om i Valfärdens Operatörer). När jag bedrev forskning omkring ROT-programmet i 40- och 50-talets bostadsområden, ställdes allting på huvudet. Jag funderade på frågor som; vad är socialtjänstens roll, vad är sociala aspekter i planeringen och hur ser vi på civilsamhällets resurser? Jag var involverad för att utvärdera ett av de demonstrationsprojekt som gjordes, och fann att man höll på att slå sönder alla de civila resurser som människor hade. Förutsättningarna för att de äldre skulle kunna bo kvar i området. I det första projektet trodde jag till en början att det berodde på att socialtjänsten inte var med. Så vi fortsatte i ett annat område där socialtjänsten verkligen *var* med, men upptäckte ungefär samma typ av process. Då ringde en liten varningsklocka -- det är farligt att sätta likhetstecken mellan social kunskap i planeringen och socialtjänsten! För socialtjänsten vill lösa *sina* problem. De ville lösa äldreomsorgsfrågan för dem som var så pass dåliga att alternativet var institutionsboende. Det var inte äldre i största allmänhet som man egentligen jobbade med.

Jag vill säga något om larmklockor också. Väldigt tidigt redan i det första området, när jag såg att man slog sönder de här sociala nätverken (som gjorde att äldre människor skulle kunna bo kvar

hemma), sa jag ifrån att den typ av projekt där man slår sönder människors vardagsliv vill inte jag vara med på. BFR ordnade då ett möte mellan bostadsföretaget, mellan oss forskare och Hyresgästföreningen och andra som var involverade. Alla var överens om att det höll på att ske något farligt. Ändå fortsatte processen precis likadant som innan.

Det räcker inte att hemtjänstpersonalen berättar vad det är de ser. Det är en mycket svårare process än så. Man kommer bland annat in på olika professionella gruppers sunda förnuft i sitt yrkesutövande. Hur man löser problem, vad man vill se som problem, och hur man ska tackla dem. Jag fick en del konstiga reaktioner från exempelvis socialtjänstens sida när jag började uppmärksamma situationen. Man medgav att man bidrog till att slå sönder nätverk så att de boende inte kunde hjälpa sina grannar att gå och handla osv. Men man hade sin lösning klar, "det ordnar vi med hemtjänstpersonalen i stället". Så det var inget problem. Detta var ett av flera exempel på olika förklaringar på hur man skulle tackla situationen.

Hela socialtjänsten formulerades under en period när det var ett tillväxtsamhälle, när vi byggde ut väldigt starkt. På den tiden sa man att människorna finns inte i sina bostadsområden och därför måste vi komma in med den sociala kunskapen. Men idag jobbar vi inte i ett tillväxtsamhälle, utan snarare i befintliga byggda miljöer som kräver andra metoder, andra sätt att se på civilsamhället. Här tror jag att socialtjänsten har fått problem, det visar ju bl a exemplet Lambohov. Man kunde jobba väldigt bra i nyproduktion men fick problem när man skulle jobba med stadsförnyelse.

KAFFEPAUS

Den öppna paneldebatten fortsätter efter kaffet

Bam Björling

Den banbrytande "tomten"

Jag skulle vilka stanna upp ett tag vid Hans Zetterbergs "kontrollerade tomte". För tomten idag är mycket kontrollerad. Av staten. Tomten dyker upp i flera skepnader, nämligen där samhället idag anser att vissa grupper är försumbara. Dvs de mest marginaliserade människorna. De som vi faktiskt hade fokus på när vi utvecklade socialtjänsten under 70-talet! Om vi t ex tittar på de grupper jag till viss del jobbade med under 70- och 80-talet inom missbrukssektorn, så har de väldigt lite utrymme idag. Man förlitar sig på att frivilligorganisationerna delvis ska uppfylla sektorsorganets uppdrag. Och detta gör frivilligorganisationerna snällt, eftersom vi styr dem med den ekonomiska tillgången. Många frivilligorganisationer är idag till 100% beroende av statliga medel!

Tomten dyker också upp i många olika betänkanden och från socialministrar med olika partipolitisk bakgrund. Då har tomten - fast inte explicit utsagt - kvinnokläder. Det handlar om när man ska ta hand om barn och gamla. *Det kan vara värt att analysera vad vi har tomten till.* För att förstå tomtens funktion och uppdrag i samhället, hur det har varit och hur det skulle kunna vara, så tror jag att man måste komma bortom det lite självgodas svenska perspektivet genom att granska i vilka skepnader tomten uppträder utomlands.

Egentligen behöver ett modernt humanistiskt samhälle tomten mest när man inte vill ha den från myndigheternas sida. Det är ju där tomtarna verkar som nytänkandet växer, det är där kritiken av de befintliga systemen kommer in. I Sverige betraktar man ofta tomten som volunteer – frivilligarbetare, oftast icke-professionell. Den globala diskussionen har de senaste decennierna handlat om skärningspunkten mellan de professionella och para-professionella. I Sverige antas alla frivilligorganisationer och deras aktörer vara icke-professionella. Men tomten har också en annan skepnad. Inte att bara gå där längst bak och samla upp och städa ("städtomten"), utan också att gå före, att *vara den som tvingar systemen till nytänkande*. Att implementera de här anomalierna. Då har tomten en helt annan skepnad, då är tomten ofta väldigt professionell och kunnig. Ta miljörelsen under tidigt 70-tal t ex. Jag var med och bildade det som sedan blev Miljöförbundet och den allra första alternativkonferensen som fanns i FN's historia genomfördes 1972 här i Sverige. De frågor som vi drev då låg helt utanför alla system, det var då tomten i mycket professionella kläder. Idag är dessa frågor framgångsrikt integrerade i systemet.

Vad är det som har gjort att det har gått så snabbt med miljöfrågorna, de ekologiska perspektiven? Det kan vi räkna ut om vi lyssnar till vad t ex Volvo talade om för oss i oktober, nämligen att man kommer aldrig att handla upp tjänster från underleverantörer om de inte är miljömärkta företag. Dvs *det ekonomiska incitamentet*. "Det är en sund investering". Precis samma sak kan vi driva när det gäller socialtjänsten, att göra cost-benefit-analyser. Det går självklart att mäta (säger jag som till största delen har min bakgrund i både kvantitativa och kvalitativa studier). Naturligtvis är det en utmaning för alla oss som har jobbat på gräsrotsnivå osv, att forskningsmässigt kvalitets-säkra, utvärdera och teoretiskt diskutera förtrogenhetskunskap,

tyst kunskap osv, allt detta som man av hävd säger att "det inte går att mäta". Det är då vi får instrumenten för att visa att det faktiskt är sunda investeringar att göra det som människor verkligen behöver inom socialtjänsten.

Idag är det faktiskt så att statsapparaten (i skepnaden av kommun/ landsting/ myndigheter) ofta aktivt hindrar tomten. Inte de traditionella tomtarna, utan de nya tomtarna som står för de nya professionella idéerna, de som beskriver mönstren för det som är "on the Eve of the Breakthrough". Ytterst tycker jag att det är statsapparatus uppgift, inte bara att låta bli att hindra utan att *skapa utrymme* för dessa tomtar. Jag har varit mycket tomte i mitt liv, inom kvinnorörelsen, inom miljörörelsen och inom klientrörelsen under 60- 70- 80- och 90-talen. Mycket bekymrad ser jag på den svenska utvecklingen, där det idag finns en inställning att vi redan har utvecklat allting som finns. *Att idag är det myndigheterna som också ska mobilisera människor.* Jag tror att det är en *katastrof* i ett humanistiskt samhälle, där tjänstemän tror att man ska mobilisera människor. Människor ska banne mig mobilisera sig själva, men statsapparaten och tjänstemännen ska skapa *utrymme* för att detta ska vara möjligt.

Detta betyder att vi måste tillskapa helt nya mötesplatser, mellan staten och det civila samhället, helt nya nätverk. I Sverige definieras man inte som civil samhällelig organisation (CSO) om man inte har anor från 1800-talet, med traditionell styrelse, i traditionell föreningsform. Därmed når man aldrig de marginaliserade grupperna. Man når aldrig invandrarna (nästan aldrig), man når inte flickorna, man når inte kvinnorna, osv. Moderna människor organiserar sig kring *frågor och idéer*. Ofta är man med ett tag och driver t ex miljöfrågor, gender-frågor, osv. Tidigare organiserade man sig för att ha en tillhörighet;

”Jag är en Röda Korsare”. Det var grunden för engagemanget i civila samhället. När fokus ligger på *frågan* krävs det helt andra organisationsstrukturer. Det är viktigt.

En annan fråga handlar om rättssäkerheten. Det finns ett antagande som jag tycker vi ska granska både som praktiker och forskare; att när staten tar ansvaret för fördelningspolitiska frågor, för omsorg och mobilisering osv, då säkras allas rätt. Det har vi inte granskat. Jag har jobbat i klientrörelsen, där vi ofta följde med utsatta människor till socialtjänsten för att garantera icke-övergrepp. Varför tror vi att rättssäkerheten skulle bli annorlunda om civila samhället går in med sina organisationer? Den skulle få ett annat ansikte. Men en hypotes att titta närmare på är att vi ofta jobbar i de befintliga systemen därför att det är en utkomst. Man har naturligtvis ett intresse, men i de civila organisationerna drivs man ofta av ett väldigt starkt engagemang för att jobba t ex med utsatta grupper. Det är olika skäl och det ger också olika utfall. Jag är inte så säker på att rättssäkerheten i ett klientperspektiv alltid är bättre garanterad i statsapparaten än i civila samhället.

I Sverige är vi fantastiska på att producera material på policy-nivå och regelnivå och beslutsfattare skriver intressanta debatt-artiklar i Svenska Dagbladet eller DN. Sedan tror vi att det har *hänt*. Vi utvecklar inte strategier för implementering. Och det måste ju också vara utmaningen. Hur får man människor att ”vilja vilja” förändring? Det måste gå från båda hållen. Det viktiga blir att titta forskningsmässigt på interaktionen mellan individen och systemnivån när det gäller mekanismerna att ”vilja vilja” förändring. Det är en viktig utmaning när vi ska gå in i nästa sekel.

Hans Zetterberg
Vem tar ansvaret?

Tack till Bam Björling för den här analysen av välfärds-samhället och tomtens olika ansikten. Jag vill också säga att "Välfärdens Operatörer" är en mycket bra bok. Det är uppenbarligen så som Tapio sa, att vi är inne i en fas där det är en annan välfärds-mix. Det är inte bara socialtjänsten och kommunen som det gäller nu, utan nu kommer också marknaden in. Ett exempel är Annagretas företag som ligger väldigt nära de existerande strukturerna, men ändå har en annan organisationsform. Kanske mera flexibel, mera anpassad.

Det var så lätt förr, man kunde säga att det här är statens eller kommunens ansvar. Då visste man att det var så. Att sen inte stat och kommun kunde klara av det är någonting annat. Men man visste var ansvaret låg. När vi nu säger att vi har en ny mix - och det har vi - (med tre aktörerna; staten, marknaden och civilsamhället) - vem har då ansvar för vad? Jag har en bestämd känsla av att när man säger: "Alla har ett ansvar" -- då blir det ingen som tar ansvaret. Vi behöver är en klarläggande policy. Att i de här frågorna så är det staten som har ansvar och i den här frågan så kan vi ha en marknads/ försäkringslösning. Det är angeläget att vi får fram den här välfärds-mixens ansvarsfördelning, för den har vi inte i dag.

I andra länder där man har gett mer ansvar till föreningar så har man också tvingat de föreningar som får hjälp av staten med bidrag att registrera sig. Det finns inte någon sådan registrering i Sverige. Man vet inte vem som är kassör, vem som är ordförande, man har ingen årsredovisning. Årsmöteshandlingarna kan inte en journalist gå och slå upp. Och jag som alltid har försvarat ideella föreningars rätt att göra precis vad de vill och

staten ska inte lägga sig i. Det där är också beundransvärt på sitt sätt. Men om vi (som i Tyskland och andra länder) registrerar de föreningar som vill jobba inom den sociala sektorn, då kan man med större förtroende ge dem större ansvar och lite större resurser, samtidigt som man utnyttjar den kombination av idealitet och engagemang som finns i denna sektor.

Carl-Anders Ifvarsson

Vikten av att systematisera kunskaper

Jag håller med om att det är viktigt att lägga fast ansvaret. Det är möjligt att man från olika utgångspunkt kan komma fram till olika fördelning eller olika mix. Jag vill också säga (eftersom det har pratats så mycket om tomten här) att vi i socialtjänst-kommittén inte uteslutande sysslade med den kommunala socialtjänsten. Vi gjorde en analys och studie av frivilligsektorn och föreslog att i lagen skulle föras in att kommunerna ska stödja frivilligt socialt arbete. Precis det som Bam och Hans är inne på – att i stället för att lägga hinder så ska man stötta och möjliggöra. Vi gick inte närmare in på hur detta stöd skulle vara utformat; det kan vara ekonomiskt eller att ställa lokaler eller resurser på annat sätt till förfogande. Vi intog från kommitténs sida en positiv attityd. Och då talar vi både om det frivilliga oavlönade arbetet och det frivilliga avlönade, professionella arbetet. För det är helt klart att det finns de som är professionellt utbildade även där verksamheten drivs i frivillig form. Vi skrev också om de frivilliga organisationernas roll, att de utvecklar och går i bräsch för en utveckling. Där har de haft och kommer även i fortsättningen att ha en viktig roll.

Om jag vore chef för planeringen i en kommun (dvs kommunstyrelsens ordförande eller något sånt där), så skulle jag vara

utomordentligt intresserad av att på ett klokt och vettigt och systematiskt sätt få del av socialtjänstens kunskaper. Allt ifrån vad hemtjänstassistenten upptäcker i sin roll till något mera sammanställt och systematiskt. Då kan man tycka att det inte behövs någon lagstiftning. Men tyvärr är inte verkligheten sådan, att alla som sitter med ansvar för planeringen har den inställningen, utan det är många som värjer sig och t o m är rädda för kunskapen. Det var därför vi ville tydliggöra eller skapa bättre strategier för implementering av det som finns i socialtjänstlagen sedan gammalt, men som har varit svårt att omsätta. Ett sätt att försöka kanalisera kunskapen. Jag blir bekymrad om det här bara försvinner ut nånstans i den fortsatta hanteringen.

Verner Denvall

Framtidsverkstad - ett "Tomteskur" att rekommendera

Det finns naturligtvis studier om hur det går när man försöker vara larmsignal, bl a en spännande bok av en amerikansk statsvetare, Aron Wildavski, som heter "Speaking Truth To Power". Här finns en massa lärdom att hämta. Man behöver alltså inte gå över ån efter vatten eller göra alldeles för många nya undersökningar, utan man kan luta sig mot en del kunskap som finns. Apropå den här liknelsen med tomten tänkte jag berätta att det faktiskt finns en form av "Tomteskur". En arbetsmetod som man kan arbeta med mobiliseringsmässigt och som jag tycker får alldeles för lite uppmärksamhet i sammanhanget. Och det är att arbeta med Framtidsverkstäder. Det är en metod där man arbetar mobiliserande med en demokratisk ansats och lyfter fram den mötesplats som krävs mellan människor i maktställning och människor som inte har de resurser som många av oss ändå besitter. Jag har hållit på med det nu i ungefär 10 år

och vet vilken otrolig dynamisk sprängkraft som infinner sig när ett 20- 30-tal personer från olika utgångspunkter sätter sig och försöker formulera sina olika perspektiv på hur ett problem ser ut (t ex ett ungdomsproblem i ett bostadsområde). Det är ett oerhört kraftfullt instrument. Och jag tycker det är väldigt inspirerande att jobba med det som ledare. Tapio och jag håller just på och skriver en bok om det här med framtidsverkstäder²¹ och vi hoppas att den ska nå ut till en stor publik, att det ska bli ett sånt här allemansredskap. Det är inte så märkvärdigt, det kräver lite mod att hålla i det och en del pedagogisk erfarenhet, men det är ett – humaningenjörssredskap.

Tapio Salonen

Social planering – ett utpekandets politik?

Jag ska göra en väldigt kort prediktion kring den sociala planeringen en bit in på 2000-talet och förmedla en farhåga. Jag tror nämligen – oavsett om ansvaret ligger på lokal eller central nivå – att det finns en uppenbar risk att social planering åter kommer att bli en fråga under restproblematiken. Att från att se marginalgruppernas problem i ett sammanhang i perspektiv av integration, differentiering, selektivisering, osv, så blir det lätt att säga att vi nått bottennivån. Välfärds krisen är över, nu kan vi åter igen fortsätta. Då blir det lätt att avfärda de fortsatta larmrapporter som kommer och som kommer att visa att allt står inte riktigt rätt till i det svenska samhället. Det finns stora grupper som tenderar att hamna lite vid sidan om. Och då pratar vi inte om de klassiska marginalgrupperna, utan vi pratar om stora breda skikt som faktiskt inte ges tillträde till de arenor som vi trodde var de naturliga, både i arbetslivet men också i de offentliga trygghetssystemen. Så min prediktion och farhåga är

---

²¹ Ges ut på Studentlitteratur hösten 1998 med preltitel *Att bryta vanans makt*

att social planering åter förminskas till att bli en utpekandets politik där särlösningar instinktivt används.

Anders Gerborg från Landskronahem

Sektorsindelningen skapar problem

Förra året var det 15 personer som dog i viltolyckor. Förra året lyckades ca 800 personer, 25 år eller yngre, att ta livet av sig. Och antalet försök ökade. Samtidigt är det i vår kommun där man har polisanmält en sjuåring för våld mot lärare. Polis, skola, arbetsförmedling m fl myndigheter som håller i det här har ingen aning om hur man ska tackla problemen. Sektorsindelningen inom de här sektorerna/ myndigheterna är ett större hinder för vårt bostadsföretags möjligheter att lösa bostadsproblematiken i miljonprogramsområdena än vad segregationen är!

Segregationen är inget problem för oss. Det är inget förvaltningsproblem, vi har inga hyresförluster – det är inget problem. Men det pratar alla om! Däremot det stora problemet – sektorsindelningen – det *skapar* faktiskt problem. Likaså tror jag att sektorsindelningen inom högskolor, olika vetenskaper och grenar skapar en massa problem. Där tycker jag att centrala myndigheter, centrala forskningsorgan har en stor uppgift att få det här att fungera, att mäta förmågan att föra en dialog. Man är ju ändå anställd för att lösa det här. Skolpsykologen och den psykolog som jobbar inom socialförvaltningen har inte ens en gång samma reglemente, de jobbar inte ihop fastän det är samma unge de har hand om, samma familj. De vägrar att samarbeta. Detta är en uppgift för forskning och utveckling, det finns mycket att göra inom det här området.

Stig Åhs

Människosynen märks i hanteringen av de mest utsatta

När vi diskuterade välfärden på 60-talet så ställde vi en enkel fråga: Ska socialbidragstagarna ha rätt till laglig tidning, ska han ha rätt till en bil eller är kanske moped ett passande fortskaffningsmedel? Ska en socialbidragstagare få ha undulater? Min referensram just nu är de som släpar sig upp till ett halvt nerlagt helvete här i natt. Jag har följt utvecklingen i Stockholms uteligggarvärld och skrivit rapport om det också, jag följer vad som sker där. Och jag försöker konstruera nån slags verksamhet, med ett motsträvt landsting som ena parten och ett intresserat Stockholms stad som den andra parten. Att se till att de här människorna ska få den rättighet till social service och sjukvård som de har enligt lagstiftningen. Enligt socialtjänstlagen har de inte rättigheter. Jag försökte få med i propositionen att man skulle skriva in rätten för folk som kommer till sitt socialkontor att få behandling. Men det kom inte med. Inte ens mitt eget politiska auditorium tyckte att de var värda den rätten. Men det finns inskrivet i vår Hälso- och sjukvårdslag, vilket gör att landstinget spelar en aktiv roll.

Det värderingsmässiga styr. Vad är det för social planering vi talar om, för vem? Om man studerar de tankegångar vi har här så säger vi att människor ska ha politiska resurser, människor anses värdefulla som resurser i planeringsprocessen. Statistiken visar att det inte har blivit sämre i Sverige. Men jag kan visa statistik (första rapporten -88) på att misären här utanför på gatan bland det ökande antalet hemlösa förvärras! De apparater som står till förfogande för att åtminstone se till så att bensåret inte blir benröta, tar inte emot dem!

Samtidigt ser man vad som sker på riksnivå. Min hypotes är – ett välfärdssamhälle är omöjligt utan en välfärdsstat!

Välfärdsstaten måste stå för vissa grundläggande värderingar. De här grupperna är de tydliga exemplen på vad som har gått snett i vår samhällsplanering, vad som har gått snett i vårt sjukvårdsutbud, vad som har gått snett i den sociala servicen.

Vad har vi då fått uppleva? Att dessa grupper har gjorts till syndabockar för ett budgetunderskott som de inte har ett skit med att göra. Rent nationalekonomiskt har vi fört en debatt att vi ska få Sverige på fötterna. Det är deras misär som ska hjälpa till med det. Vi får dra till svångremmen. Vi har fått alltså regler (som vi slogs mot på 60-talet som människo-förnedrande) som innebär att man ska behöva gå till socialkontoret och motivera att man har hål i skorna, att man har slitit skorna fel utöver det vanliga. Det har blivit en tillbakagång i hanteringen av grundläggande service till dessa grupper som ”inte har politiska resurser” (för att använda ett begrepp från låginkomstutredningen som gäller än i dag). Det är förnedrande.

I 60-talets debatt diskuterades den syn från omgivningen som präglar dessa människor. De speglar sig i våra ögon, de speglar sig i vårt förhållningssätt till dem när vi ska ge dem nödvändiga pengar för att överleva. Vem är ansvarig för det? Våra värderingar präglar naturligtvis våra åtgärder, vad vi ska ha för strategier. Vi vet att det är förnedrande att hamna i en sådan här situation, att det präglar människors tro på sig själva, att det hindrar utvecklandet av de resurser man har. För är man uteliggare i Stockholm så har man en massa resurser om man överlever!

Jag tycker att vi går förbi en viktig sak som präglar samhällsutvecklingen – nämligen *synen på* de människor som inte är lika

slätkammade som oss själva. Som kan få våra tjänster genom att forska om dem (som jag själv får göra). Detta måste upp till diskussion. Vem styr detta? Vi själva säger att forskningen är värdefull. I helvete heller. Vi håller på och diskuterar en grupp som blir mer och mer permanent, om vi inte på något sätt får tillgång till de vanliga service som finns. De organisationer som har ansvar för den här servicen har tagit direktiv nånstans ifrån. Ibland står det i instruktionerna (Riksförsäkringsverket) hur de ska bete sig. Att man inte får vara med i för många föreningar för då kan man inte få förtidspension...

Allt detta har att göra med metoderna för en bättre social planering.

Jan-Erik Lind

Jag vill ta upp en tråd från José Ramirez. Jag delar inte uppfattningen att vetenskapen och forskningen har spelat en så utomordentligt betydelsefull roll i det här sammanhanget. Men jag tror att den kan bidra på vissa sätt. Jag tror inte heller att det är så enhetligt som du ville framställa. Den schablonbild som du gav motsvaras av en annan verklighet. Och jag skulle vilja peka på några inslag som jag tycker är intressanta att ta upp här.

Om det är så att man försöker bedriva en forskning som är inriktad på *att förstå vad utvecklingen handlar om* -- alltså inte i första hand förklara och lägga tillrätta -- och göra det i den situation vi befinner oss nu, då gäller det att lyssna på de människor som vi talar om, som finns ute i vardagsverkligheten. Och göra det i alla sammanhang. Man kan försöka med intervjuer som forskare, men att intervjua räcker inte. Man skulle behöva *leva* den här verkligheten många år...

Det som slagit mig, och som kom fram lite i förbigående i Annagretas inlägg i förmiddags, är när hon sa: "det är trygghet vi vill skapa". Det var det stora och viktiga. Det är detsamma jag stöter på när jag under flera år har intervjuat människor ute i bostadsområden och på arbetsplatser. Man vill uppnå någon form av trygghet. Som forskare, som planerare och som politiker så vet vi väl ungefär vad trygghet innebär. Men vad menar dessa människor med trygghet? Det är en stor forskningsuppgift tycker jag. Jag ska ge ett exempel. Under tidigare perioder och i betydligt allvarigare fattigdomssammanhang har man analyserat det här i begrepp av "överlevnadens logik". Man har beskrivit och analyserat väldigt ingående hur människor har försökt sammanfoga vissa delar av vardagen: hushållet, arbetet, arbetslösheten, hjälp ifrån grannar, släktingar, osv, till nånting som fungerar och som gör att man klarar vardagen och kanske nästa dag också. Idag har vi inga motsvarande analyser av överlevnadslogik för de mest utsatta människorna som vi talar om, de människor som lever i utsatta områden. En riklig forskningsinsats här kunde ligga till grund för och understödja studier av hur interaktionen och dialogen mellan systemaktörer och vardagslivets människor ska gå till. Utan mellanled av "tomtar", socialsekreterare osv. Alltså mer en direkt dialog. Hur skapar man detta?

Den enda möjliga vägen så vitt jag förstår, är en demokratisering av demokratin. Vi har en representativ demokrati som genomsyrar planering och rutiner. Men det räcker inte. Att genomföra en ny genuin demokrati i de här situationerna med dialog på lokal nivå, det är (som jag ser det) den enda möjliga vägen att gå. Frågan är hur man gör det? Framtidsverkstäder är en möjlighet. Men jag tror att vi måste bredda det här och börja tala om de allmänna formerna av genuina överläggningssituationer, där man kan möta varandra som jämlikar, även om man

inte har många andra resurser än sin egen existens, sina egna liv. Hur kan man understödja de ganska sköra processer som man startar på en del håll. Det är inte enkelt, men jag tror att man måste vara öppen för det förändrade förhållningssättet som Cecilia var inne på – i alla avseenden. Man måste tänka helt annorlunda som planerare, som forskare. Man måste från myndigheters sida, de aktörer som finns där, vara beredd att ställa obundna resurser till förfogande, både i form av pengar, i form av att man tar bort hinder i lagstiftning, arbetsrutiner och annat. Det gäller också att lyfta fram de fungerande exemplen.

José Ramirez

Jag har just varit på en konferens om tillitsbegreppet, där begreppet kopplas till en person. Tillit leder till trygghet. Hur bygger man tillit? Det handlar inte om att säga sanningar, utan att kunna *särskilja* sanningar. Bristande tillit är om man inte längre vet om det är sant eller falskt.

Päivi Turunen

Vi är splittrade kring vad den sociala sektorns roll i samhällsplaneringen är. Ska vi ställa de här frågorna på nytt? Är det inte dags att gå tillbaka till det sociala arbetets ursprungliga frågor. Vad är fattigdom? De fattiga som finns, de finns i fattiga bostadsområden, och alla har liknande problem. Jag håller inte med Tapio om att vi är på väg till nån slags restplanering. Är det inte den planeringen som vi redan har haft i dagens läge? Har inte planeringen mest gynnat medelklassen?

Den andra frågan som jag skulle vilja ställa handlar om den kunskapsbild som finns i Sverige, den kunskapsproduktion som socialsvensken ska bidra med. Det är filtrerad kunskap, det är socialarbetarnas syn. Och i vilken kontext agerar de? Det är inte någon direkt kunskap om de fattiga och vad de fattiga anser om sitt liv...

Det är den delen jag jobbar med i ett EU-projektet.

Ronny Svensson

Älska inte ihjäl de lokala initiativen...

Det var kanske bra att Socialstyrelsens skrift inte blev av när det var tänkt. Jag vill hellre ha en exempelsamling, där vi visar mängder av de förändringsprojekt som har redovisats, kanske med forskarkommentarer utifrån gjorda utvärderingar.

Jag blir personligen mer och mer skeptisk till central planering. Redan när jag jobbade i Stockholmsapparaten och såg fysisk riksplanering på nära håll, så räckte det för att för all framtid förstå att det inte var rätt väg. Jag är i dag sysselsatt med social mobilisering, vilket är mer löftesrikt. Det finns dock alltid en risk för att statsapparaten intervenerar. Själv skulle jag vilja ta bort hela den sektoriserade statsapparaten. Jag ser hellre ett starkt parlament som ger ramar och fördelar resurser. För min del skulle jag gärna lägga ner AMS på måndag klockan 8.15! Om man studerar den typ av utveckling som är på gång så kan man se många lokala initiativ. De lokala initiativen är bra, men risken finns att vi kan älska ihjäl dem.

Ingela Söderbaum

Avslutningsvis...

Vi kan konstatera att det finns ingen dunderhonung som kan hjälpa oss att bli socialt medvetna. Staten kan bistå med ramar för den sociala utvecklingen i kommunerna, men det är kommunerna och lokalsamhället som måste skapa en medborgaranda, ett medborgaransvar. En utveckling av civilsamhället igen alltså.

Solidariteten måste återskapas i närsamhället, så långt ner på gräsrotsnivå som behövs i varje enskilt fall. Vi måste också satsa på kunskapsutveckling. Ett kunnande måste arbetas fram så att det finns en handlingsberedskap. En utvecklad kunskap gör människor mindre beroende.

Vilka värdegrunder ska styra? Kollektivistiska eller individualistiska ideologier? Vem planerar vi för? För vem är staden? Svaren på frågorna handlar bland annat om människosyn. Kanske vi behöver en social variant av den norska värdekommissionen som tillsätts i dagarna. Där skall man öka medvetenheten om värderingsfrågor och etiska problemställningar, vad som är uppgifter för politiken, för den enskilde, familjen respektive civilsamhället och näringslivet. Ytterst handlar den sociala planeringen om meningen med livet, om visioner om ett bättre samhälle.

Reflektioner
efter seminariet

Reflektioner efter seminariet

Mats Forsberg, en av arrangörerna av dagens seminarium. F d socialchef i Eskilstuna, aktiv inom utvecklings- och forskningsarbete senast vid Centrum för välfärdsforskning vid Mälardalens högskola. Fick 1995 Forsas²² pris för att ha "medverkat till att bygga broar mellan fält och forskning".

Fortfarande minns jag konferensen i Göteborg månadsskiftet september/ oktober 1970 om "Socialvården och framtiden". Jag minns också den konferens som hölls för socialchefer i östra Sverige i Eskilstuna 1970/71. Jag var nybliven biträdande socialchef i Linköping och hade nyligen slutat min anställning som sjukvårdsadministratör. Det var högt i taket i diskussionerna om hur socialvården skulle kunna medverka till ett bättre liv för de människor i vårt land som hade det svårt. Diskussionerna präglades både av en stark kritisk inställning till rådande orättvisor bl a i lagstiftningen och en stark tilltro till en förändring. Grunden var, som jag uppfattade det, en solidaritet med de svaga och krav på rättvisa och jämlikhet för dem, men också en tilltro till alla människors möjligheter och resurser, en rätt för alla till "en god färd genom livet"²³.

Bakgrunden vid dessa tillfällen 1970/71 var bl a Gunnar och Maj-Britt Inghes bok "Den ofärdiga välfärden", som just visade att välfärden var ofärdig. Vidare var Gustav Jonssons bok "Det

---

²² Förbundet för forskning i socialt arbete

²³ Professor Harald Swedner

sociala arvet" aktuell. Den gav insikt om nödvändigheten att bryta detta arv för barn från våra sociala miljöer. Föreningen Sveriges Socialchefer hade tagit fram olika skrifter i vilka de analyserade och kritiskt granskade gällande socialvårdslagstiftning. Låginkomstutredningens rapporter började komma ut om svenska folkets levnadsförhållanden. I dessa redovisades kunskaper om att välfärdssamhället hade tydliga brister. Kunskaper som alla inte ville acceptera. Samtidigt arbetade, sedan slutet av 1967, socialutredningen som skulle lägga fram förslag till en ny lagstiftning inom socialvården.

I diskussionerna var det också självklart att inte, som ditintills hade gällt, enbart se på individens skuld utan också ifrågasätta samhällets skuld. Vilka omständigheter och strukturer i samhället skapar armod och fattigdom och att människor hamnar utanför? Vilka förändringar krävs av samhällsstrukturen för att ge alla en lika chans?

Det var ur dessa kunskaper och diskussioner tankarna om socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen växte fram. Tiden som följde kännetecknades av en expansiv period och en möjligheternas atmosfär som följer med en sådan period. I så gott som alla kommuner sammanfördes socialvårdens verksamheter under en social centralnämnd. Möjlighet till detta gavs genom riksdagsbeslut på förslag av socialutredningen. Perioden kännetecknades, som nämnts, av en idédiskussion om grunden för socialtjänsten. Utbyggnaden av barnomsorgen satte fart på allvar med olika försök i anledning av detta. I Eskilstuna t ex hade vi projekt rörande barn med behov av särskilt stöd och försöksverksamhet med 6-årsförskola. Inom äldreomsorgen utvecklades hemtjänsten, ålderdomshemmen förändrades och nybyggnationer startade för självständigt boende för äldre. Olika försöksverksamheter bedrevs inom socialt arbete för att öka

klienternas inflytande, men också för att förändra närmiljön ex genom grannskapsprojekt och områdesbeskrivningar.

Slutbetänkandet från socialutredningen kom med remissarbete. Propositionen skrevs 1979/80, i arbetet deltog flera av oss praktiker. Socialtjänstlagen trädde i kraft 1982. På nordiskt plan pågick ett utvecklingsarbete rörande socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen. Utbildningen för samhällsplanerare på Nordplan förändrades med inriktning mot mer sociala kunskaper och socialcheferna i Norden bedrev ett utvecklingsarbete i frågan. Socialchefsföreningen i Sverige deltog också i arbetet med utställningen "Boplatz 80" i Kungsträdgården i Stockholm. Ett initiativ från Sveriges Arkitekters Riksförbund (SAR) för att fira 50-årsjubileet av Stockholmsutställningen 1930 om funktionalismen. Jag hade förmånen att delta i Byggforskningsrådets "samhällsplaneringsberedning" och också att, tillsammans med en del deltagare vid detta seminarium, i mitten av 1980-talet ta fram ett program för forskning och utveckling kallat "Social påverkan i samhällsplanering". Vidare deltog jag en tid i en beredningsgrupp i dåvarande Statens Institut för byggnadsforskning i Gävle. Delegationen för Social Forskning var aktiv. I alla dessa sammanhang upplevde vi som var aktiva inom området det meningsfulla och fruktbara i att arbeta med sociala aspekter i samhällsplaneringen. Jag tror att det mycket berodde på att vi hanterade och tog vara på mångfalden. Min upplevelse var som Eri Thorén säger det, att vi som representanter för det sociala kunskapsfältet hade "mycket att ge". En upplevelse som även de som inte kom från den sociala sidan gav uttryck för.

Kommundelsreformen i flera svenska kommuner, bl a i Eskilstuna och Örebro, var också förändringar i riktning mot en planering där förhoppningarna var att sociala aspekter i allt högre grad skulle komma att slå igenom.

En viktig händelse för oss praktiker var också tillkomsten av professurerna i socialt arbete. Vi upplevde alldeles tydligt behovet av ökade kunskaper och utveckling av kunskaper. Boken "Välfärdens Operatörer" är en viktig länk i denna kedja av processer. På avstånd följde jag också de projekt som redovisas i denna bok. Det som framför allt väckte uppmärksamhet och intresse var arbetet i Lambohov. Saltskog sågs som ett avskräckande exempel. Råslätt, som synes vara det exempel som lyckats bäst bl a genom den kunskap och professionalism man lokalt tvingades tillägna sig, talades det nästan inte alls om.

Stundtals under denna tid vet jag att jag undrade var politikerna fanns i detta arbete. Jag gör det fortfarande. Varför såg de inte dynamiken i och varför använde de sig inte av en så politisk lag som socialtjänstlagen i sitt politiska arbete? En lag som gav legitimitet för att mobilisera människor till analyser om hur samhället fungerar eller inte fungerar, som en grund till förändringar. Såsom exempel kan nämnas att en del av definitionen av målet demokrati i lagen är "medborgarnas aktiva deltagande i beslutsprocesser som har betydelse för deras egen situation i olika avseenden". En analys om brister utifrån detta mål av medborgarna på politikernas, inte tjänstemännens, initiativ, skulle ge en enorm dynamik till utveckling. Men så skedde och sker inte. Det var vi socialingenjörer som arbetade, men var fanns politikerna?

Ännu en reflektion gäller politikerna och deras roll. Vid seminariet uttrycktes att politikerna blev "förbannade" för att socialtjänstemän lade sig i samhällsplaneringen eller att politikerna inte ville veta hur läget var. Kunskapen var farlig, hotande och besvärlig. Själv vet jag att det fanns politiker som såg kunskapen som en tillgång. Men inte heller dessa tog avgörande steg

för att förverkliga socialtjänstlagens intentioner. Är det möjligen så att politikerna, som idag till stor del är yrkespolitiker, mer förvaltar än är politiker, mer ägnar sig åt förvaltning av det de har skapat än att ägna kraft åt genuint politiskt arbete och att vårda och utveckla de välbefärande krafterna i samhället? Är social planering så politiskt att politikerna inte vågar ta i den, som Ingela Söderbaum frågar.

En annan fråga som ofta också väcktes i olika projekt var om medborgarna verkligen genuint var aktivt deltagande och ansvarstagande. Ibland minns jag känslor av djup glädje när människor verkligen tog aktiv del. Men jag minns också känslor av vanmakt - är det vi som välfärdsoperatörer som planerar åt människor i stället för att de skapar sina egna liv? Varför är det så svårt att få genomslagskraft för värderingarna och tankegångarna i socialtjänstlagen?

Boken "Välfärdens Operatörer - Social planering i brytningstid" visar att det sätt som arbetet med sociala aspekter i samhällsplaneringen har bedrivits på hittills har gett begränsade resultat. De vägar vi har gått fram hitintills har inte lyckats helt. Varför har vi inte kommit längre? Att åstadkomma en genomtänkt hållbar social utveckling (går det att göra?) och särskilt om vi menar en samordning med en hållbar ekologisk, kulturell, fysisk och ekonomisk utveckling, där ekonomin jämlikt samordnas med övriga delar, är en mycket lång och svår process. "Många pärlor på ett långt radband" för att anknyta till Råslätt.

För att ge ett ytterligare perspektiv på processen skulle jag vilja göra ett tillägg till Verner Denvalls bilaga "Från 70-tal till 90-tal". Medan 60- och 70-talet präglades av analyser, visioner och ad hoc-projekt, startade det vetenskapliga arbetet på allvar på 1980-talet. Idag har vi, som vi inte tidigare har haft, kunskaper

och erfarenheter i bagaget när vi blickar framåt. Vi är bättre utrustade inför framtiden, särskilt om vi samarbetar med varandra och lär oss hantera och ta vara på mångfalden. Detta seminarium är en "pärla i detta långa radband", en milstolpe.

Resultaten från grupparbetena är mycket intressanta. Det är ett material som bör kunna ge olika planerare många goda idéer i sitt arbete.

Päivi Turunen säger att diskussionen i Sverige mycket handlat om "den sociala planeringen utifrån välfärdssystemets perspektiv". Eri Thorén är förbluffad över det stora inslaget av förvaltande principer och tron på att man vet hur folk har det och hur de ska ha det. Detta gäller företrädare för riksdagen och tjänstemän på departement och statliga ämbetsverk, kanske också kommunala politiker och tjänstemän. Cecilia Henning erinrar om att vi i Sverige har en favoritidé i sänder och att vi gärna byter till någon som är diametralt motsatt. Vi som välfärdens operatörer blir gärna socialingenjörer kanske i all välbefinnande men stundtals med förödande konsekvenser. Mina funderingar är om vi inte i stället borde bli "trädgårdsmästare", som Jan Larsson säger, vars arbete "under hänsynstagande till den enskildes ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser", som det står i portalparagrafen.

En fråga som kommer upp i olika sammanhang vid seminariet är med vilket perspektiv vi ser på verkligheten eller "vilka glasögon vi har" som Bam Björling så träffande uttrycker sig. Någon annan undrar vilken kunskapsbild vi har, socialtjänsten eller helheten, mångfalden? En mångfald som det inte enbart gäller att hantera utan att ta vara på, som Cecilia Henning säger. Är det nya eller gamla strategier? Är det nytänkande? Är det att

”vilja vilja” förändring eller att förvalta det som redan finns? Är det att skapa utrymme eller icke-utrymme för delaktighet?

Bam Björling tar upp en viktig frågeställning som togs upp vid en global konferens. Paulo Freires efterträdare, säger hon, använde den svenska modellen som ett exempel på hur man har organiserat samhället så att man hindrar delaktighet på individ-nivå. Är detta männe vårt välfärdssamhälles akilleshäl? Vårt välfärdssystem måste inrymma mer av människors aktiva och genuina deltagande och ansvarstagande än idag och ”social-ingenjören” måste ersättas av ”trädgårdsmästaren”. En mycket talande titel. Stimulans och mångfaldigt stöd i stället för beslut av makthavare om hur det ska vara. Obundna resurser bör ställas till människors förfogande. Vi som medborgare i Sverige har aldrig i vår historia varit så kunniga och belästa som idag. Vi har alla förutsättningar och måste ges möjligheter att ta ansvar för delar av välfärden, t ex daghemmet, skolan, äldreboendet, osv. Annagreta Segerbergs initiativ att starta Akleja Boservice AB är ett fint exempel på nytänkande, civilkurage och vilja att ta ansvar. ”I de”, som Hans Zetterberg säger, ”små gemenskaperna i civilsamhället finns det kanske en hel del mer att hämta”. Det gäller att ”skapa det ultimata utrymmet”, ”hitta skärningspunkten” med staten, den goda modern, som Bam Björling säger. Men, tänker jag, var uppmärksam på om staten är den goda modern eller om hon egentligen är den viljeinriktade och bestämmande och inte alltid rättvisa patriarken!

Några begrepp som dyker upp många gånger under seminariet är ”dialog”, ”mötesplats” och ”nätverk”. Begrepp som för mig är värdeladdade och pekar på ett nytänkande och en ny genuin demokrati i vilken alla deltar och har aktivt ansvar, inte enbart i besluten utan i besluts- och verkställighetsprocesserna - från början till slut. Frågan är om välfärdssamhället inför 2000-talet

är en del av demokratins kris? För att åstadkomma en socialt hållbar utveckling är det viktigt att "demokratisera demokratin", som Jan-Erik Lind säger, "att genomföra en ny genuin demokrati i de här situationerna med dialog på lokal nivå". För detta krävs mötesplatser och något som inte alltid (märkvärdigt nog) synes så självklart, nämligen *ämnen* som är angelägna för dem som deltar - inte i första hand för beslutsfattarna. Framtidsverkstäder kan vara en bra form för att ordna samtalet. Det gäller att utveckla nätverk mellan olika aktörer och intressenter. Det kan vara lokala nätverk men också internationella.

Det finns en speciell, för det mesta inte uttalad, svårighet att bedriva socialt utvecklingsarbete på lokalt plan. Förändringsarbetet gäller ju i första hand det lokala planet, men resultatet är många gånger beroende av beslut på andra nivåer och inom olika sektorer i samhället. Ibland gäller det olika nivåer i kommunen, ex spjutspetsar som Eva Öresjö pekar på i Råslätt, beslut uppifrån som inte tar hänsyn till den lokala processen. Inte sällan kan det gälla nivåer som är onåbara för kommunen, ex beslut om förändrade lånemöjligheter som exemplet Saltskog visar, men också onåbara för landet exempelvis de globala kapitalrörelserna.

För att åstadkomma reella förändringar *måste* det finnas en interaktion mellan individen och systemnivån och en samklang mellan olika nivåer i samhället. Om denna samklang inte går att uppnå måste det lokala utvecklingsarbetet vara så robust, som t ex i Råslätt, så att det ändå kan fortsätta. En socialt inriktad planering eller ett utvecklingsarbete kräver ett mycket aktivt deltagande från alla som berörs. Medborgarna måste, så långt det är möjligt, få stöd och stimulans från "trädgårdsmästarna" inom olika sektorer och på olika nivåer. Det måste i ökad utsträckning vara den enskilde tillsammans med grannar, släkt och

arbetskamrater som tar initiativ och ansvar för att förändra och nå in i de skrymslen och vrår där samhällets operatörer inte når in. Det handlar alltså om en genuin demokrati i samhället.

Stig Åhs tar upp en mycket viktig och angelägen fråga. Varför måste han och andra av oss se till att de mest utslagna ska få den rättighet till service och sjukvård som de har rätt till? Varför tillåter ett välfärdssamhälle att de fattigare blir fattigare, enligt Socialstyrelsen, och att de hemlösas situation förvärras? ”Det gäller att få syn på människosynen”, säger Annagreta Segerberg. Vi behöver, som Stig Åhs säger, en välfärdsstat som står för grundläggande värderingar. Grundläggande värderingar och en människosyn som - inte som den ändrade socialtjänstlagen som kräver att jag motiverar varför jag behöver nya skor när jag har hål i de gamla - präglas av solidaritet, särskilt med de svaga, men också av tilltro till den enskildes och grupperns egna resurser.

En slutlig reflektion är att kommunstyrelsen, gärna inom ramen för speciallagstiftningen men också i kommunallagen, ges den samlade rollen för att bevaka de sociala aspekterna i den lokala samhällsplaneringen. Social kunskap i planeringen är något mycket mer än socialtjänstens kunskap, som Eva Öresjö uttrycker det. Kommunstyrelsen bör vara den instans som har det yttersta ansvaret och tar det fullt ut, för en hållbar social, ekonomisk, fysisk, kulturell och miljömässig utveckling i nära samverkan med de som arbetar och har kunskaper och erfarenheter inom dessa områden.

Med tillfredsställelse noterar jag i Tapio Salonens reflektioner inför grupparbetet att forskare vid Socialhögskolan i Lund är beredda att ställa upp som värdar för ett nätverk runt de bostadssociala frågorna.

Nätverket kan nås per:

Post "Nätverk för bostadssociala frågor" /
Tapio Salonen, Socialhögskolan,
Box 23, 221 00 Lund

Telefon 046-222 94 13

E-mail Tapio.Salonen@soch.lu.se

Fax 046-222 94 12 /Tapio Salonen

24 november 1997
Stockholm

VÄLFÄRDENS OPERATÖRER SOCIAL PLANERING I BRYTNINGSTID

PROGRAM TORSDAGEN DEN 29 januari 1998

- 09.00 Välkommen Generaldirektör Bertil Pettersson, Bygghälsö.
- 09.05 Syftet med seminariet Ingela Söderbaum, forskningssekreterare, Bygghälsö
Hur ska intentionerna i socialtjänstlagen förverkligas? Skall man utgå från en bredare verklighetsbeskrivning och pröva andra grepp? Svar av fyra aktörer på arenan.
- 09.10 Vad säger politikern? Inger Lundberg, riksdagsledamot, av regeringen utsedd till utredare för översyn av socialtjänstlagen.
- 09.40 Vad säger forskaren? Verner Denvall, en av författarna.
- 10.10 Kaffe
- 10.30 Vad säger praktikern? Eri Thorén, socialchef, Ystad kommun.
- 10.55 Vad säger medborgaren? Annagreta Segerberg, VD Akleja Boservice AB, Jakobsberg
- 11.30 **Grupparbete.**
För att alla ska ha möjlighet att vara aktiva vid och få en djupare behållning av seminariet görs en gruppindelning av seminariedeltagarna och ett grupparbete följer på cirka en timme. Utgångspunkten är anförandena och gruppdeltagarnas kunskaper och erfarenheter.
- 12.30 Lunch
- 13.30 **Paneldiskussion**
En diskussion mellan opponenter, författarna och inledarna. Auditoriet förutsättes delta i diskussionen. Moderator: Ingela Söderbaum.
- Opponent: Hans L Zetterberg, professor i sociologi, engagerad vid City-Universitetet, Stockholm.
Barn Björling, VD, Kvinnoforumgruppen, Stockholm
Carl-Anders Ifvarsson, Generaldirektör Patent- och registreringsverket och fd ordförande i Socialtjänstkommitten
- Ca 16.00 Avslutning

BYGGFORSKNINGSRÅDET
Seminariet "Välfärdens Operatörer
Social planering i brytningstid"

Bilaga 2
1998-01-29 1(2)

Grupp 1

Ordf: Sven E O Hort   Centrum för välfärdsforskning, Mälardalens högskola
Sokr: Päivi Turunen   Socialt arbete, Stockholms universitet

Kerstin Gynnerstedt   Vårdhögskolan Växjö
Erik Barkman   Planeringschef Sollentuna kommun
Christina Dyberg   Kommunledningskonstoret Sundbyberg
Stig Dederig   SABO
Bam Björling   VD Kvinnoforumgruppen Stockholm

Grupp 2

Ordf: José L Ramirez   Docent regional planering Nordregio
Sokr: Verner Denvall   Socialt arbete Socialhögskolan Lund

Elisabeth Lilja   IFUS Kulturgeografiska inst Stockholm
Anders Eneborg   VD Landskronahem
Mats Forsberg   Fd socialchef Eskilstuna
Inger Krantz   Socialstyrelsen
Jan Larsson   Forskningsrådsnämnden
Carl-Anders Ifvarsson   Socialtjänstkommitténs ordf

Grupp 3

Ordf: Ronny Svensson   Bergslagsgruppen Norberg
Sokr: Cecilia Henning   Docent sociologi Jönköping

Katarina Larsson   Centrum för stadsmiljöforskning, Högskolan i Örebro
Håkan Andersson   Integration och arbetsmarknad Stockholm
P O Nylander   Kommunförbundet
Inger Lundberg   Riksdagsledamot Stockholm

Grupp 4

Ordf: Philip Jonsson   Landstingsråd Landstinget Karlstad
Sokr: Tapio Salonen   Socialt arbete Socialhögskolan Lund

Ros-Marie Edström   Sociologiska inst Göteborgs universitet
Jan-Erik Lind   Socialchef Ystad
Eri Thorén   Akleja Boservice AB, Järfälla
Anna-Greta Segerberg   Projektledare Fisksätra Stockholm
Anders Kolga   Integrationsenheten Inrikesdepartementet
Tommy Rihonen   Jordbroprojektet Haninge kommun
Hans Lindberg

Grupp 5

Ordf: Inger Renström
Skr: Eva Öresjö

Projektledare Jordbroprojektet Haninge
Docent sociologi, Högskolan Karlskrona/Ronneby

Anita Johansson
Kerstin Lekare
Hans Zetterberg
Stig Åhs
Maria Roselius
Lotta Hedberg

Järfällabygdens Hus AB, Järfälla
Centrum för stadsmiljöforskning, Högskolan i Örebro
Professor i sociologi, City-universitetet Stockholm
Folhälsovetenskap Socialmedicin Kronan Stockholm
EPC Socialstyrelsen
KTH Formlära Stockholm

Grupp 6

Ordf: Lars Hjärne
Skr: Mats Ekermo

Högskolan i Gävle/Sandviken
Centrum för välfärdsforskning Eskilstuna

Sören Olsson
Johan Westblad
Jan Karlsson
Ebba Vallgård
Marita Minell

Socialt arbete Göteborgs universitet
Samhällsarbetare Vivalla/Lundby kdn, Örebro
Hyresgästernas Riksförbund Stockholm
Hyresgästernas Riksförbund
Socialstyrelsen

Konferensdokumentation

Helene Lahti Edmark

Socialt arbete Socialhögskolan Lund

Verner Denvall
OH-bild

FOU från 70-tal till 90-tal

<p>70-tal</p> <p>Projektyra</p>	<p>Socialvård i framtiden - 1971</p> <p>Östergårdsprojektet - 1974</p> <p>SOSAM</p> <p>SAISP</p> <p>KPP-projektet</p> <p>Pionjärkommuner</p>
<p>80-tal</p> <p>Omprovning</p>	<p>Norrbottneprojektet</p> <p>"Kokböcker"</p> <p>Initiativ DSF och BFR</p> <p>Socialstyrelsen, remiss allmänna råd 1987</p> <p>Fallstudier: Strömsund, Linköp., Kävlinge, miljonprogrammet</p>
<p>90-tal</p> <p>Vilsenhet</p>	<p>Avhandlingar: Jacobson, Mosesson, Lieberg, Henning, Lilja, Denvall</p> <p>Socialtjänstkommittén 1994</p> <p>"Välfärdens operatörer"</p>

Verner Denvall
OH-bild

Denvall, Verner; Cecilia Henning, Mats Lieberg, Tapio Salonen & Eva Öresjö 1997.
Välfärdens operatörer. Social planering i brytningstid. Umeå: Boréa

Inledning

Del 1 Den idémässiga basen

Det förflutnas modernitet
Avstamp och villkor
Efterord - Hur gick det?

Del 2 Erfarenheter från praktiken - tre exempel

Lambohov: Från social planering till civilsamhällets renässans
Saltskog: Folkförflyttning, bostadsförnyelse och socialtjänstens agerande
Råslätt: Lokalt områdesarbete i socialt utsatta stadsmiljöer

Efterord - De tre fallstudierna ur ett avslutande perspektiv

Del 3 Socialtjänsten och den sociala planeringen på nittioalet

Socialtjänst och kommunal planering i en eroderande välfärdsstat
Stadsutveckling och välfärdsupbyggnad i ett internationellt perspektiv
Doktrin i med- och motvind

Efterord: Nittioalets utmaningar

Verner Denvall
OH-bild

Välfärdens operatörer

Från

Till

Socialtjänstcentrerat

Samspel mellan olika aktörer

Modelltilltro

Modellkonkurrens

Planering

Utvärdering

Lokal horisont

Global horisont

Metodsäkerhet

Metodosäkerhet

Empowermentideal

Eftersatt dialog

Fattigdom som restproblem

Fattigdom som permant tillstånd

- Målen
- Metoderna - Hur?
- Organiseringen

- Vad och vart?

- Vilka?

I serien **MEDDELANDEN FRÅN SOCIALHÖGSKOLAN** har utkommit:

- 1981:1 **FOSTERBARNSVÅRD OCH EKONOMI** av Peter Westlund
- 1981:2 **EN ALKOHOLENKÄT - OCH VAD SEN DÅ? En modell för alkoholundervisning i en sjätte klass** av Inger Farm och Peter Andersson
- 1981:3 **PSYKOLOGIN I SOCIALT ARBETE: EN PEDAGOGISK DISKUSSION** av Eric Olsson och Christer Lindgren
- 1982:1 **VAD BÖR EN KURATOR KUNNA?** av Karin Stenberg och Britta Stråhlén
- 1982:2 **LVM BAKGRUND OCH KONSEKVENSER** av Peter Ludwig och Peter Westlund
- 1982:3 **INSYN - ETT FÖRSÖK TILL INSYN I ARBETSMILJÖN PÅ EN SOCIALFÖRVALTNING. En intervjuundersökning** av Pia Bivered, Kjell Hansson, Margot Knutsson och P-O Nordin
- 1983:1 **AVGIFTER PÅ SOCIALA TJÄNSTER - principer och problematik** av Per Gunnar Edebalk och Jan Petersson
- 1983:2 **EN INDELNING AV RÄTTEN - hjälpmedel vid inläsning av juridiska översiktsskurser** av Lars Pelin
- 1983:3 **OM SOCIALA OMRÅDESBESKRIVNINGAR** av Verner Denvall, Tapio Salonen och Claes Zachrisson
- 1983:4 **DE MANLIGA FOLKPENSIONÄRERNA I ESLÖV - Arbete, inkomst och levnadsförhållanden 1945-1977. Del I Förhållanden 1977** av Åke Elmér
- 1983:5 **PSYKOLOGISKA FÖRKLARINGSMODELLER I SOCIALT ARBETE** av Alf Ronnby
- 1983:6 **FACKFÖRBUNDENS SJUKKASSEBILDANDE. EN STUDIE I FACKLIG SJÄLVHJÄLP 1886-1910** av Per Gunnar Edebalk
- 1984:1 **DE MANLIGA FOLKPENSIONÄRERNA I ESLÖV - Arbete, inkomst och levnadsförhållanden 1945-1977. Del II Utvecklingen 1945-1977** av Åke Elmér
- 1984:2 **FRÅGETEKNIK FÖR KVALITATIVA INTERVJUER - En sammanställning** av Hans-Edvard Roos
- 1984:3 **AKTIONSFORSKNING SOM FORSKNINGSSTRATEGI** av Kjell Hansson
- 1984:4 **FÖRÄNDRINGSPROCESSER INOM GRUPPER OCH ORGANISATIONER I PSYKOLOGISK OCH SOCIALPSYKOLOGISK BELYSNING** av Eric Olsson (SLUT)
- 1984:5 **ROLLSPEL - TILLÄMPNING OCH ANALYS** av Kjell Hansson

- 1985:1 **IDROTT OCH PSYKOSOCIALT ARBETE** av Kjell Hansson
- 1986:1 **ARBETSRAPPORT. Att arbeta på barn- och ungdomsinstitution - en pilotstudie** av Leif Roland Jönsson
- 1986:2 **DE MANLIGA FOLKPENSIONÄRERNA I ESLÖV - Arbete, inkomst och levnadsförhållanden 1945-1977 (1983). Del III Utvecklingen inom oförändrade grupper** av Åke Elmér
- 1986:3 **UNGDOMAR, SEXUALITET OCH SOCIALT BEHANDLINGSARBETE PÅ INSTITUTION - Intervjuundersökning bland personalen på tre hem för vård eller boende i Skåne** av Maud Gunnarsson och Sven-Axel Månsson
- 1987:1 **FATTIGVÅRDEN INOM LUNDS STAD - den öppna fattigvården perioden 1800-1960** av Verner Denvall och Tapio Salonen
- 1987:2 **FORSKNINGSETIK OCH PERSPEKTIVVAL** av Rosmari Eliasson (SLUT)
- 1987:3 **40 ÅRS SOCIONOMUTBILDNING I LUND** av Åke Elmér
- 1987:4 **VÄLFÄRD PÅ GLID - RESERAPPORT FRÅN ENGLAND** av Verner Denvall och Tapio Salonen
- 1987:5 **ATT STUDERA ARBETSPROCESSEN INOM SOCIALT BEHANDLINGSARBETE** av Leif Roland Jönsson
- 1987:6 **SOCIALTJÄNSTLAGEN OCH UNGA LAGÖVERTRÄDARE** av Anders Östnäs
- 1987:7 **FORSKAREN I FÖRÄNDRINGSPROCESSEN** av Eric Olsson
- 1988:1 **EN UPPFÖLJNING AV BARN SOM SKILTS FRÅN SINA FÖRÄLDRAR** av Gunvor Andersson
- 1988:2 **THE MAN IN SEXUAL COMMERCE** av Sven-Axel Månsson
- 1988:3 **FRÅN MOTSTÅND TILL GENOMBROTT. DEN SVENSKA ARBETSLÖSHETSFÖRSÄKRINGEN 1935-54** av Per Gunnar Edebalk
- 1988:4 **MALMÖ - i kulmen av fattigdomscykeln** av Tapio Salonen
- 1988:5 **PROJEKT ÖSTRA SOCIALBYRÅN - en processbeskrivning av ett förändringsarbete med förhinder** av Anna Meeuwisse
- 1988:6 **UTDELNINGEN AV SPRUTOR TILL NARKOMANER I MALMÖ OCH LUND** av Bengt Svensson
- 1988:7 **HEMTJÄNSTEN PÅ 2000-TALET** red av Peter Andersson
- 1989:1 **FATTIGLIV** av Gerry Nilsson

- 1989:2 **MAKT OCH MOTSTÅND - aspekter på behandlingsarbetets psykosociala miljö** av Leif R Jönsson
- 1989:3 **FOSTERHEMSFÖRVALTNINGEN** av Bo Vinnerljung
- 1989:4 **GUSTAV MÖLLER OCH SJUKFÖRSÄKRINGEN** av Per Gunnar Edebalk
- 1990:1 **DET ÄR RÄTT ATT FRÅGA VARFÖR - undersökningar om socialt arbete** red av Verner Denvall
- 1990:2 **SCENFÖRÄNDRING - FORSA-symposiet Helsingborg/Gilleleje**
- 1990:3 **KULTURMÖTEN INOM SOCIALTJÄNSTEN - erfarenheter och reflektioner** red av Immanuel Steen
- 1990:4 **HEMMABOENDEIDEOLOGINS GENOMBROTT - åldringsvård och socialpolitik 1945-1965** av Per Gunnar Edebalk
- 1991:1 **PROJEKTTILLVARO - en processanalys av ett socialbyråprojekt** av Anna Meeuwisse
- 1991:2 **ORGANISATIONENS PÅVERKAN PÅ SJUKFRÅNVARON - hur en forskningsprocess och en personlig utvecklingsprocess kan integreras med hjälp** av handledning av Katrin Tjörvason
- 1991:3 **SEXUALITET OCH SOCIALT ARBETE PÅ INSTITUTION** av Åsa André
- 1991:4 **MIND THE GAP - en reseberättelse från England 1-8 april 1990** av Mats Dahlberg, Jan Lanzow Nilsson, Margot Olsson och Claes Norinder (red)
- 1991:5 **DRÖMMEN OM ÅLDERDOMSHEMMET - Åldringsvård och socialpolitik 1900-1952** av Per Gunnar Edebalk
- 1992:1 **POLICY, INTEREST AND POWER. Studies in Strategies of Research Utilization** av Kjell Nilsson
- 1992:2 **STÖD OCH AVLASTNING. Om insatsen kontaktperson/-familj** av Gunvor Andersson
- 1992:3 **REHABILITERING AV TORTYRSKADADE FLYKTINGAR I MALMÖ. Utvärderingsrapport** av Norma Montesino
- 1992:4 **MÅL, VERKSAMHETSMEDEL OCH BEHANDLINGSIDÉER I TVÅ MÄNNISKOBEHANDLANDE ORGANISATIONER** av Marie Söderfeldt
- 1992:5 **235 SYSKON MED OLIKA UPPVÄXTÖDEN - en retrospektiv aktstudie** av Bo Vinnerljung
- 1993:1 **GRÄNSÖVERSKRIDANDE I PRAKTIK OCH FORSKNING - TVÅ EXEMPEL** av Bo Vinnerljung

- 1993:2 **HÖRSELSKADADE I ARBETSLIVET - Ett stress/kontroll perspektiv -**
av Ann-Christine Gullacksen
- 1993:3 **NORMALITY, SOCIAL WORK AND THE CREATION OF EVERYDAY
LIFE SETTINGS** av Matts Mosesson (ed)
- 1993:4 **SEVEN SWEDISH CASES: PRODUCTION REGIME, PERSONELL
POLICY AND AGE STRUCTURE IN SEVEN SWEDISH FIRMS IN THE
ERA OF THE SWEDISH MODEL** av Gunnar Olofsson och Jan Petersson
- 1994:1 **BOENDEBASEN I KRISTIANSTAD - EN UTVÄRDERING**
av Bengt Svensson
- 1994:2 **Omsorgens vardag och villkor: 20 DOKTORANDER GRANSKAR FEM
AVHANDLINGAR** red av Åsa André och Rosmari Eliasson
- 1994:3 **LVM-VÅRD AV NARKOMANER. Rapport från Avgiftningsenheten i
Malmö: Patienterna, arbetsmetoderna och resultaten** av Kerstin Nilsson och
Dolf Tops
- 1995:1 **SAMARBETE - NYCKELN TILL FRAMGÅNG. En undersökning av
teamarbetets betydelse i rehabiliteringen av långtidssjukskrivna**
av Anna-Lena Dahlquist
- 1995:2 **UTVÄRDERING OCH KVALITETSSÄKRING I SOCIALT ARBETE -
Rapport från FORSA-symposiet 14-16 september 1995** red av Håkan Jönson
- 1995:3 **VÄGEN ÖVER LYCKEBO. Från sluten psykiatrisk vård till vanlig
äldreomsorg** av Pauli Lappalainen
- 1995:4 **SAMSPEL I VARDAGSLIV. En studie av möten mellan utvecklingsstörda,
föräldrar och personliga assistenter - en processbeskrivning** av Eina Linder
och Inger Sköld
- 1996:1 **SOCIALTJÄNSTEN OCH MINNESOTAMODELLEN - Ett
samarbetsprojekt mellan människobehandlande organisationer**
av Claes Levin
- 1996:2 **"DET MÅSTE SE UT SOM EN ARBETSPLATS" - Om interorganisatorisk
samverkan för att yrkesrehabilitera gravt funktionshindrade** av Ove
Mallander
- 1997:1 **DISPONENT I BRYTNINGSTID** av Lars Harrysson
- 1997:2 **BURNOUT?** av Marie Söderfeldt
- 1997:3 **PSYKOSOCIAL ARBETSMILJÖ I MÄNNISKOVÅRDANDE ARBETE**
av Björn Söderfeldt och Marie Söderfeldt
- 1997:4 **"DET ÄR I ALLA FALL MITT BARN!" - En studie om att vara
missbrukare och mamma skild från barn** av Karin Trulsson (SLUT)

- 1997:5 **FRIVILLIGA ORGANISATIONER OCH KORPORATIV POLITIK** - En fallstudie av Folkhälsoinstitutets, RFSUs, RFSLs och Noarks arks samarbete om hivförebyggande samhällsinsatser av Jan Arne Magnusson
- 1997:6 **TANKEFIGURER I SOCIALT ARBETE** - Operationalisering och reflektion av Immanuel Steen
- 1997:7 **SOCIALHÖGSKOLAN I LUND 50 ÅR** red av Per Gunnar Edebalk, Inger Farm och Hans Swärd
- 1997:8 **ÖVERVÄLTRINGAR FRÅN SOCIALFÖRSÄKRINGAR TILL SOCIALBIDRAG** av Tapio Salonen
- 1997:9 **UNGDOMAR I TVÅNGSVÅRD. RÅBYUNDERSÖKNING 94** av Claes Levin
- 1997:10 **EN NY GENERATION HEROINMISSBRUKARE I MALMÖ.** ("Det finns inget rökheroïn") av Dolf Tops och Marianne Silow
- 1997:11 **FRIHET, JÄMLIKHET, BRODERSKAP** - Bilden av de äldre i PRO-Pensionären 1941-1995 av Håkan Jönson
- 1997:12 **HANDIKAPPIDROTT - MELLAN TÄVLING OCH REHABILITERING.** En studie av handikappidrotten mellan idrottsrörelse och handikapprörelse med utgångspunkt från fallstudien rullstolstennis av Anders Östnäs
- 1997:13 **TIOÅRINGARS KOMPETENS OCH LEVNADSFÖRHÅLLANDEN** av Gunvor Andersson och Lotta Linge
- 1998:1 **STRAFF ELLER BEHANDLING?** - om statens strategier mot gränsöverträdande ungdom under 1900-talet av Kerstin Svensson
- 1998:2 **BETRAKTELSE AV ARBETE OCH ARBETSMARKNAD.** En kartläggning av hur långtidssjukskrivna, långtidsarbetslösa och mottagare av socialbidrag i Vellinge kommun uppfattar sina resurser i förhållande till arbetsmarknad och självförsörjning av Lars Harrysson
- 1998:3 **ARBETSLÖSA TJÄNSTEMÄNS SOCIALA OCH HÄLSOMÄSSIGA SITUATION.** En undersökning av arbetslösheten bland medlemmar i Sveriges Kommunal tjänstemannaförbund av Leif R. Jönsson och Bengt Starrin
- 1998:4 **ARBETSLÖSA PRIVATTJÄNSTEMÄN** - en kartläggning av arbetslöshetens konsekvenser bland medlemmar i Sv Industritjänstemannaförbundet avdelning 3 Nv Skåne av Leif R. Jönsson
- 1998:5 **"ETT ANNAT LIV".** En studie av arbetslöshetens konsekvenser bland arbetslösa i Skåne av Leif R. Jönsson och Bengt Starrin
- 1998:6 **SOCIALBIDRAGSHANTERING - METODER OCH MODELLER.** Tre undersökningar av arbetet med socialbidrag av Matts Mosesson (red) och Leif R. Jönsson

1998:7 **STADSBARNDOM. Om barns vardag i en modern förort**
av Bodil Rasmusson

1998:8 **PERSONALPOLITIK OCH ÄLDRE ARBETSKRAFT I TRE
SKÅNEKOMMUNER. Helsingborg, Hörby och Trelleborg**
av Jan Petersson

Exemplar kan rekvideras från Socialhögskolans expedition, adress Socialhögskolan,
Box 23, 221 00 LUND. E-post Gertie.Grondahl@soch.lu.se

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan

Box 23
221 00 Lund
046-222 00 00